

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО
(ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА)

ПРАКТИКУМ

Навчальний посібник

Дніпро
Видавець Біла К. О.
2020

УДК 34(477)

Ц 58

*Ухвалено до друку науково-методичною радою
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 8 від 23.04.2020 року)*

Рецензенти:

Буга Г. С. – канд. юрид. наук, доц. кафедри юридичних дисциплін факультету № 2
Донецького юридичного інституту МВС України;

Бублейник В. А. – канд. юрид. наук, адвокат.

Колектив авторів:

Нестерцова-Собакарь О. В., тема (1-4, 15), Аксютіна А. В., тема (5-8, 15),
Косяченко К. Е., тема (9-11, 13, 14), Поклонська О. Ю., тема (11, 12, 16-18)

Ц 58   **Цивільне право: загальна частина. Практикум** : навч. посіб. [для студ.
вищ. навч. закладів] / кол. авт. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. – 232 с.

ISBN 978-617-645-387-1

Навчальний посібник (практикум) підготовлено відповідно до програми навчальної дисципліни «Цивільне право України». Він охоплює короткий зміст тем, теоретичні питання для самоконтролю, тестові та практичні завдання, що дозволяють глибоко засвоїти теоретичні знань у галузі цивільного права та набути практичних навичок необхідних для їх застосування у професійній діяльності.

Для студентів, магістрів, аспірантів і викладачів юридичних факультетів та вузів.

УДК 34(477)

ISBN 978-617-645-387-1

© Колектив авторів, 2020

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ теми згідно з РПНД	Назва теми (згідно з РПНД)	Загальний обсяг годин	Аудиторна робота				Самостійна та індивідуальна робота
			всього	лекції	семінари	Практ. заняття	
1	Цивільне право в системі права України. Цивільне право як наука і навчальна дисципліна	8	4	2	2	0	4
2	Джерела цивільного права. Поняття та система цивільного законодавства	8	4	2	2	0	4
3	Цивільні правовідносини. Здійснення та захист цивільних прав	8	4	2	2	0	4
4	Фізичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин	10	4	2	4	0	5
5	Юридичні особи і держава як суб'єкти цивільних правовідносин	10	4	2	2	0	5
6	Види юридичних осіб. Організаційно-правові форми юридичних осіб	8	4	2	2	0	4
7	Об'єкти цивільних правовідносин. Цінні папери як об'єкти цивільних правовідносин	8	4	2	2	0	4
	Разом за семестр	60	30	14	16	0	30
	Форма підсумкового контролю	Залік					
8	Правочини як підстава виникнення, зміни або припинення цивільних правовідносин.	12	6	2	2	2	6
9	Особисті немайнові права фізичної особи.	12	6	2	2	2	6
10	Строки та терміни. Позовна давність.	10	4	2	2	2	6
11	Представництво та довіреність.	12	6	2	2	2	6
12	Цивільно-правова відповідальність.	12	6	2	2	2	6
13	Загальні положення про право власності. Право спільної власності.	12	6	2		2	6
14	Захист права власності. Володіння і інші речові права.	12	6	2		2	6
15	Право інтелектуальної власності.	10	4	2	2	2	6
16	Загальні положення спадкового права.	12	6	2	2	2	6
17	Спадкування за законом.	5	2		2	2	3
18	Спадкування за заповітом.	7	4	2	2	2	3
	Усього за семестр	120	60	20	18	22	60
	Форма підсумкового контролю	Екзамен					

ЗМІСТ

Передмова	5
Методичні вказівки до вирішення завдань	7
1. Цивільне право в системі права України. Цивільне право як наука і навчальна дисципліна	11
2. Джерела цивільного права. Поняття та система цивільного законодавства.....	23
3. Цивільні правовідносини. Здійснення та захист цивільних прав	37
4. Фізичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин.....	50
5. Юридичні особи і держава як суб'єкти цивільних правовідносин.....	62
6. Види юридичних осіб. Організаційно-правові форми юридичних осіб.....	74
7. Об'єкти цивільних правовідносин. Цінні папери як об'єкти цивільних правовідносин.....	86
8. Правочини як підстава виникнення, зміни або припинення цивільних	97
9. Особисті немайнові права фізичної особи.....	108
10. Строки та терміни. Позовна давність.....	120
11. Представництво та довіреність.....	132
12. Цивільно-правова відповідальність.....	144
13. Загальні положення про право власності. Право спільної власності	156
14. Захист права власності. Володіння і інші речові права.....	168
15. Право інтелектуальної власності.....	179
16. Загальні положення спадкового права	193
17. Спадкування за законом	206
18. Спадкування за заповітом	220

ПЕРЕДМОВА

Цивільне право є однією із фундаментальних галузей правових знань. «Цивільне право» - навчальна дисципліна в системі вищої освіти, в основі вивчення якої були покладені основні положення цивільно-правової науки, вироблені нею і перевірені багаторічною практикою застосування правові інститути і категорії, науковий аналіз їх законодавчого оформлення як в чинному, так і в попередньому правопорядку, а по можливості і в інших правових системах.

Метою вивчення дисципліни «Цивільне право» є засвоєння здобувачами вищої освіти форм, способів, засобів, прийомів, методів наукового та практично-орієнтованого мислення, пов'язаного із професійно-юридичним опануванням теоретичного та нормативно-правового матеріалу в сфері цивільного права; засвоїти зміст цивільно-правових інститутів, об'єктивні закономірності їх розвитку, суть цивільно-правових категорій, навчитися розуміти зміст норм цивільного права, тлумачити правові норми та застосовувати до конкретних життєвих ситуацій, набуті досвіду науково-дослідної роботи в галузі цивільного права.

Мета даного навчального посібника – допомога здобувачам вищої освіти правильно зосередити увагу на змісті кожного питання, що вивчається на курсі та практичній реалізації здобутих теоретичних знань.

Роль у підготовці фахівця:

сформувати у студентів знання з основних положень чинного цивільного законодавства України, що регулює майнові та особисті немайнові відносини, розуміння сутності та значення даної галузі права, природи цивільних правовідносин, уміння користуватися нормативно-правовими актами, що стосуються даної галузі та вирішувати практичні завдання, безпосередньо пов'язані із застосуванням норм цивільного права, слідкувати за змінами в законодавстві.

В результаті вивчення навчально дисципліни «Цивільне право» здобувачі вищої освіти повинні **уміти**:

- відтворювати основні поняття та конструкції цивільного права, застосовувати загальні та спеціальні алгоритми аналізу інститутів цивільного права;
- самостійно працювати з нормативно-правовими актами;
- вичерпно, логічно і творчо викладати інформацію в усній і письмовій формі; ґрунтовно висловлюватися та дискувати, пов'язуючи при цьому теоретичний матеріал з цивільного права.

Місце дисципліни серед інших предметів:

цивільне право одна з основних галузей права, тому знаходить своє співвідношення з іншими галузями права, безпосередньо в чому й проявляється міжгалузевий зв'язок з конституційним, адміністративним, трудовим, фінансовим, господарським, земельним правом та рядом інших.

Основні завдання, що стоять перед здобувачами вищої освіти при вивченні дисципліни «Цивільне право»:

- засвоєння теоретичного матеріалу цивільного права України;
- дослідження та аналіз практичної діяльності правників з вирішення питань, які регулюються цивільним законодавством;
- правильне застосування положень чинного законодавства у цивільних правовідносинах в практичній діяльності;
- детально вивчити основні категорії понять та інститути цивільного права, теоретичні проблеми та перспективи наукового розвитку цивільного права України.

За структурою навчальний посібник складається з теоретичних питань для самоконтролю, тестових завдань, обов'язкових практичних завдань у вигляді задач та бібліографічного списку нормативно-правових актів та наукової літератури за кожною темою.

Розвиток цивільного законодавства України не стоїть на місці, тому навчальний посібник підготовлено з урахуванням змін.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИРІШЕННЯ ЗАВДАНЬ

За навчальним планом підготовки здобувачів вищої освіти (далі – ЗВО) з дисципліни «Цивільне право» поряд з лекційним курсом передбачені семінарські і практичні заняття за темами, ґрунтовне вивчення яких має не лише теоретичне, а й вельми практичне значення для майбутнього юриста.

Основне призначення практичних занять з цивільного права полягає в тому, щоб допомогти студентам глибоко вивчити теоретичні положення заданої теми, добре усвідомити зміст відповідних норм цивільного законодавства та практику їх застосування. Крім того, в ході практичних занять з'ясовується ступінь самостійного вивчення та засвоєння ЗВО законодавства та судової практики, контролюється якісний рівень їх знань, сумлінність відношення до самостійної роботи над відповідними темами. Практичні та семінарські заняття виконують також важливу контрольну функцію в навчальному процесі.

Розв'язання задач (казусів) є окремою формою вивчення цивільного права, яка спрямована на оволодіння навичками щодо практики застосування норм цієї галузі права. Така практика, в свою чергу, становить невід'ємну частину предмета цивільного права як навчальної дисципліни в юридичному вищому навчальному закладі.

Основними цілями розв'язання задач з цивільного права є: а) набуття та закріплення навичок самостійної роботи з нормативним матеріалом цивільно-правового характеру переважно в правозастосовній (практичній) площині; б) вироблення вміння давати власну цивільно-правову оцінку конкретних життєвих ситуацій (фактичних обставин); в) досягнення належного рівня обґрунтування власної цивільно-правової оцінки фактичних обставин; г) наближення навчальних форм засвоєння цивільного права до змісту конкретних «цивільно-правових елементів» відповідних процесуальних документів реальних цивільних справ.

Будь-яка задача з цивільного права передбачає: а) умови; б) основне питання. Умовами задачі є інформація про поєднання певних фактичних обставин (юридичних фактів); іноді в умови задачі вводяться оцінки та доводи конкретних суб'єктів цивільного судочинства, які також мають бути «предметом дослідження» при розв'язанні задачі. Значна кількість задач, крім основного варіанта умов, включає один чи кілька альтернативних варіантів. У цьому випадку умови альтернативного варіанта передбачають поєднання відповідних фактичних обставин, наведених в умовах основного варіанта, та фактичних обставин, безпосередньо вказаних в умовах даного альтернативного варіанта. Останні можуть доповнювати, уточнювати або змінювати умови основного варіанта. Тому важливо чітко і конкретно визначити, у чому саме полягає новий зміст альтернативного варіанта умов задачі.

На заняттях ЗВО повинні вирішувати завдання, зазначені в цьому практикумі, і рекомендовані викладачем до теми, що вивчається. Під час їх

розв'язання ЗВО повинен здійснити аналіз фактичних обставин, викладених в завданні. Допускається також творчий підхід здобувачів щодо внесення в зміст завдання нових фактичних обставин або зміни будь-яких з умов, що містяться в ній.

Під час виконання завдання ЗВО повинен проаналізувати фактичні обставини, надати їм юридичну оцінку, правильно кваліфікувати, визначити правові норми, на основі яких слід розв'язати спір, правильно їх тлумачити і юридично грамотно сформулювати рішення відповідного казусу. Одночасно з цим слід розглянути пов'язані із змістом завдання теоретичні положення цивільного права, що пояснюють природу спірних відносин, способи і механізм впливу на них правових засобів, порядок їх застосування тощо. Саме таким чином, ЗВО повинен навчитися пов'язувати теорію цивільного права з практикою застосування чинного цивільного законодавства і таким шляхом з'ясувати суть цивільно-правових категорій, понять, розкрити і усвідомити соціальний зміст і роль застосовуваних у даній ситуації норм цивільного права, понять, цивільно-правових конструкцій тощо.

Під час підготовки до практичних занять ЗВО зобов'язані вирішувати завдання письмово в окремому зошиті. У письмовому вигляді рішення повинно містити короткий виклад фактичних обставин, їх оцінку, вказівку на норми права, відповідно до яких вирішена задача. Користуючись письмовим текстом, ЗВО у своєму виступі на заняттях повинен дати розгорнуте юридичне обґрунтування прийнятого рішення. Недостатнім і неприпустимим є посилення у рішенні задачі тільки на норму права.

Необхідною передумовою оволодіння навичками правильного застосування норм цивільного законодавства при вирішенні конкретних життєвих ситуацій (казусів), сформульованих у вигляді навчальних завдань, є детальне вивчення ЗВО рекомендованих в цьому практикумі нормативно-правових актів і літературних джерел, зазначених в завданні до кожної теми, засвоєння закону і теоретичних положень цивільного права.

Включення до практикуму основних нормативно-правових актів, матеріалів судової практики та юридичної літератури полегшить вивчення предмета. Однак слід пам'ятати, що рекомендований до кожного заняття перелік офіційних матеріалів та юридичної літератури не є вичерпним. З метою більш глибокого засвоєння предмета і розширення знань цивільного права ЗВО можуть самостійно використовувати і не рекомендовані нормативно-правові акти і літературні джерела з кожної з досліджуваних тем курсу. Перелік літератури та нормативних актів може бути доповнений викладачем, у зв'язку з прийняттям нових законодавчих та інших правових актів, а також появою нових актуальних наукових публікацій.

Вирішення задач має ґрунтуватися на чинному законодавстві і внесених до нього змін. Застосовуючи нормативно-правові акти та судову практику, ЗВО слід звертатися до офіційних джерел, в яких публікуються закони, укази Президента, постанови Уряду, інші правові акти, судові акти тощо.

У запропонованому практикумі з окремих тем рекомендується значний перелік літератури, при цьому виділяються обов'язкові і факультативні джерела. При підготовці до занять ЗВО можуть самостійно або за рекомендацією викладача обрати окремі джерела для вивчення, їх конспектування, реферування, використання під час розв'язання завдань. У тих випадках, коли сторінки не вказані, ЗВО має право самостійно, на власний вибір вивчити роботу в цілому або окремої її частини.

Отже, практичне заняття є особливою формою навчального процесу, під час якого формуються навички і вміння їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання відповідно до сформульованих завдань. Під час розв'язання задач ЗВО мають керуватися наведеним нижче алгоритмом.

Вирішення правового спору здійснюється в три етапи:

I етап – з'ясувальна частина;

II етап – підготовча частина;

III етап – письмова частина.

Перший етап – з'ясувальна частина – полягає у:

- з'ясуванні спірних обставин або тих, що порушують права чи інтереси осіб;

- кваліфікації всіх обставин відповідно до норм чинного цивільного законодавства;

- попередньому розв'язанні проблеми відповідно до чинного цивільного законодавства.

Другий етап – підготовча частина – складається з таких дій:

- встановлення порядку захисту порушених прав чи інтересів (цивільна відповідальність, кримінальна відповідальність – цивільний позов у кримінальній справі);

- встановлення форми захисту (позовна заява, скарга, заява тощо);

- перевірка дотримання строку позовної давності;

- визначення винної особи та особи, яка має право на звернення;

- визначення підвідомчості спору;

- визначення підсудності.

Третій етап – письмова частина – полягає у письмовому викладенні рішення справи. Письмова відповідь має містити:

- вказівку на суть порушеного права чи інтересу, у тому числі наводяться необхідні розрахунки (якщо умова задачі дозволяє це зробити);

- мотивування власної позиції (при викладенні суті спору є обов'язковим), тобто посилення на нормативно-правові акти, які регулюють спірні відносини та вирішують спір по суті. При цьому потрібно враховувати положення щодо юридичної сили та дії нормативно-правових актів у часі та просторі;

- попередній висновок за кожним порушенням права чи інтересу;

- загальний висновок, який подається наприкінці відповіді.

Така форма розв'язання задач даного типу в функціональному плані передбачає тісний зв'язок встановлення цивільно-правового змісту фактичних обставин у межах кожного інституту з відповідними формами цивільно-правової оцінки. Цей зв'язок, зокрема, виявляється у тому, що кожний фрагмент формули цивільно-правової кваліфікації має бути обґрунтований на рівні проміжних і остаточних висновків у межах окремого інституту, який вбачається у поведінці суб'єкта (суб'єктів) та інших фактичних обставинах. Якщо ж окремих з виділених інститутів у відповідних цивільно-правових ситуаціях відсутній, про це коротко зазначається у відповідному пункті (підпункті) розв'язання. При цьому уточнення і попередня оцінка фактичних обставин, якщо вони потрібні, традиційно виконують роль загальної передумови правильного розв'язання всіх наступних питань.

ТЕМА 1. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ЯК НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА.

Багатозначність терміна «цивільне право». Місце цивільного права в системі правових галузей. Взаємодія галузей сучасного права. Предмет цивільного права як галузі права. Цивільне право як регулятор суспільних відносин. Майнові відносини (відносини власності, майнові відносини у галузі товарообігу). Особисті немайнові відносини і виникнення їх у зв'язку із здійсненням особистих прав. Метод цивільного права. Загальне юридичне становище суб'єктів цивільних прав і обов'язків. Специфіка юридичних фактів у цивільному праві. Диспозитивні начала в цивільному праві. Особливості цивільно-правових санкцій. Принцип цивільного права. Функції цивільного права. Визначення і система цивільного права. Сторони в цивільному праві. Мета в цивільному праві. Цивільно-правові норми та інститути як система сучасного цивільного права. Форми систематизації (кодифікація, інкорпорація).

Цивільне право як наука. Предмет науки цивільного права. Норми сучасного цивільного права. Суспільні відносини, які становлять предмет цивільно-правового регулювання. Цивільні правовідносини. Юридичні факти. Судова, господарська, адміністративна практика застосування цивільно-правових норм. Методи, що використовуються в науці цивільного права (формально-логічний метод, порівняльний метод, системно-структурний метод, конкретно-соціологічний).

Предмет, методи та система цивільного та торгового права зарубіжних країн. Порівняльно-правовий аналіз зарубіжного цивільного права. Джерела цивільного і торгового права зарубіжних країн. Дуалістична система приватного права. Публічне та приватне право. Метод правового регулювання цивільних та торгових відносин. Системи цивільного права деяких зарубіжних країн.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення цивільного права, як приватного права.
2. Що є предметом цивільного права?
3. Яке місце цивільного права в системі галузей права?
4. Що є методом цивільно-правового регулювання?
5. Які бувають принципи цивільного права?
6. Що входить до поняття правового принципу?
7. У чому полягає значення правових принципів?
8. З чого складається система цивільного права?
9. Дайте визначення цивільного права як навчальної дисципліни.
10. Які основні задачі навчального курсу цивільною права?
11. Як відбувалось становлення цивілістичної науки в Україні?

12. Яке місце цивільного права в системі галузей права?
13. Яка роль судової практики в удосконаленні, тлумаченні та застосуванні норм цивільного права?
14. Якими є новели цивільного права України?
15. Яке співвідношення цивільного права і цивільного законодавства України?
16. Якими є функції цивільного права?
17. Які функції загального характеру, що властиві всім галузям права, виконує цивільне право як регулятор суспільних відносин?
18. У чому полягає охоронна функція цивільного права на відміну від охоронних функцій інших галузей права?
19. Яка структура цивільного законодавства України?
20. Яка структура Цивільного кодексу України?
21. Надайте визначення локальним нормативним актам України.
22. Які основні розділи курсу цивільного права?
23. Які основні задачі навчального курсу цивільною права: їх співвідношення з задачами цивільно-правової науки?
24. Що входить до поняття "особисті немайнові відносини"?
25. Хто може бути носієм особистих немайнових прав?
26. Які дві групи особистих немайнових відносин регулює цивільне право?
27. Які основні особливості цивільно-правового методу регулювання суспільних відносин?
28. У чому сутність юридичної рівності суб'єктів цивільних відносин?
29. Як слід розуміти «диспозитивність» норм цивільного права, чим вона обумовлена?
30. Які основні принципи цивільного права?

Тести для самоконтролю:

1. Цивільне право як галузь права – це:
  - а) система знань;
  - б) частина науки про право;
  - в) сукупність категорій та суджень;
  - г) система правових норм.
2. Цивільне право як навчальна дисципліна – це:
  - а) система перевірених практикою знань;
  - б) сукупність правових норм;
  - в) сукупність суспільних відносин;
  - г) частина науки про право.
3. Що є предметом цивільного права?

- а) особисті немайнові відносини;
- б) майнові відносини;
- в) товарно-грошові відносини;
- г) майнові та особисті немайнові відносини.

4. Чи застосовується цивільне законодавство до майнових відносин, заснованих на адміністративному або іншому владному підпорядкуванні однієї сторони другій, а також до податкових, бюджетних відносин?

- а) не застосовується;
- б) застосовується;
- в) не застосовується, якщо інше не встановлено законом;
- г) застосовується, якщо інше не встановлено законом.

5. Хто є учасниками цивільних відносин?

- а) фізичні та юридичні особи;
- б) фізичні, юридичні особи та держава;
- в) фізичні, юридичні особи, держава та територіальні громади;
- г) фізичні, юридичні особи, держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права.

6. Цивільний кодекс України складається з?

- а) однієї книги, розмежованих за сферою регулювання;
- б) дванадцяти книг, розмежованих за сферою регулювання;
- в) трьох книг, розмежованих за сферою регулювання;
- г) шести книг, розмежованих за сферою регулювання.

7. Цивільне право слід вважати складовою:

- а) приватного права;
- б) публічного права;
- в) приватного права з елементами публічного;
- г) публічного права з елементами приватного.

8. За якою системою побудоване Цивільне право України?

- а) інституціональна система;
- б) наукова система;
- в) пандектна система;

г) імперативна система.

9. Значення цивільно-правових принципів полягає в тому, що вони:

- а) враховуються при укладенні поіменованих договорів;
- б) враховуються при захисті охоронюваної законом свободи;
- в) забезпечують задоволення переважно внутрішніх (духовних) потреб та інтересів;
- г) відображають сутність соціальної спрямованості та основні галузеві особливості цивільно-правового регулювання, тобто зміст кожної подальшої норми має бути пронизаний принципом цивільного права.

10. Що слід розуміти (визначати) як систему цивільного права?

- а) внутрішнє розташування норм права в основних нормативних актах;
- б) загальне розташування норм в нормативному акті;
- в) окремі норми цивільного права;
- г) сукупність нормативних актів.

11. Які з перерахованих ознак є ознаками товарно-грошових відносин?

- а) абсолютний характер;
- б) майнова відокремленість учасників відносин;
- в) пов'язані з особистістю людини;
- г) деліктний характер.

12. Які з перерахованих принципів є принципами цивільного права?

- а) неперервності судового засідання;
- б) презумпція невинуватості;
- в) змагальності;
- г) свобода договору.

13. Які елементи складають систему цивільного права?

- а) перша і друга частина;
- б) спеціальна частина;
- в) загальна і особлива частини;
- г) загальна частина і окреме провадження.

14. Як називаються «майнові та особисті немайнові відносини, врегульовані нормами цивільного права, що виникають між майново відокремленими, юридично рівними учасниками?»

- а) метод цивільного права;

- б) система цивільного права;
- в) принципи цивільного права;
- г) цивільно-правові відносини.

15. Як називаються правовідносини, через які здійснюється регулювання майнових та особистих немайнових прав, в залежності від підстав виникнення?

- а) абсолютні;
- б) охоронні;
- в) регулятивні;
- г) активні.

16. Як називаються правовідносини, які є цивільно-правовою формою усунення наслідків правопорушень, поновлення нормального правового або економічного становища, в залежності від підстав виникнення?

- а) абсолютні;
- б) відносні;
- в) охоронні;
- г) регулятивні.

17. Як називаються правовідносини, в яких конкретно визначено обидві сторони – уповноважену і зобов'язану, в залежності від кола зобов'язаних осіб та ступеню їх конкретизації?

- а) абсолютні;
- б) відносні;
- в) охоронні;
- г) регулятивні.

18. Як називаються правовідносини в залежності від об'єкту, об'єктом яких є майно?

- а) абсолютні;
- б) відносні;
- в) охоронні;
- г) регулятивні.

19. Як називаються правовідносини в залежності від об'єкту, об'єктом яких є немайнові блага?

- а) особисті немайнові;
- б) відносні;

- в) охоронні;
- г) регулятивні.

20. Як називаються правовідносини в залежності від об'єкту, об'єктом яких є дії?

- а) абсолютні;
- б) зобов'язальні;
- в) охоронні;
- г) регулятивні.

Обов'язкові завдання:

Практичне завдання №1.

Петренко подав позов до суду, в якому зазначив, що він проживав з сім'єю у двох кімнатах трикімнатної квартири. Одну кімнату займала Семенова, яка померла в липні 2015 року. Петренко звернувся до виконавчого комітету районної у м. Дніпрі ради з проханням передати йому кімнату, що звільнилась. Однак йому було відмовлено на підставі того, що він не є особою, яка потребує поліпшення житлових умов. При цьому суд звернув увагу, що ці відносини не є цивільно-правовими і питання повинно вирішуватись в адміністративно-правовому порядку.

Які суспільні відносини належать до цивільно-правових?

В чому полягає принцип неприпустимості свавільного втручання у сферу особистого життя фізичної особи?

Зробіть правовий аналіз ситуації.

Чи обґрунтована відмова суду?

Яким чином слід вирішити справу?

Практичне завдання №2.

Миронов придбав в магазині техніку праску, сплативши за неї 2000 грн. Коли Миронов спробував вдома ввімкнути прилад, він почав диміти і загорівся. Миронов звернувся до магазину про повернення йому сплачених за праску коштів та відшкодування завданої шкоди.

Дайте обґрунтовану відповідь стосовно того, чи будуть зазначені відносини регулюватися нормами цивільного права.

Назвіть права споживача при придбанні товару належної якості.

Яким чином мають бути задоволені вимоги споживача придбаного товару неналежної якості?

В чому полягає принцип всебічної охорони і судового захисту цивільних прав?

Як має бути вирішена справа?

Практичне завдання №3.

ДПІ району за порушення терміну сплати податків надіслала позов про стягнення не сплачених у встановлений термін податків і штрафу до підприємця Д. Заперечуючи вимоги позову, Д. вказав на те, що позивачем пропущено річний строк позовної давності, встановлений ст. 258 ЦК України і необхідний для заявлення вимог про стягнення штрафних санкцій у вигляді неустойки.

Надайте оцінку доводам відповідача.

Визначте норми, які слід застосувати при вирішенні спору.

Вирішіть справу.

Практичне завдання №4.

У травні 2004 року Б., який зареєстрований підприємцем, передчасно пішов з життя. У квітні 2005 року ДПІ району вдові Б.–спадкоємиці його майна, був заявлений позов про стягнення з неї податків, не внесених Б. за 1-й квартал 2003 року в сумі 1200 гривень та штрафу за неподання податкової декларації за 2003 рік у сумі 34 грн.

Відповідач не заперечила проти позовних вимог, посилаючись на те, що протягом 6 місяців після смерті Б. позивач, на порушення вимог ст. 1281 ЦК України, не заявив про свої вимоги, у зв'язку з чим втратив право на задоволення позову і стягнення з неї вказаної суми.

Чи можливо застосувати у вказаному випадку норми ЦК України?

Як слід вирішити справу?

В чому полягає принцип всебічної охорони і судового захисту цивільних прав?

Практичне завдання №5.

ВАТ «Іскра» уклало контракт з бухгалтером К. на 1 рік. За умовами контракту К. зобов'язувався вести бухгалтерський облік на підприємстві. Відповідно до умов цього контракту К. повинен був дотримуватись вимог Правил внутрішнього трудового розпорядку, що діяли на ВАТ «Іскра». Йому було встановлено посадовий оклад – 1210 грн. щомісячно, відпустка за 1-ий рік роботи – 24 календарних дні. За умови успішної роботи – продовження контракту на 5 років.

Якими ознаками характеризується становище суб'єктів?

Норми якої галузі права слід застосовувати для регулювання цих відносин?

Зробіть правовий аналіз ситуації.

Практичне завдання №6.

О. керуючи належним йому на праві власності автомобілем, допустив порушення Правил дорожнього руху – рухався в населеному пункті зі швидкістю 95 км·год. За вказане правопорушення він сплатив штраф у розмірі 15 неоп. мінімуму доходів громадян.

Проаналізуйте вказані відносин з точки зору їх належності до предмета цивільного права.

В чому полягає принцип справедливості, добросовісності та розумності цивільного права?

Норми якої галузі права слід застосовувати для регулювання цих відносин?

Практичне завдання №7.

ТзОВ “Астра” за період з січня по березень 2004 року сплатило податків і зборів (обов’язкових платежів) до бюджетів та державних цільових фондів 500 тис. грн. Водночас за цей період сума податкового боргу (недоїмки) з податку на прибуток за цей період склала 20 тис. грн. Державна податкова інспекція у м. Золочеві звернулася з позовом про стягнення вказаної недоїмки, пені і штрафу.

Чи поширюватиметься на вказані відносини дія норм цивільного права?

В чому полягає принцип свободи підприємницької діяльності, яка не заборонена законом?

Зробіть правовий аналіз ситуації.

Практичне завдання №8.

К. працює програмістом в ТзОВ “Інтелект” у зв’язку із виконанням трудових обов’язків К. створив комп’ютерну програму. Посилаючись на ЦК України та Закон України “Про авторське право та суміжні права” К. звернувся до керівництва ТзОВ “Інтелект” і вимогою про виплату йому авторської винагороди за використання створеної ним комп’ютерної програми. Директор ТзОВ відмовив у задоволенні вимоги К., мотивуючи це тим, що К. є працівником ТзОВ “Інтелект” і за свою працю одержує заробітну плату, відповідно до трудового законодавства.

Чи поширюватимуться на дані відносини норми цивільного права?

Які відносини регулюються цивільним законодавством?

Норми якої галузі права слід застосовувати для регулювання цих відносин?

Чи обґрунтованою є відмова директора ТзОВ у задоволенні вимоги К.?

Практичне завдання №9.

У вересні 2017 року позивач Ваньков М. звернувся в порядку цивільного судочинства з позовом до відповідача Ванькової С. про розірвання шлюбу, обґрунтовуючи це тим, що спільне життя з відповідачем не склалося через несумісність характерів, шлюбно-сімейних стосунків не підтримують, спільне господарство не ведуть. Подальше спільне життя і збереження сім'ї позивач вважає неможливим.

12 січня 2018 року до суду від відповідача надійшов відзив на позовну заяву, в якому вона заперечувала проти розірвання шлюбу, просила суд розглядати справу за її відсутності та надати подружжю строк для примирення тривалістю не менше шести місяців, оскільки вона має намір створити всі умови для того, щоб зберегти сім'ю з позивачем.

У судовому засіданні позивач та його представник проти надання подружжю строку для примирення заперечували, вказуючи на те, що збереження сім'ї та спільне життя сторін неможливе

Які норми права слід застосовувати в даному випадку?

Які основні особливості цивільно-правового методу регулювання суспільних відносин?

Як слід вирішити справу?

Практичне завдання №10.

Після смерті громадянина Вакуленко його дочка звернулася в юридичну консультацію за роз'ясненням своїх прав і обов'язків щодо спадщини.

У Вакуленко була окрема однокімнатна квартира, приватизована на його ім'я, предмети обстановки, особисті речі, автомобіль «Daewoo Lanos», наданий йому як інваліду, 30 акцій відкритого акціонерного товариства «Бріз» з відміткою про отримання по ним півтора року тому дивідендів. За місяць до того, як помер спадкодавець, йому нарахували пенсію, яку він не встиг отримати. Від видавництва «Факел» в поштовій скриньці виявлено лист з нагадуванням про закінчення терміну надання рукопису повісті, частина авторського гонорару за який Петренко вже отримав. Сусідка Вакуленка громадянка Таранова пред'явила розписку, згідно якої він взяв у неї в борг і зобов'язується повернути грошову суму.

Зробіть правовий аналіз ситуації.

Які відносини, врегульовані нормами цивільного права, ви можете виділити з умов завдання?

Яке майно успадкує дочка Вакуленко?

Які права та обов'язки перейдуть до спадкоємця ?

Підготувати словник з основних термінів:

предмет цивільного права, метод цивільного права, принципи цивільного права, функції цивільного права, форми систематизації цивільного права, методологія цивільно-правової науки, зобов'язальні відносини, речові відносини, «диспозитивність» норм цивільного права, учасник цивільних правовідносин.

Бібліографічний список:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003 р. №№ 40-44. Ст.356
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. [текст] За заг. ред. Бобрика В.І. Київ.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.
3. Цивільне право : підручник : у 2 т. М-во освіти і науки України, Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого"; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. 2-ге вид., переробл. та доповн. Харків.:2014.
4. Алексеев С. С. Выражение особенностей предмета советского гражданского права в методе гражданско-правового регулирования. Виды гражданских правоотношений и метод гражданско-правового регулирования: В кн. Антология Уральской цивилистики 1925-1989 Москва.: Статут, 2001. С. 7-54.
5. Борисова В. До чинників, що характеризують цивільне право України як галузь приватного права. В. Борисова. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 2. С. 105-116.
6. Братусь С. Н. Предмет и система советского гражданского права .С. Н. Братусь. Москва.: 1963. 197с.
7. Дзера О.В. Договірне право України. Загальна частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 896 с.
8. Егоров Н. Д. Гражданско-правовое регулирование общественных отношений: единство и дифференциация . Н. Д. Егоров. Ленинград 1988. 176 с.
9. Енциклопедія цивільного права України редкол.: Я. М. Шевченко (відп. ред.) та ін. ; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ.: 2009. 948 с.
- 10.Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 342 с.

11. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 2. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 346 с.
12. Кузнецова О. А. Принципы гражданского права: Вопросы теории и практики. О.А. Кузнецова. *Правоведение*. 2005. № 2. С. 24-34.
13. Майданик Р. А. Речове право України. Підручник. Київ.: 2019. 1092 с.
14. Малєина М. Н. О предмете гражданского права. М. Н. Малєина. *Государство и право*. 2001. №1. С. 25-31.
15. Мамутов В. К. До питання про еволюцію цивільного законодавства і предмет цивільного права. В. К. Мамутов. *Вісник Академії правових наук України*. 2008. № 4. С. 121-133.
16. Матійко М. В. Інформаційна функція цивільного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2009. 20с.
17. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2-х т. [Дзера О. В., Кузнецова Н. С., Заїка Ю. О. та ін.] ; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. [5-е вид., перероб. і допов.]. Київ. : Юрінком Інтер, 2013. Т. II 1090 с
18. Ромовська З.В. Українське цивільне право. Загальна частина: Академічний курс: Підручник. 3-тє вид., допов. Київ.: «ВД» Дакор», 2013. 672 с.
19. Примак В. Д. Вина і добросовісність у цивільному праві (теорія, законодавство, судова практика). В. Д. Примак. Київ.: 2008. 432 с.
20. Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України: Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 07.04.2008 р. № 01-8211. *Вісник господарського судочинства*. 2008. № 3.
21. Р.А. Майданик. Цивільне право. Практикум. Навчальний посібник. видання 3-тє, перероблене і доповнене. Київ, Алерта, 2019. 622 с.
22. Рукавишникова И. В. Метод в системе правового регулирования общественных отношений. И. В. Рукавишникова. *Правоведение*. 2003. № 1. С. 217-222.
23. Сивий Р. Б. Приватне (цивільне) право в системі права України: монографія. Р. Б. Сивий. К.: 2006. 214 с.
24. Стефанчук Р. До питання про особисті немайнові відносини як структурну складову предмета цивільного права. Р. Стефанчук. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 3. С. 136-149.
25. Толстой Ю. К.: Принципы гражданского права. Ю. К. Толстой. *Правоведение*. 1992. № 2. С.49-53.
26. Харитонов Є. О., Старцев О. В. Цивільне право України: підручник. Вид. 2-ге, перероб. і допов. Київ.: 2007. 816 с.
27. Харитонов, Є. О. Цивільне право України : підручник. 3-е вид., перероб. і допов. Київ.: 2013. 806 с.

28. Цивільне право України : Загальна частина : підручник Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. 5-те вид., стер. Київ.: 2017. 976 с.
29. Цивільне право України. Загальна частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ.: 2017. 976 с.
30. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. Київ.: 2018. 736 с. 24. Цивільне право України: Підручник: У 2-х т. Борисова В. І. (кер. авт. кол.), Баранова Л. М., Жилінкова І. В. та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Київ.: 2004. Т. 1. 480 с.
31. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. Київ.: 2018. 736 с.
32. Цивільне право: підручник: у 2 т. В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; За ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. 2-ге вид., переробл. та допов. Харків. 2014. Т.1. 656 с.
33. Черепяхин Б. Б. К вопросу о частном и публичном праве Черепяхин Б.Б. Труды по гражданскому праву (Серия «Классика российской цивилистики»). Москва.: 2001
34. Шевченко Я. Місце цивільного права в системі права України. Я. Шевченко. *Право України*. 2012. № 12. С. 125-138.
35. Яковлев В. Ф. Гражданско-правовой метод регулирования общественных отношений. В. Ф. Яковлев. Свердловск, 1972. 212 с.

ТЕМА 2. ДЖЕРЕЛА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА. ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.

Поняття джерел цивільного права. Види джерел цивільного права. Нормативно-правові акти та міжнародні договори як джерела цивільного права. Правовий звичай як джерело права. Поняття цивільного законодавства. Цивільне право як галузь права і цивільне законодавство.

Система цивільного законодавства. Поняття й види цивільно-правових нормативних актів. Конституція як основа цивільного законодавства. Цивільний кодекс – основний акт цивільного законодавства. Інші законодавчі акти. Підзаконні нормативні акти та їх різновиди. Цивільно-правове значення локальної нормотворчості юридичних осіб. Чинні нормативно-правові акти колишнього СРСР та УРСР

Дія цивільного законодавства у часі, у просторі і за колом осіб. Колізійні норми та їх застосування. Зворотна сила актів цивільного законодавства. Співвідношення загального та спеціального законодавства.

Аналогія закону й аналогія права. Роль у формуванні й застосуванні цивільного законодавства норм моралі, звичаїв ділового обороту.

Роль судової і господарської практики в удосконаленні, тлумаченні і застосуванні цивільного законодавства. Тлумачення актів цивільного законодавства.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте загальну характеристику джерелам цивільного права.
2. Дайте визначення договору як джерелу цивільного права.
3. Дайте визначення актам цивільного законодавства України.
4. Визначте поняття цивільно-правової норми.
5. Назвіть види цивільно-правових норм.
6. Надайте визначення звичаям ділового обороту?
7. Дайте визначення майновим відносинам, які регулюються цивільним правом.
8. Дайте визначення особистим немайновим відносинам, які регулюються цивільним правом.
9. Яка роль судової практики в удосконаленні, тлумаченні та застосуванні норм цивільного права?
10. Які новації цивільного права України?
11. Яке співвідношення цивільного права і цивільного законодавства України?
12. Якими є функції цивільного права?
13. Яка структура цивільного законодавства України?
14. Яка структура Цивільного кодексу України?
15. Надайте визначення локальним нормативним актам України.
16. Які основні розділи курсу цивільного права?

17. Назвіть основні задачі навчального курсу цивільного права: їх співвідношення з задачами цивільно-правової науки.
18. Яке правове значення норм моралі?
19. Яке правове значення цивілістичної доктрини?
20. Яке правове значення судової практики у регулюванні цивільних правовідносин?
21. Яке співвідношення загального і спеціального цивільного законодавства?
22. Який взаємозв'язок і диференціація цивільного та господарського законодавства?
23. Яким чином заповнюються прогалини в цивільному праві?
24. Надайте визначення субсидіарного застосування норм цивільного законодавства.
25. Які види цивільних правовідносин?
26. Які особливості цивільних правовідносин?
27. Який суб'єктний склад цивільних правовідносин?
28. Назвіть об'єкти цивільних правовідносин.
29. Що відноситься до змісту цивільних правовідносин?
30. Які існують форми систематизації цивільного законодавства?

Тести для самоконтролю:

1. Аналогія закону означає:

- а) Заповнення прогалин в законодавстві, виходячи із загального розуміння права;
- б) Застосування до нерегульованих відносин норми конституційного права;
- в) Заповнення прогалин в законодавстві, виходячи із суті закону;
- г) Застосування до нерегульованих відносин норми з іншої галузі права.

2. Акт цивільного законодавства не має зворотної дії у часі, крім випадків:

- а) передбачених Конституцією України;
- б) коли він пом'якшує або скасовує цивільну відповідальність особи;
- в) передбачених Цивільним Кодексом;
- г) коли він надає цивільну відповідальність особі.

3. Зовнішня форма виразу і закріплення правових норм, які приймаються або санкціонуються уповноваженими нормотворчими органами (суб'єктами) з метою правового регулювання цивільних відносин— це ...

- а) джерела цивільного права;
- б) принципи цивільного права;
- в) методи цивільного права;
- г) норми цивільного права.

4. Що не є способом упорядкування цивільного законодавства в цивільно-правовій сфері?

- а) систематизація;
- б) кодифікація;
- в) консолідація;
- г) імплементація.

5. Дія нормативно-правового акта цивільного законодавства за колом осіб - це:

- а) поширення його дії на певних суб'єктів права;
- б) визначення територіальних меж застосування його положень для регулювання відносин, які виникають і розвиваються;
- в) офіційно встановлений проміжок його юридичного буття, котрий, як правило, не обмежений певним строком, а визначається моментом набрання ним чинності та моментом припинення його дії;
- г) одна з форм (способів) реалізації права, що є активним здійсненням тих правил поведінки, які сформульовані у правових нормах.

6. Дія нормативно-правового акта цивільного законодавства у часі – це:

- а) поширення його дії на певних суб'єктів права;
- б) визначення територіальних меж застосування його положень для регулювання відносин, які виникають і розвиваються;
- в) офіційно встановлений проміжок його юридичного буття, котрий, як правило, не обмежений певним строком, а визначається моментом набрання ним чинності та моментом припинення його дії.
- г) одна з форм (способів) реалізації права, що є активним здійсненням тих правил поведінки, які сформульовані у правових нормах.

7. Дія акта цивільного законодавства у просторі – це:

- а) поширення його дії на певних суб'єктів права;
- б) визначення територіальних меж застосування його положень для регулювання відносин, які виникають і розвиваються на певній території;
- в) офіційно встановлений проміжок його юридичного буття, котрий, як правило, не обмежений певним строком, а визначається моментом набрання ним чинності та моментом припинення його дії.
- г) одна з форм (способів) реалізації права, що є активним здійсненням тих правил поведінки, які сформульовані у правових нормах.

8. Поширення дії актів цивільного законодавства на відносини, які виникли до набрання їх чинності – це:

- а) дія акта цивільного законодавства у часі;
- б) дія акта цивільного законодавства у просторі;
- в) дія акта цивільного законодавства за колом осіб;
- г) зворотна дія акта цивільного законодавства.

9. «Форма вираження норм об'єктивного права» - це:

- а) система цивільного законодавства;
- б) форма цивільного законодавства;
- в) техніка застосування цивільного законодавства;
- г) джерела правових норм.

10. Під прогалиною в праві розуміють:

- а) випадки, коли певні суспільні відносини потребують правового регулювання, але воно не передбачено конкретним законом;
- б) застосування до неврегульованих цивільних відносин норми, що регулює подібні суспільні відносини;
- в) заповнення прогалин у законодавстві на підставі загального змісту закону;
- г) норми цивільного законодавства, що вказують на те, право якої держави має бути застосоване до даних правовідносин.

11. Систему джерел цивільного права становлять:

- а) законодавство, нормативно-правовий договір, правові звичаї;
- б) судові прецеденти, нормативні акти органів виконавчої влади, релігійні норми;
- в) правові звичаї, правова доктрина, нормативний договір;
- г) принципи права, нормативно-правовий акт, Конституція України.

12. При яких випадках можливо застосування аналогії закону:

- а) відсутні норми, які регулюють схожі по змісту цивільні відносини;
- б) вказані цивільні відносини врегульовані ЦК України;
- в) відношення сторін знаходяться у сфері дії конституційного права;
- г) цивільні відносини, які не врегульовані ЦК України або іншими актами цивільного законодавства.

13. Міжнародний договір – це:

- а) домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків;

- б) регулює цивільні відносини, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, і він являє собою частину національного цивільного законодавства України;
- в) правовий документ, де сторони визначаються із правами та обов'язками;
- г) зовнішня систематизація нормативних актів.

14. Основними способами систематизації законодавства в цивільному праві виступають:

- а) інкорпорація, консолідація, кодифікація;
- б) облік, внутрішня та зовнішня систематизація;
- в) аналіз і синтез, аналогія, дедукція;
- г) системний аналіз, абстрагування, індукція.

15. Який метод є визначальним для цивільного законодавства?

- а) імперативний;
- б) рекомендаційний;
- в) заохочувальний;
- г) диспозитивний.

16. Чи можуть бути джерелом цивільного законодавства норми моралі?

- а) можуть бути в будь-якому випадку;
- б) не можуть бути;
- в) можуть бути стосовно відносин, пов'язаних із захистом честі, гідності, ділової репутації особи;
- г) можуть бути, але лише у випадку, якщо вони передбачені нормами цивільного законодавства.

17. Сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили, які містять цивільно-правові норми – це:

- а) юридичне законодавство;
- б) цивільне законодавство;
- в) цивільне право;
- г) система цивільного права.

18. Основу цивільного законодавства становить:

- а) Конституція України;
- б) ЦК України;
- в) ЦПК України;
- г) міжнародні договори.

19. Ієрархія системи нормативно-правових актів зумовлена їх:

- а) приписами;
- б) законністю;
- в) звичаєвими нормами;
- г) юридичною силою.

20. Чи має право особа звертатися за захистом своїх прав до міжнародних судових установ?

- а) лише після використання всіх національних засобів правового захисту
- б) лише у випадку, коли особа вважає незаконним судове рішення
- в) особа не має такого права
- г) лише після звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Обов'язкові завдання:

Практичне завдання №1.

1.06.2003 року ТОВ “Надія” уклало договір на оренду офісного приміщення з АТ “Схід” строком на 1 рік. На 1.02 2004 року виникла заборгованість з орендної плати за 3 місяці, у зв'язку з чим орендодавець повідомив орендаря про відмову від договору оренди на підставі ст. 782 ЦК та зажадав негайно звільнити приміщення. Орендар звернувся до суду з проханням про визнання чинним договору оренди, посилаючись на те, що норма ст. 782 ЦК не може застосовуватися, оскільки договір оренди було укладено до набрання чинності ЦК від 16.01.2003 р., а за ст. 269 ЦК від 18.07.1963 р. не передбачено такої підстави розірвання договору оренди в односторонньому порядку.

Охарактеризуйте дію цивільного закону в часі.

Чи підлягає позов задоволенню?

Зробіть аналіз доводів сторін і вирішіть справу.

Практичне завдання №2.

К. був визнаний винним у порушенні Правил дорожнього руху, які призвели до смерті Т. Мати потерпілої звернулася до К. з позовом про відшкодування збитків, де вимагала стягнути:

– витрати в сумі 600 грн. на поховання Т. (купівля труни, засобів поховання, послуги бюро ритуальних послуг);

– витрати у сумі 500 грн. на поминальні обіди в день поховання, на 9-й та 40-й день після смерті доньки;

– витрати в сумі 1000 грн. на встановлення пам'ятника та огорожу.

Відповідно до ст. 1201 суд частково задовольнив позов матері на суму 1600 грн., а в іншій частині позову відмовив, посилаючись на те, що поминальні обіди не передбачені діючим законодавством.

Які особисті немайнові відносини регулюються цивільним правом?

Чи правильно вирішив справу суд?

Чи може служити звичай поминання підставою для задоволення позову?

Практичне завдання № 3.

До суду з позовом до адміністрації універмагу «Дніпро» звернувся підприємець Семенов з вимогою про сплату ціни договору та відшкодування збитків, завданих невиконанням нею договору купівлі-продажу. Предметом позову стало те, що Семенов, як ФОП, що займається виготовленням одягу, передав за договором купівлі-продажу в кредит універмагу «Дніпро» 2 тис. жіночих суконь і 1 тис. пар чоловічого взуття різних розмірів. Продавши ці речі, адміністрація універмагу «Дніпро» не перерахувала гроші на розрахунковий рахунок ФОП «Семенов», а витратила їх на закупівлю товару для роздрібного продажу і зарплату своїм працівникам. Невиконання іншою стороною договору спричинило несплату податку, внаслідок чого державна податкова інспекція наклала на ФОП «Семенов» штраф і списала кошти в погашення податку з його розрахункового рахунку.

Які галузі права регулюють відносини, які виникли між учасниками даної справи?

Які види відносин, що виникли між учасниками даної справи, відносяться до майнових?

Які ознаки цивільно-правового методу проявилися в регулюванні відносин, що виникли між учасниками даної справи?

Які функції цивільного права будуть реалізовані при вирішенні даної справи?

До якої підгалузі цивільного права відносяться норми, що регулюють відносини учасників у даній справі?

Практичне завдання №4.

У зв'язку з переїздом на постійне місце проживання до сина 70-річний К. подарував свій будинок разом з усіма речами, що в ньому знаходилися, своєму онукові М. Через деякий час К. дізнався, що онук дав оголошення про продаж картин, які були намальовані дідом, у тому числі портретів дружини

та батьків К., які, на його думку, мали залишитися власністю членів сім'ї для нащадків. М. відмовився повертати картини дідові, посилаючись на те, що він знайшов покупця-іноземця на колекцію в цілому, тому вилучення окремих картин суттєво вплине на суму розрахунку, а йому зараз дуже потрібні гроші для лікування. 20.02.2015 р. К. звернувся до суду з вимогою розірвати договір дарування на підставі ч. 2 ст. 727 ЦК в частині дарування двох картин з портретами близьких К. Онук М. заперечував проти позову, посилаючись на те, що договір дарування було укладено 20.02.2012 р. і цивільним законодавством, що діяло на той час, не передбачено можливості розірвання договору дарування на вимогу дарувальника.

Чи має цивільний закон зворотну силу?

Проаналізуйте доводи сторін та вирішіть справу.

Практичне завдання №5.

До суду із позовом звернувся громадянин Іванов про визнання недійсним правочину, укладеного між гр. Івановою та Самсоновим. Зокрема, предметом позову стало те, що дружина Іванова після смерті батька отримала у спадок квартиру, проте, вже маючи будинок, вона вирішила продати отриману у спадок квартиру. Вирушивши у відрядження гр. Іванов отримав від дружини розписку про зобов'язання продати квартиру лише за його згодою, однак гр. Іванова за відсутності чоловіка продала квартиру Самсонову. Гр. Іванов після відрядження дізнався про продаж квартири та зажадав від Самсонова або повернути житло, або доплатити 30% вартості його ціни, мотивуючи це тим, що квартиру було продано без його згоди. Разом з тим, новий власник квартири відмовився задовольнити вимоги г. Іванова. Останній у позовній заяві послався на те, що його дружина здійснила операцію в порушення прийнятих на себе письмових зобов'язань.

Зробіть юридичний аналіз ситуації.

Що відноситься до змісту цивільних правовідносин?

Яке рішення повинен винести суд?

Практичне завдання №6.

Громадянин Сопілка звернувся до суду з вимогою про стягнення з громадянина Юрика 7000 грн. Ці гроші були витрачені першим на поточний ремонт квартири, яка належить на праві власності громадянину Юрику та була передана йому, Сопілці, у користування за договором найму, котрим передбачено, що витрати на поточний та капітальний ремонт квартири бере на себе наймодавець (Юрик). Відповідач пояснив у суді, що він не буде відшкодовувати такі витрати, оскільки за законом, а саме згідно зі ст. 819 ЦК

України, поточний ремонт житла, переданого у найм, зобов'язаний здійснювати наймач.

Яким має бути рішення суду?

Яку роль у системі джерел цивільного права відіграють договори?

Яке правове значення судової практики у регулюванні цивільних правовідносин?

Практичне завдання №7.

Кузьменко О. звернувся до суду з позовом до Кузьменко І. та Петров В. про визнання недійсним договору купівлі - продажу транспортного засобу марки "DAEWOO" моделі "Lanos", 2005 року випуску, укладеного 20 жовтня 2016 року між відповідачами, посилаючись на те, що він був придбаний Кузьменко І. за час шлюбу та за спільні кошти подружжя. Однак, спірний транспортний засіб був проданий Петрову В. без його згоди та за заниженою ціною.

В судовому засіданні позивач та його представник позовні вимоги підтримали.

Відповідач Кузьменко І. та її представник в судовому засіданні проти позову заперечують, посилаючись на те, що спірний транспортний засіб був придбаний за особисті кошти Кузьменко І.

Відповідач Петров В. в судовому засіданні проти позову заперечує, посилаючись на його необґрунтованість.

Заслухавши учасників процесу, дослідивши матеріали справи, суд вважає, що позов підлягає задоволенню.

Які джерела права потрібно застосовувати в даному випадку?

Що розуміють під спільною сумісною власністю?

Як потрібно вирішити справу?

Практичне завдання №8.

До Печерського районного суду м. Києва надійшла заява Сиротки Т., у якій вона просить встановити факт народження у м. Ялта АР Крим своєї дитини - хлопчика Сиротки П., тобто, який народився на території України, де державні органи тимчасово не здійснюють свою діяльність, тому отримати свідоцтво про народження неможливо. В обґрунтування заяви зазначено, що у заявниці народилася дитина чоловічої статі - син на ім'я Петро, про що видано медичне свідоцтво про народження серії 35 № 019189 від 18.10.2016 Ялтинським пологовим будинком. У зв'язку з тим, що державні органи України не визнають документів виданих на непідконтрольній території в Автономній Республіці Крим, заявнику Відділом державної реєстрації актів

цивільного стану Печерського РУЮ у м. Києві було відмовлено у реєстрації народження дитини.

Заявник Сиротки П та її представник у судове засідання не з'явилися, подали до суду заяви про розгляд справи за їхньої відсутності.

Заінтересована особа відділ державної реєстрації актів цивільного стану Печерського районного управління юстиції у м. Києві, повідомлена належним чином про час та місце розгляду заяви, в судове засідання свого уповноваженого представника не направила, про причини неявки суд не повідомила.

Суд визнав за можливе проводити розгляд справи у відсутність заявника, її представника та представника заінтересованої особи - відділу державної реєстрації актів цивільного стану Печерського районного управління юстиції у м. Києві.

Що є підставою для проведення реєстрації народження дитини?

Який орган має проводити реєстрацію народження дитини?

Як потрібно вирішити справу?

Практичне завдання №9.

Купкин Б. звернувся до суду позовною заявою в якій вказав, що 30.05.2016 року помер його рідний брат Купкин М. Єдиним спадкоємцем після смерті брата є позивач, так як їх мати Купкина К. спадщину не приймала та надала відмову від її прийняття, інших спадкоємців немає.

До спадкового майна покійного входить земельна ділянка площею 3,4052 га., кадастровий номер 0521284100:01:000:0055, що розташована на території Купчинецької сільської ради Іллінецького району Вінницької області (за межами населеного пункту) призначена для ведення особистого селянського господарства.

Іллінецька державна нотаріальна контора не видає позивачеві свідоцтво про право на спадщину в порядку спадкування за законом у зв'язку з відсутністю оригіналу правостановлюючого документу на земельну ділянку, тому він звернувся із вказаним позовом до суду та просить визнати за ним право власності на земельну ділянку площею 3,4052 га., кадастровий номер 0521284100:01:000:0055, що розташована на території Купчинецької сільської ради Іллінецького району Вінницької області (за межами населеного пункту), призначену для ведення особистого селянського господарства в порядку спадкування за законом після смерті Купкіна М, який помер 30.05.2016 року

Як співвідносяться між собою загальне та спеціальне цивільне законодавство?

Що входить до складу спадщини?

Скільки існує черг спадкування за законом?

Практичне завдання №10.

Позивач звернувся до суду із позовом до Долинської сільської ради Ренійського району Одеської області про визнання права власності на спадкове майно у вигляді земельної ділянки площею 3,29 га та майнового паю члена КСП «Анадол», після смерті матері Торопової І. Свої позовні вимоги обґрунтовує тим, що він є спадкоємцем першої черги за законом, у встановлений законодавством строк не звернувся із заявою про прийняття спадщини, однак прийняв її в порядку ст. 549 ЦК України (1963 р.), інших спадкоємців не має. Пізніше, 13.10.2017 р., позивач звернувся до державної нотаріальної контори за оформленням спадщини, однак у видачі свідоцтва про право на спадщину йому було відмовлено у зв'язку з відсутністю оригіналів правовстановлюючих документів на нерухоме майно.

За клопотанням позивача з відділу у Ренійському районі Головного управління Держгеокадастру в Одеській області була витребувана інформаційна довідка про нормативно грошову оцінку земельної ділянки площею 3,29 умовних кадастрових гектара, яка розташована на території Долинської сільської ради Ренійського району, Одеської області на підставі сертифікату на право на земельну частку (пай) серії ОД № 0094045

Дайте визначення майновим відносинам, які регулюються цивільним правом.

Що розуміють під фактичним прийняттям спадщини?

Проаналізуйте ситуацію та дайте відповідь.

Підготувати словник з основних термінів:

джерело цивільного права, нормативно-правові акти як джерело цивільного права, міжнародні договори як джерело цивільного права, правовий звичай як джерело цивільного права, цивільне законодавство, система цивільного законодавства, цивільно-правові нормативні акти, колізійні норми, зворотна сила актів цивільного законодавства, аналогія закону, аналогія права.

Бібліографічний список:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 р. (дата набуття чинності для України: 01.02.1991 р.). *Офіційний вісник України*. 2006. № 15. Ст.1171.
2. Конвенція про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів (дата підписання Україною: 14.06.74 р., дата ратифікації: 14.07.93 р., дата набуття чинності: 01.04.94 р.) *Офіційний вісник України*. 2006. № 15. Ст. 1171.

3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356 (зі змінами та доповненнями).
4. Цивільний кодекс УРСР від 18 липня 1963 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1963. № 30. Ст. 463.
5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
6. Про державний кордон України: Закон України від 4 листопада 1991 р. № 1777-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>
7. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>
8. Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини 1950 р., Першого протоколу та протоколів №2, 4, 7 і 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47597-%D0%B2%D1%80>
9. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності: Указ Президента України від 10 червня 1997 р. № 50397 *Офіційний вісник України*. 1997. № 24. Ст. 11.10.
10. Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства Союзу РСР: Постанова Верховної Ради України від 12 вересня 1991 р. № 1545-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1545-12>
11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну "законодавство") від 9 липня 1998 р. № 12-рп98. *Офіційний вісник України*. 1998. № 32.
12. Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України: Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 7 квітня 2008 р. № 01-8211. *Вісник господарського судочинства*. 2008. № 3.
13. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 1 листопада 1996 р. № 9. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2000. № 4.
14. Про судову практику у справах про спадкування: постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 7 *Вісник Верховного Суду України*. 2008. № 6.
15. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування: *Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 24-75304-13 від 16 травня 2013 р.* Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>.

16. Дзера О.В. Договірне право України. Загальна частина. Київ.: 2018. 896 с.
17. Завальнюк С. В. Аналогія права за цивільним законодавством України : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.03. Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2015. 22 с.
18. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посібник. Київ.: 2019. 342 с.
19. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 2. Навчальний посібник. Київ.: 2019. 346 с.
20. Калмыков Ю. Х. Вопросы применения гражданско-правовых норм . Саратов. 1976. 267 с.
21. Кодифікація цивільного законодавства на українських землях. Т. 1 за наук. ред.: Р.О. Стефанчук, М. О. Стефанчук. Київ.: 2009. 1160 с.
22. Кузнецова Н. С. Регулирование гражданско-правовых отношений в Украине и направления совершенствования гражданского законодательства. *Розвиток цивільного законодавства: посткодифікаційний період*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 175-річчю Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ.: 2010. С. 12-14.
23. Майданик Р. А. Поняття і види джерел цивільного права України. *Приватноправове регулювання суспільних відносин: традиції, сучасність*.
24. Майданик Р. А. Речове право України. Підручник. Київ.: 2019. 1092 с.
25. Мамутов В. Досвід окремої кодифікації та інкорпорації господарського та цивільного законодавства. 2003. №3. С. 9-12.
26. Мічурін Є.О., Шишка О.Р. Цивільне право. Альбом схем . За ред. Є.О. Мічуріна. Вид. 4-те, перероб. і доп. Харків.: 2013. 464 с.
27. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України . За заг. ред. Бобрика В.І. К.: 2016. 784 с.
28. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2х т. . [Дзера О. В., Кузнецова Н. С., Заїка Ю. О. та ін.] ; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. [5-е вид., перероб. і допов.]. Київ.:2013. Т. II. 1090 с.
29. Новітнє вчення про тлумачення правових актів: навч. посіб. з курсу тлумачення правових актів для суддів, що проходять підвищення кваліфікації, і кандидатів на посади суддів, що проходять спеціальну підготовку . В. Г. Ротань, І. Л. Самсін, А. Г. Ярема та ін. ; відп. ред., кер. авт. кол. В. Г. Ротань. Харків. 2013. 752 с.
30. Проблемні питання у застосуванні Цивільного і Господарського кодексів України ./за редакцією Яреми А. Г., Ротаня В. Г. Київ.: 2005. 336 с.
31. Р.А. Майданик. Цивільне право. Практикум. Навчальний посібник. видання 3-тє, перероблене і доповнене. Київ.: 2019. 622 с.

32. Ромовська З.В. Українське цивільне право. Загальна частина: Академічний курс: Підручник. 3-тє вид., допов. Київ.:2013. 672 с.
33. Тилле А. А. Время, пространство, закон. Действие советского закона во времени и пространстве. Москва. 1965. 203 с.
34. Толстой Ю. К. Гражданское право и гражданское законодательство. Київ.: 1998. №2. С. 128-149.
35. Цивільне право : підручник : у 2 т. М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого»; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. 2-ге вид., переробл. та доповн. Харків. 2014.
36. Цивільне право України : Загальна частина : підручник . Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка; за ред. О. В. Дзери, Н. С Кузнецової, Р. А. Майданика. 5-те вид., стер. Київ.: 2017. 976 с.
37. Цивільне право України. Загальна частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ.: 2017. 976 с.
38. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. . За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. Київ.: 2018. 736 с.
39. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. Київ.: 2018. 736 с.
40. Цивільне право: підручник: у 2 т. . В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. 2-ге вид., переробл. та допов. Харків. 2014. Т.1. 656 с.
41. Эрделевский А. М. О проблемах толкования гражданского законодательства . А. М. Эрделевский . *Государство и право*. 2002. №2. С.21-27.
42. Янкова Е. С. Новый Гражданский кодекс в системе права Украины . Е. С. Янкова. *Еволюція цивільного законодавства: проблеми теорії і практики*. матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 29-30 квітня 2004р., Харків. Академія правових наук України, НДІ приватного права і підприємництва, НДІ інтелектуальної власності, Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого, 2004. С.112-121

ТЕМА 3. ЦИВІЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ. ЗДІЙСНЕННЯ ТА ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ.

Поняття і особливості цивільних правовідносин. Галузеві особливості цивільно-правових відносин. Ознаки цивільно-правових відносин. Елементи цивільно-правових відносин. Зміст цивільних правовідносин. Суб'єкти і об'єкти цивільних правовідносин. Суб'єктивне цивільне право і суб'єктивний цивільний обов'язок. Види цивільно-правових відносин. Регулятивні і охоронні відносини. Абсолютні і відносні правовідносини. Активні і пасивні цивільні правовідносини. Речові і зобов'язальні, майнові і немайнові правовідносини. Поняття цивільної правоздатності і дієздатності. Юридичні факти та їх класифікація. Дії і події як юридичні факти.

Поняття здійснення суб'єктивного цивільного права та виконання обов'язку. Поняття й види меж здійснення цивільних прав. Зловживання правом. Антимонопольні заборони і правила про неприпустимість недобросовісної конкуренції як різновиду межі здійснення цивільних прав.

Поняття й зміст суб'єктивного права на захист. Форми та способи захисту цивільних прав. Юрисдикційна та неюрисдикційні форми захисту цивільних прав. Поняття й зміст самозахисту цивільних прав. Загальноприйняті засоби самозахисту. Необхідна оборона й дії в умовах крайньої необхідності як засоби самозахисту цивільних прав.

Міри оперативного впливу на порушника цивільних прав як засоби захисту суб'єктивного цивільного права. Поняття, основні особливості й види мір оперативного впливу в цивільному праві.

Міри державного примусу, що застосовуються для захисту цивільних прав.

Способи захисту. Визнання права. Припинення дій, то порушують право. Відновлення становища, що існувало до порушення права. Присудження до виконання обов'язку в натурі. Зміна правовідносин. Припинення правовідносин. Стягнення з особи, яка порушила право, завданих збитків. Стягнення неустойки (штрафу, пені). Компенсація моральної шкоди. Інші способи захисту. Органи, що здійснюють захист.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення цивільного правовідношення?
2. Які існують елементи цивільного правовідношення?
3. Надайте визначення суб'єктам цивільних правовідносин.
4. Надайте визначення об'єктам цивільних правовідносин.
5. З чого складається зміст цивільних правовідносин?
6. Надайте поняття суб'єктивних прав та обов'язків.
7. З чого складається зміст суб'єктивних прав та обов'язків?
8. Які є види цивільних правовідносин?
9. Які є підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин?
10. Які існують особливості цивільних правовідносин?

11. Надайте поняття цивільної правосуб'єктності.
12. З чого складається зміст правосуб'єктності?
13. Який склад учасників (суб'єктів) цивільних правовідносин?
14. Надайте класифікацію цивільних правовідносин.
15. Надайте поняття правоздатності фізичної особи.
16. Які ознаки правоздатності фізичної особи?
17. Який обсяг правоздатності фізичної особи?
18. Надайте визначення суб'єкта цивільних правовідносин.
19. Надайте визначення об'єкта цивільних правовідносин.
20. Зміст цивільних правовідносин
21. Що розуміють під правочиноздатністю?
22. Що розуміють під тестаментоздатністю?
23. Що розуміють під транс дієздатністю?
24. Що розуміють під соціальним змістом цивільного правовідношення?
25. Що розуміють під юридичним змістом цивільного правовідношення?
26. Що розуміють під юридичними вчинками?
27. Які дії визнаються неправомірними?
28. Що розуміють під подіями?
29. Що розуміють під правом на захист?
30. Що відноситься до неюрисдикційної форм захисту?

Тести для самоконтролю:

1. Цивільні правовідносини – це:

- а) врегульовані нормами цивільного права майнові відносини, пов'язані з інтелектуальною власністю та особисті немайнові відносини, учасники яких виступають носіями цивільних прав та обов'язків;
- б) суспільні відносини, які виникають між юридично підпорядкованими суб'єктами;
- в) система норм права, якими регулюються цивільні відносини;
- г) сукупність специфічних засобів впливу на учасників цивільних відносин.

2. Структуру цивільного правовідношення становлять:

- а) суб'єкт, об'єкт, зміст;
- б) суб'єкт, суб'єктивна сторона, об'єкт;
- в) об'єкт, об'єктивна сторона, зміст;
- г) суб'єктивна сторона, об'єктивна сторона.

3. Суб'єктивний цивільний обов'язок - це:

- а) право, що належить конкретній особі;
- б) здатність суб'єкта набувати цивільні права та обов'язки;

- в) соціально-правова можливість суб'єкта бути учасником цивільних правовідносин;
- г) встановлена законом міра належної поведінки зобов'язаної особи для задоволення інтересів уповноваженої особи.

4. Прагнення сумлінно захистити цивільні права та забезпечити виконання цивільних обов'язків це:

- а) розумність;
- б) справедливість;
- в) добросовісність;
- г) пунктуальність.

5. Традиційно виділяють такі види цивільних правовідносин:

- а) майнові та особисті немайнові, абсолютні та відносні, речові та зобов'язальні;
- б) регулятивні, охоронні, захисні;
- в) активні, пасивні, змішані;
- г) матеріальні, процесуальні, договірні

6. Під способом захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів розуміють:

- а) законодавчо дозволені конкретні способи поведінки;
- б) утримання від дій, які б могли заподіяти шкоду суспільству;
- в) процес реалізації особою всіх повноважень, для досягнення певного результату;
- г) визначені законом або договором матеріально-правові заходи, спрямовані на відновлення порушених прав та свобод.

7.Способами захисту цивільних прав та інтересів можуть бути:

- а) набуття чужого майна без достатніх правомірних підстав, задоволення матеріальних інтересів особи, відновлення права володіння;
- б) припинити обов'язок, попередити порушення права, зміна чи припинення цивільних прав і обов'язків;
- в) утримання від дій, які б могли порушити права інших осіб, дотримання моральних засад суспільства, зловживання правом;
- г) визнання права, визнання правочину недійсним, припинення дії, яка порушує право, відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди, відшкодування моральної (немайнової) шкоди.

8. За якими функціями прийнято розрізняти цивільні правовідносини?

- а) абсолютні, регульовані;

- б) речові, охоронні;
- в) регульовані, охоронні;
- г) майнові, немайнові.

9. За характером зобов'язальної поведінки прийнято розрізняти цивільні правовідносини:

- а) активні, абсолютні;
- б) пасивні, активні;
- в) прості, складні;
- г) регульовані, охоронні.

10. За внутрішньою структурою цивільні правовідносини поділяються на:

- а) прості і складні;
- б) строкові і безстрокові;
- в) прості і спадкові;
- г) суміжні і державні.

11. Зважене вирішення питань регулювання цивільних відносин з урахуванням інтересів усіх учасників, а також інтересів громадян це:

- а) толерантність;
- б) справедливість;
- в) розумність;
- г) добросовісність.

12. Не є об'єктом цивільних прав:

- а) гроші;
- б) цінні папери;
- в) правочин;
- г) інформація.

13. Які є види цивільних правовідносин залежать від об'єкта:

- а) майнові та особисті немайнові;
- б) абсолютні та відносні;
- в) речові та зобов'язальні;
- г) прості та складні.

14. «Здатність мати цивільні права та обов'язки» – це:

- а) цивільна дієздатність;

- б) регулятивні відносини;
- в) цивільна правоздатність;
- г) абсолютні правовідносини.

15. Цивільні правовідносини за функціональним призначенням виокремлюють:

- а) довгострокові та короткострокові;
- б) особисті немайнові та майнові;
- в) абсолютні та відносні;
- г) регулятивні й охоронні.

16. Способи здійснення суб'єктивних цивільних прав поділяють:

- а) фактичні та юридичні;
- б) формальні та неформальні;
- в) абсолютні та відносні;
- г) майнові та особисто немайнові.

17. Здійснення суб'єктивного цивільного права – це:

- а) форма вираження цивільно-правових норм, що мають загальнообов'язковий характер;
- б) певні матеріальні або нематеріальні блага;
- в) обставини, з настанням яких норми права (закону) пов'язують виникнення, зміну або припинення цивільних правовідносин;
- г) реалізація його змісту шляхом вчинення уповноваженою особою дій, які визначають можливість певної поведінки.

18. Умови здійснення суб'єктивних цивільних прав:

- а) дотримання моральних засад суспільства;
- б) зловживання правом;
- в) особа має бути наділена необхідною правоздатністю та дієздатністю щодо її цивільних прав;
- г) дії зі здійсненням цивільних прав не мають відповідати принципам здійснення цивільних прав.

19. Підставами виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин є:

- а) настання певних життєвих обставин;
- б) юридичні факти;
- в) події;
- г) настання життєвих обставин, з якими норми цивільного законодавства пов'язують настання правових наслідків.

20. Визначення нормою права обсягу межі здійснення і захисту цивільних прав та інтересів особи адекватно її ставленню до правових норм це:

- а) добросовісність;
- б) справедливість;
- в) розумність;
- г) пунктуальність.

Обов'язкові завдання:

Практичне завдання №1.

Громадянина Іванова, який проїхав на заборонний сигнал світлофора, зупинив і оштрафував співробітник дорожньої поліції. Іванов вирішив, що накладення штрафу принижує його честь і гідність. Він хотів «налякати» поліцейського і, знову сівши за кермо, направив автомобіль прямо на нього, впевнений, як він сам пізніше пояснював, що співробітник поліції звернеться до втечі, і це «реабілітує» водія в очах його подруги Миронової, яка в той час перебувала в салоні автомобіля.

Іванов зробив на співробітника поліції Кошмар наїзд, який привів до тяжких тілесних ушкоджень у останнього і довгострокову непрацездатність. Відносно Іванова було розпочато кримінальне провадження. Крім того, громадянин Кошмар пред'явив позов про відшкодування шкоди його здоров'ю, заподіяної діями Іванова.

Зробіть правовий аналіз ситуації.

Які галузі права регулюють зазначені відносини?

Які групи майнових відносин, регульованих цивільним правом, Ви можете виділити з умов завдання?

Практичне завдання №2.

Мельник Сергій Олександрович, який мешкав у гуртожитку № 1 Академії митної справи та фінансів, дізнався від батьків, що вони йому поштою переказали гроші в сумі 700 грн. Коли він звернувся на пошту, то дізнався, що цей переказ уже виплачено громадянину Мельнику Станіславу Олексійовичу, який мешкає у тому ж самому гуртожитку.

Проаналізуйте норму ст. 1212 ЦКУ та зробіть юридичний аналіз ситуації.

Від кого має вимагати виплату грошей Мельник С.?

Які цивільні правовідносини виникають у даній ситуації?

Дайте їх розгорнуту класифікацію.

Практичне завдання №3.

Які засоби та форми захисту суб'єктивних цивільних прав застосовуються в наступних випадках:

- Судове рішення про повернення боргу від ТОВ “Лідія” не може бути виконано у зв’язку з відсутністю коштів для оплати на рахунку ТОВ;
- Порухення покупцем умов договору поставки в частині розрахунків за поставлену продукцію;
- Спричинення шкоди, заподіяної в стані необхідної оборони;
- Повернення у володіння власника (віндикація) речі, яка була в нього вкрадена, а зараз знаходиться у добросовісного набувача, який не знав і не повинен був знати, що придбав крадену річ;
- Порухення права на честь та гідність особи шляхом розповсюдження неправдивих, таких що ганьблять цю особу відомостей;
- Особа загинула при пожарі на очах у свідків, але отримати свідоцтво про смерть не можливо, так як не має тіла;
- Укладення правочину особою, яка не досягла 14-річного віку;
- Встановлення сигналізації на автомобіль для запобігання крадіжки;
- Після прийняття спадщини між спадкоємцями виник спір щодо поділу спадкового майна;
- До дільничного інспектора звернулася Кунц із заявою, що її квартиру залили водою сусіди, в результаті чого необхідно провести ремонт кухні і коридору. Інспектор у прийнятті заяви відмовив.
- При поданні заяви на раціоналізаторську пропозицію майстер цеху Дмитрієв, який остаточно готував всі необхідні для заяви матеріали, виключив із числа його співавторів технолога цеху Мещерякову як таку, що відмовилася зробити розрахунки ефективності зробленої пропозиції. Остання, переглянувши матеріали клопотання і пересвідчившись, що її пропозиція увійшла в опис раціоналізаторської пропозиції, звернулася у відділ раціоналізаторства і винахідництва про включення її в число співавторів.

Практичне завдання №4.

Внаслідок удару блискавки під час грози згоріла дача, що належала громадянину Бойкову, яка була застрахована останнім.

Які юридичні факти мають місце в даному випадку?

Які юридичні наслідки вони породжують?

Які існують особливості цивільних правовідносин?

Практичне завдання №5.

До суду звернулася громадянка Алікова із вимогою відібрати у громадянки Чех Г. автомобіль, який належав на праві власності рідному

братові Алікової – Чеху В. У лютому 2013 р. громадянин Чех В. помер, залишивши заповіт, у якому все майно заповідав своїй рідній сестрі Аліковій. Але відповідачка відмовляється передати все майно сестрі колишнього чоловіка (позивачці), посилаючись на те, що через два місяці після смерті чоловіка у неї народився син від нього, а малолітні діти мають право на обов'язкову частку у спадщині, незалежно від змісту заповіту.

Проаналізуйте, які юридичні факти мають місце, чи є вони підставою для виникнення цивільних правовідносин?

Які види цивільних правовідносин залежать від об'єкта?

Який склад учасників (суб'єктів) цивільних правовідносин?

Практичне завдання №6.

У листопаді 2017 року позивач звернулася до суду із позовом до відповідача, у якому просила розірвати зареєстрований 26.01.2007 між ними шлюб, посилаючись на те, що суперечності, які виникали у сім'ї з різних причин, привели до фактичного розпаду шлюбу, з 2011 року ведення господарства та сумісне проживання припинено, вказано, що постійно виникали сварки, що негативним чином впливає на психічний стан та кожен раз спричиняє душевні страждання, сторони мають протилежні погляди на шлюб і сім'ю. У позовній заяві зазначено, що неповнолітній син проживає разом з позивачем і спору з цього приводу немає.

З чого складається зміст цивільних правовідносин?

Які джерела права слід застосовувати в даному випадку?

Дайте юридичну оцінку діям сторін.

Практичне завдання №7.

В листопаді 2016 року Миронова А. – позивач, звернулася до Шевченківського районного суду міста Києва із позовом до публічного акціонерного товариства «Альфа-Банк» - відповідач про визнання недійсним кредитного договору.

Позовні вимоги мотивовані тим, що 07.12.2007 року між позивачем та відповідачем було укладено кредитний договір № 800002792, за умовами якого відповідач зобов'язався надати позивачу, а позивач зобов'язався прийняти, належним чином використати та повернути кредит в іноземній валюті в сумі 108161,00 доларів США строком повернення до 07 грудня 2017 року, а також сплатити проценти за користування кредитом в розмірі 13,00 % річних.

Договором про внесення змін і доповнень № 2 від 10.04.2014 року до кредитного договору були внесені зміни щодо дати остаточного повернення кредиту, а саме до 07.12.2019 року.

Позивач вважала укладений між сторонами кредитний договір таким, що укладений з порушенням Закону України «Про захист прав споживачів», а також Цивільного кодексу України, а дії банку - нечесною підприємницькою практикою.

Миронова А. зазначала, що вона на руки не отримувала кредитних коштів в доларах США, що дає підстави вважати, що банк на дату видачі кредиту не мав в своєму розпорядженні необхідної кількості іноземної валюти, а тому не мав законного права на укладення кредитного договору.

Окрім того, оскільки відповідно до закону, грошове зобов'язання має бути виражене у грошовій одиниці України - гривні, то надання банком кредиту в іноземній валюті позивач вважала незаконним.

Також відповідачем було приховано від позивача важливу інформацію про умови кредитування та не було надано орієнтовну сукупну вартість кредиту. Посилаючись на викладене позивач просила суд визнати недійсним кредитний договір № 800002792 від 07.12.2007 року між позивачем та відповідачем, а також визнати недійсним договір про внесення змін і доповнень № 2 до кредитного договору.

В своїй заяві від 23.11.2016 року, поданій на виконання ухвали суду про залишення позовної заяви без руху, Миронова А. просила суд залишити без розгляду позовну вимогу щодо визнання недійсним договору про внесення змін і доповнень № 2 до кредитного договору.

В судовому засіданні позивач та її представник позовні вимоги підтримали в повному обсязі та просили суд про його задоволення.

Представник відповідача в судовому засіданні позов не визнала та просила суд відмовити у його задоволенні. В поданих запереченнях зазначала, що позовні вимоги є безпідставними та надуманими. При цьому вказувала на право банку на видачу кредиту в іноземній валюті на підставі ліцензії, а також зазначала про ознайомлення позивача з розрахунком сукупної вартості кредиту в додатку № 1 до кредитного договору

Які існують види цивільних правовідносин за функціональним призначенням?

Способами захисту цивільних прав та інтересів можуть бути?

Зробіть правовий аналіз ситуації.

Як повинна бути вирішена справа?

Практичне завдання №8.

Швидченко О. звернулася до суду з позовом до Швидченко Н. про розірвання шлюбу.

Позов мотивувала тим, що 17 травня 2008 року між нею та відповідачем укладено шлюб, який був зареєстрований у Куйбишевській сільській раді, Оржицького району, Полтавської області. Від шлюбу мають спільних неповнолітніх дітей Швидченко Т., та Швидченко К. Причинами розірвання

шлюбу є те, що в них різні погляди на життя та сімейні стосунки, відсутність взаєморозуміння, зловживання відповідачем алкогольними напоями. Між ними втрачено почуття любові та взаємоповаги. Шлюб існує лише формально і суперечить їх з відповідачем інтересам. Прохала шлюб розірвати, судові витрати стягнути з відповідача, прізвище залишити «Швидченко».

Як поділяються способи здійснення суб'єктивних цивільних прав?

Що не належить до об'єктів цивільних прав?

Зробіть правовий аналіз ситуації

Яке рішення повинен винести суд?

Практичне завдання №9.

Заявник звернувся до суду з заявою про встановлення факту проживання на території України, посилаючись на те, що 11 листопада 2013 року померла його мати, Колисова Д. Згідно до заповіту все належне Колисової Д на момент смерті майно вона заповіла заявнику. Він є громадянином Республіки Білорусь, але після смерті матері вирішив повернутись на територію України для постійного проживання та отримання громадянства України. Звернувшись до Соснівського районного відділу управління Державної міграційної служби України у Черкаській області для отримання громадянства України, однак йому було усно відмовлено, оскільки не були надані документи підтверджуючі реєстрацію на території України станом на 24.08.1991 року його матері Колисової Д, та рекомендовано звернутись до суду для встановлення факту, що має юридичне значення, а саме - постійного проживання Колисової Д на території України станом на 24.08.1991 року. Також ним було з'ясовано, що свідоцтво про народження Колисової Д було втрачено, архів РАЦСу також не зберігся, тому дублікат отримати неможливо. Черкаським міським відділом державної реєстрації актів цивільного стану ГТЮЮ у Черкаській області, йому надано лише витяг з Державного реєстру актів цивільного стану громадян про державну реєстрацію шлюбу із зазначенням відомостей про другого подружжя серії ЕКН № 045613, де зазначені відомості про актовий запис про шлюб його батьків - Колисова О. та Василенко (Побойна - дівоче прізвище) Колисова Д народилась 20.09.1928 року в м. Кіровоград (Кропивницький), а з 1979 року проживала в м. Черкаси, де і померла. Для отримання громадянства йому необхідно встановити факт постійного проживання на території України станом на 24.08.1991 року його матері Колисової Д.

Зробіть правовий аналіз ситуації.

Які юридичні факти вказані в задачі?

Хто має підтвердити факт постійного проживання особи на території України?

Які існують способи захисту цивільних прав та інтересів?

Практичне завдання №10.

Мишко Мухін (14 років), що проживав в селі у своєї бабусі Федотової, разом з Миколою Суховим (15 років) викрали у сусіда бабусі Нікітенка будівельні інструменти на загальну суму 2000 грн та продали їх невідомій особі за 1000 грн, які зберігалися у Мишка та були відібрані в нього незабаром після події. Нікітенко пред'явив позов до Федотової, до матері Мишка – Мухіної О. (батька в Мишка не було) та до батьків Миколи Сухова про відшкодування йому шкоди, заподіяної дітьми, у сумі 1000 грн.

Суд стягнув з Федотової, яка не здійснила належного нагляду за внуком, та матері Миколи – Сухової, яка не займалася належним вихованням дитини, 1000 грн солідарно. Сухова В. (батька Миколи, який з сім'єю не проживав вже 5 років) та Мухіну О. (матір Мишка, що знаходилася в тривалому відрядженні) суд звільнив від відповідальності, вважаючи, що їхньої вини у заподіянні шкоди дітьми немає. Це рішення суду було опротестоване прокурором.

Зробіть правовий аналіз ситуації.

Хто є учасниками правовідносин, що виникли за умовами задачі?

Який обсяг дієздатності неповнолітніх осіб?

Підготувати словник з основних термінів:

зміст цивільних правовідносин, суб'єктивне цивільне право, суб'єктивний цивільний обов'язок, юридичні факти, юрисдикційна форми захисту цивільних прав, неюрисдикційні форми захисту цивільних прав, самозахист, необхідна оборона, виконання обов'язку в натурі, моральна шкода.

Бібліографічний список:

1. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-ХІІ URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>
2. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 березня 1992 р. № v0006700-92 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92>.
3. Узагальнення Верховного Суду України від 1 лютого 2013 р. «Судова практика з розгляду цивільних справ про захист прав споживачів (2009 - 2012 рр.)» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0006700-13>
4. Басай О. В. Підстави виникнення цивільних прав та обов'язків у сфері інтелектуальної власності (проблеми теорії) : автореф. дис. . д-ра юрид. наук : 12.00.03. Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2015. 36 с.
5. Братусь С. Н. Субъекты гражданских прав С. Н. Братусь. М.:

- Госюриздат, 1950. 367 с.
6. Булеца С.Б. Цивільні правовідносини, що виникають у сфері здійснення медичної діяльності: теоретичні та практичні проблеми: дис. докт. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2016. 437 с.
  7. Гревцов Ю.И. Правовые отношения и осуществление права. Ленинград. 1987. 127 с.
  8. Гревцов Ю.И. Проблемы теории правового отношения. Ленинград.1981. 82 с.
  9. Дзера О.В. Договірне право України. Загальна частина. Київ.: 2018. 896 с.
  10. Дзера О.В. Договірне право України. Особлива частина. Київ.: 2018. 1200 с.
  11. Егоров Н. Д. Гражданско-правовое регулирование общественных отношений: единство, дифференциация . Н. Д. Егоров. Ленинград, 1988. 176 с.
  12. Иоффе О. С. Гражданское правоотношение . О. С. Иоффе .. Избранные труды по гражданскому праву. Москва.: Статут, 2000. С. 508-695.
  13. Иоффе О. С. Правоотношение по советскому гражданскому праву. Ленинград. 1949. 144 с.
  14. Иоффе О. С. Спорные вопросы учения о правоотношении. Очерки по гражданскому праву. Ленинград 1957. С. 21-64.
  15. Иванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посібник. Київ.: 2019. 342 с.
  16. Иванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 2. Навчальний посібник. Київ.: 2019. 346 с.
  17. Коструба А. В. Юридичні факти в механізмі припинення цивільних майнових відносин : автореф. дис. . д-ра юрид. наук : 12.00.03. НДІ приват. права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України. Київ, 2015. 36 с.
  18. Красавчиков О. А. Юридические факты в советском гражданском праве. Москва.1958. 184 с.
  19. Майданик Р. А. Речове право України. Підручник. Київ.: 2019.1092 с.
  20. Мічурін Є.О., Шишка О.Р. Цивільне право. Альбом схем . За ред. Є.О. Мічуріна. Вид. 4-те, перероб. і доп. Харків.: Фактор, 2013. 464 с.
  21. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України . За заг. ред. Бобрика В.І. Київ.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.
  22. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2-х т. . [Дзера О. В., Кузнєцова Н. С., Заїка Ю. О. та ін.] ; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця. [5-е вид., перероб. і допов.]. Київ.:2013. Т. II. 1090с.
  23. Право інтелектуальної власності : підручник. За заг. ред. О. І. Харитонової. Київ.: 2019. 544 с.
  24. Р.А. Майданик. Цивільне право. Практикум. Навчальний посібник. видання 3-тє, перероблене і доповнене. Київ.:2019. 622 с.

25. Ромовська З.В. Українське цивільне право. Загальна частина: Академічний курс: Підручник. 3-тє вид., допов. Київ.: 2013. 672 с.
26. Суб'єкти цивільного права . [Я. М. Шевченко, І. М. Кучеренко, М. В. Венецька та ін. ; за ред. Я. М. Шевченка] ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Харків . 2009. 630 с.
27. Тархов В. А. Гражданское правоотношение . В. А. Тархов. Уфа, 1993. 124 с.
28. Толстой Ю. К. Еще раз о правоотношении *Правоведение*. 1969. № 1. С. 32-36.
29. Толстой Ю. К. К теории правоотношения. Ленинград.: 1959. 88 с.
30. Халфина Р. О. Общее учение о правоотношении . Р. О. Халфина. Москва.: 1974. 352 с.
31. Халфина Р. О. Общее учение о правоотношении. Москва.: 1974. 351 с.
32. Харитонов Є. О. Цивільні правовідносини: навчальний посібник . Є. О. Харитонов, О. І. Харитонова. Київ.: 2008. 304 с
33. Харитонов, Є. О. Цивільне право України : підручник. 3-є вид., перероб. і допов. Київ.: 2013. 806 с.
34. Цивільне право : підручник : у 2 т. . М-во освіти і науки України, Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого"; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. 2-ге вид., переробл. та доповн. Харків.: 2014
35. Цивільне право України : Загальна частина : підручник . Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. 5-те вид., стер. Київ.: 2017. 976 с
36. Цивільне право України. Загальна частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ.: 2017. 976 с.
37. Цивільне право України: підручник. 2-є вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. Київ.: 2018. 736 с.
38. Цивільне право України: підручник. 2-є вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. Київ.: 2018. 736 с.
39. Цивільне право: підручник: у 2 т. В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. 2-ге вид., переробл. та допов. Харків.: 2014. Т.1. 656 с.
40. Чеговадзе Л. А. Структура и состояние гражданского правоотношения. . Л. А. Чеговадзе. Москва.: 2004. 542 с.
41. Черемнов Д. В. Юридичні презумпції та фікції в цивільному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Нац. ун.-т "Одеська юридична академія". Одеса.: 2015. 20 с.
42. Яковлев В. Ф. Структура гражданских правоотношений: В кн. Антология Уральской цивилистики. 1925-1989 . В. Ф. Яковлев. М.: 2001. С. 380-389

ТЕМА 4. ФІЗИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Фізичні особи як індивідуальний (приватний) суб'єкт цивільного права. Правосуб'єктність фізичних осіб. Правосуб'єктність іноземних громадян і осіб без громадянства.

Правоздатність фізичних осіб. Реальність і гарантованість правоздатності. Співвідношення і відмінності між правоздатністю і суб'єктивними цивільними правами. Правоздатність фізичних осіб. Рівність та невідчужуваність правоздатності фізичних осіб. Зміст і межі правоздатності фізичних осіб. Запобігання можливості фізичної особи мати цивільні права та обов'язки.

Дієздатність фізичних осіб: виникнення, зміст і припинення. Основні риси цивільної дієздатності. Часткова дієздатність малолітніх. Укладення дрібних побутових правочинів. Неповна дієздатність неповнолітніх. Набуття повної цивільної дієздатності. Емансипація. Випадки й умови обмеження дієздатності фізичних осіб. Правові наслідки визнання фізичної особи недієздатною.

Поняття та правові наслідки встановлення опіки та піклування. Порядок і правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою і оголошення її померлою. Ім'я і місце проживання фізичної особи. Акти цивільного стану. Цивільний стан (правовий статус). Порядок реєстрації актів цивільного стану, їх оскарження і відновлення.

Питання для самоконтролю:

1. Надайте визначення поняття фізичної особи.
2. Надайте визначення поняття цивільної правоздатності.
3. Яке співвідношення правоздатності і суб'єктивного цивільного права?
4. Надайте визначення емансипації.
5. Які підстави обмеження дієздатності фізичних осіб?
6. З якого моменту виникає правоздатність фізичної особи?
7. З якого моменту виникає припинення правоздатності фізичної особи?
8. Правоздатність іноземців та осіб без громадянства.
9. Запобігання обмеженню можливості фізичної особи мати цивільні права та обов'язки.
10. Ім'я та місце проживання фізичної особи.
11. Дайте визначення актів цивільного стану
12. Який зміст дієздатності фізичних осіб?
13. Які види цивільної дієздатності фізичних осіб?
14. Які підстави обмеження дієздатності фізичної особи?
15. Який порядок обмеження дієздатності фізичної особи?
16. Які правові наслідки обмеження дієздатності фізичної особи?
17. Які підстави визнання фізичної особи недієздатною?

18. Який порядок визнання фізичної особи недієздатною?
19. Які правові наслідки визнання фізичної особи недієздатною?
20. Які підстави оголошення фізичної особи померлою?
21. Який порядок оголошення фізичної особи померлою?
22. Які правові наслідки оголошення фізичної особи померлою?
23. Правові наслідки появи фізичної особи, яка була оголошена померлою
24. Надайте правову характеристику фізичної особи-підприємця
25. Яка цивільно-правова відповідальність фізичної особи-підприємця?
26. Над якими особами встановлюється піклування?
27. Над якими особами встановлюється опіка?
28. Які правочини вчиняються з дозволу органу опіки та піклування?
29. Які правочини не може вчиняти опікун?
30. Які підстави припинення піклування?

Тести для самоконтролю:

1. Фізичною особою є:

- а) особа, яка досягла 18-річного віку;
- б) особа, яка досягла 16-річного віку;
- в) будь-яка біологічна особа;
- г) людина яку учасник цивільних відносин.

2. Правоздатність фізичної особи виникає:

- а) з 18 років;
- б) з моменту народження;
- в) з 16 років;
- г) з 14 років.

3. Неповна цивільна дієздатність фізичної особи виникає:

- а) з 16 років;
- б) з 12 років;
- в) з народження;
- г) з 14 років.

4. Малолітня особа має право:

- а) самостійно вчиняти дрібні побутові правочини, здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної та творчої діяльності;
- б) самостійно укладати договір банківського вкладу та розпоряджатися вкладом, внесеним нею на своє ім'я;

- в) бути учасником юридичних осіб;
- г) самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією або іншими доходами.

5. Обмеження цивільної дієздатності фізичної особи здійснюється:

- а) органами опіки та піклування за заявою заінтересованих осіб;
- б) лікувальними закладами;
- в) судом;
- г) органами місцевого самоврядування.

6. Фізична особа визнається недієздатною у випадку:

- а) якщо особа скоїла злочин у стані неосудності;
- б) якщо протягом одного року в місці постійного проживання особи немає відомостей про місце її перебування;
- в) якщо особа внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними;
- г) якщо у особи вроджені фізичні вади.

7. З якого віку особа може вільно обирати собі місце проживання?

- а) з 10 до 14 років;
- б) до 10 років;
- в) з 14 років;
- г) з 16 років.

8. Фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо...

- а) протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування;
- б) протягом двох років в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування;
- в) протягом 6 місяців в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування;
- г) протягом 3 місяців в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування.

9. У якій формі належить укладати правочин між фізичною та юридичною особою?

- а) письмовій, крім тих правочинів, які повністю виконуються сторонами в момент їх вчинення;

- б) письмовій нотаріально посвідченій;
- в) усній;
- г) конклюдентній.

10. Цивільна дієздатність є обмеженою з моменту:

- а) винесення рішення суду;
- б) набрання рішенням суду законної сили;
- в) настання обставин, що стали підставою обмеження дієздатності;
- г) призначення піклувальника.

11. Місцем проживання фізичної особи, яка не досягла десяти років, є:

- а) місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я, в якому вона проживає;
- б) місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає;
- в) місце проживання її батьків (усиновлювачів), якщо інше місце проживання не встановлено за згодою між дитиною та батьками (усиновлювачами);
- г) місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я тощо, в якому вона проживає, якщо інше місце проживання не встановлено за згодою між дитиною та батьками (усиновлювачами, опікуном) або організацією, яка виконує щодо неї функції опікун.

12. Які підстави оголошення фізичної особи померлою?

- а) душевна хвороба, нерозуміння значення своїх дій громадянином;
- б) громадянин відсутній у місці його постійного проживання протягом року;
- в) інвалідність;
- г) відсутність громадянина в місці його постійного проживання протягом трьох років з дня отримання останніх відомостей про нього.

13. Як називаються засвідчені факти народження, смерті, одруження?

- а) суб'єктивні права;
- б) акти цивільного стану;
- в) події;
- г) делікти.

14. Які з зазначених особистих прав людини індивідуалізують особистість людини?

- а) на свободу;
- б) на недоторканність;
- в) на життя;
- г) на індивідуальний вигляд.

15. Цивільна правоздатність виникає:

- а) з народження;
- б) по досягненню 16 років;
- в) по досягненню 18 років;
- г) по досягненню 21 року.

16. Повна дієздатність виникає з:

- а) 21 року;
- б) 18 років;
- в) 16 років;
- г) 14 років.

17. Якщо військовослужбовець або інша фізична особа пропала безвісті у зв'язку з військовими діями, то вона може бути оголошена померлою:

- а) після спливу 2-років зі дня закінчення військових дій;
- б) після спливу 3-років зі дня закінчення військових дій;
- в) в течії 1 року зі дня закінчення військових дій;
- г) в течії 3 років зі дня закінчення військових дій.

18. Як називається здатність особи своїми діями набувати цивільних прав та створювати для себе цивільні обов'язки?

- а) цивільна дієздатність;
- б) суб'єктивне право;
- в) цивільна правоздатність;
- г) цивільна деліктоздатність.

19. З яких елементів складається зміст цивільно-правових відносин?

- а) суб'єктивні цивільні права, суб'єктивні цивільні обов'язки;
- б) правоздатність та дієздатність учасників;
- в) суб'єкти, об'єкти, зміст;
- г) юридичні факти, події.

20. Як називаються «майнові та особисті немайнові відносини, врегульовані нормами цивільного права, що виникають між майново відокремленими, юридично рівними учасниками»?

- а) метод цивільного права;
- б) система цивільного права;
- в) принципи цивільного права;
- г) цивільно-правові відносини.

Обов'язкові завдання:

Практичне завдання №1.

Громадянин Росії Беляєв вирішив придбати в м. Дніпропетровську будинок у громадянина України Терещенка. Але нотаріус у посвідченні договору купівлі-продажу відмовив, мотивуючи це тим, що Беляєв – іноземний громадянин і не має відповідної правоздатності.

- Які підстави обмеження дієздатності фізичних осіб?
- Який обсяг цивільної правоздатності іноземних громадян?
- Чи обґрунтована відмова нотаріуса?

Практичне завдання №2.

Вирішивши розірвати шлюб, подружжя Куликових склало у письмовій формі правочин, згідно з яким чоловік зобов'язався відмовитись від свого наміру влаштуватись на роботу на завод, де працювала його дружина, а також передати свою частку в праві власності на трикімнатну квартиру, що займає їх сім'я, синові і не вимагати розділення або обміну квартири. Куликова взяла на себе зобов'язання не одружуватися до досягнення їх 14-річним сином віку 18 років та утримувати дитину самостійно, без стягнення аліментів з батька.

За рік Куликов дізнався, що його колишня дружина вступила у новий шлюб і тим самим порушила укладений при розлученні правочин. У зв'язку з цим він звернувся до суду з позовом про розділення житлової площі. Куликова, заперечуючи проти позову, посилалася на те, що її обіцянка не одружуватися не має юридичної сили. Щодо зобов'язань її колишнього чоловіка не претендувати після розлучення на житлову площу, то це треба розглядати як добровільну відмову від права, яка має юридичну силу, тим більше, що Куликов постійно мешкає та прописаний у своїх батьків. У зв'язку з цим позов Куликова про розділ житлової площі, на її думку, задоволенню не підлягає.

- Яким є зміст правоздатності громадян?
- Чи відповідає правочин, який укладено подружжям, положенням ЦК України про правоздатність?
- Вирішіть справу.

Практичне завдання №3.

Павлов видав своїй дружині Павловій розписку в тому, що він при оформленні заповіту на належне йому майно не вкаже в ньому своїх дітей від першого шлюбу. За рік Павлов помер. У його заповіті, посвідченому в нотаріальній конторі, передбачалось, що все майно він заповідає в рівних частках дітям від першого шлюбу.

Павлова звернулася до суду з позовом про визнання цього заповіту недійсним, посилаючись на те, що при його складенні Павлов порушив укладений з нею правочин, який підтверджений виданою ним розпискою.

Які можливості передбачає зміст правоздатності громадян?

Чи порушує правочин, укладений між подружжям Павлових, норми ЦК України про правоздатність?

Вирішіть справу.

Практичне завдання №4.

Захарову було засуджено за крадіжку майна, коли вона працювала продавцем у продовольчій крамниці. Вироком суду її було позбавлено права працювати в системі торгівлі на підставі ст. 55 Кримінального кодексу України. Захарова подала скаргу до суду з приводу невідповідності вироку законодавству, вважаючи, що така заборона є обмеженням її конституційного права вільно обирати рід заняття.

Яким чином слід вирішити справу?

Чи містить вирок суду вади? Якщо так, то які?

Які є випадки обмеження правоздатності фізичних осіб?

Практичне завдання №5.

Після смерті чоловіка громадянки Комлик за її заявою нотаріус видав їй на руки свідоцтво про право на спадщину на ім'я її 16-річного сина Комлика Андрія.

Чи правильно діяв нотаріус?

Який обсяг дієздатності неповнолітніх осіб?

Враховуючи зміст завдання надайте визначення емансипації.

Практичне завдання №6.

Неповнолітній Олег (10 років) за згодою своїх батьків уклав договір банківського рахунку. Він неодноразово поповнював вклад невеликими сумами грошей, які збирав з кишенькових грошей, що йому видавали батьки. Коли на рахунку зібралось 150 грн, він вирішив зняти їх, щоб купити собі

футбольний м'яч. Проте банк відмовив видати йому цю суму грошей, повідомивши, що Олег може зробити це лише після досягнення повноліття.

Чи правильними є дії працівників банку?

Яким є обсяг дієздатності малолітніх осіб?

Які правочини вчиняються з дозволу органу опіки та піклування?

Практичне завдання №7.

Симонова К., Симонов Р. звернулися до суду з заявою про визнання громадянина недієздатним, встановлення над ним опіки і призначення опікуна, посилаючись на те, що Симонова О. народилась 10 грудня 1971 року. З дитинства вона проживає зі членами своєї сім'ї, а саме: батько – Симонов П., мати - Симонова К., та брат - Симонов Р. Симонова О. з дитинства проживає разом з ними однією сім'єю і страждає на тяжке хронічне психічне захворювання. Олена хворіє з 9-ти місяців та лікувалась в психоневрологічному диспансері, неврологічних відділеннях лікарень, та різних санаторіях, однак стан її психічного здоров'я з часом тільки погіршувався.

В дитинстві Симонова О. перенесла хворобу стафілакокового менінгоенцефаліту, внаслідок чого розвинулись ознаки спастичного тетрапарезу і недоумство. Відповідно до довідки № 048552 від 18.01.1988 року її визнано інвалідом I групи, причина інвалідності: інвалід з дитинства. Група інвалідності встановлена безтерміново. Відповідно, Олена нездатна до самообслуговування, потребує повного постійного стороннього догляду, залежна у забезпеченні життєво важливих соціально-побутових функцій.

Який орган може визнати особу недієздатною?

Чи потребує в даному випадку Симонова О. опіки або піклування?

Хто несе відповідальність за шкоду заподіяну недієздатною особою?

Практичне завдання №8.

Шістнадцятирічний Симонов на гроші, які він заробив від продажу флаєрів та миття автомобілів, придбав: мобільний телефон, футболку, набір музичних дисків. Окрім цього, він регулярно витрачав гроші на покупку сигарет, шаурми та гру в комп'ютерні ігри. Через деякий час він продав магнітофон і купив цінні папери. Його батько, вважаючи, що ці угоди син не міг укласти без його згоди, подав позов до суду про визнання всіх договорів недійсними.

Які особливості неповної цивільної дієздатності фізичної особи?

Яке рішення повинен винести суд?

Які види цивільної дієздатності фізичних осіб?

Практичне завдання №9.

Сімнадцятирічна Марія Петрова, працювала секретаркою в ТОВ «Промінь». Захоплюючись косметикою, вона весь свій заробіток витратила на придбання дорогої косметики, парфумів тощо. Мати Марії намагалась вплинути на доньку, переконати її у нерозумності, з її точки зору, таких покупок, оскільки сім'я має майнові труднощі: на утриманні матері Оксани знаходиться троє малолітніх дітей. Коли мати зрозуміла, що переконати доньку не зможе, вона звернулася до бухгалтерії ТОВ «Промінь» з проханням не видавати Оксані на руки заробітну плату внаслідок її неповноліття. Отримавши відмову, мати звернулася до суду з заявою обмежити дієздатність її доньки.

Які підстави обмеження дієздатності фізичної особи?
Проаналізуйте ситуацію та дайте мотивовану відповідь.
Який орган може обмежити особу в дієздатності?

Практичне завдання №10.

8-річний Петро отримав у спадщину після смерті бабусі квартиру та автомобіль «Volvo». У зв'язку з майбутнім переїздом в інше місто батьки Петра вирішили продати квартиру Петра, а автомобіль «Volvo» подарувати 25-річному братові Петра, що зі своєю родиною проживав неподалік і їхати разом з батьками не збирався. З метою укладення цих правочинів батьки Петра звернулися в нотаріальну контору з проханням засвідчити договори купівлі-продажу дачі і дарування автомобіля.

Чи є правомірними дії батьків Петра?
Які правочини вчиняються з дозволу органу опіки та піклування?
Яку відповідь має дати нотаріус?

Підготувати словник з основних термінів:

правосуб'єктність фізичних осіб, дієздатність фізичних осіб, правоздатність фізичних осіб, емансипація, акти цивільного стану, піклування, опіка, дрібний побутовий правочинів, обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, цивільна деліктоздатність.

Бібліографічний список:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (з наст. змінами і доповненнями) *Верховної Ради України*. 2003. №40-44. Ст. 356.
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. [текст] За заг. ред. Бобрика В.І. Київ.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.

3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2-х т. [Дзера О. В., Кузнецова Н. С., Заїка Ю. О. та ін.] ; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. [5-е вид., перероб. і допов.]. Київ. : Юрінком Інтер, 2013. Т. II 1090 с
4. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 1 липня 2010р.№ 2398-VI URL:<https://zakon.rada.gov.ua/law/show/2398-17>
5. Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців: Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV URL:<https://zakon.rada.gov.ua/law/show/755-15>
6. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21 січня 1994 р. № 3857-XII URL:<https://zakon.rada.gov.ua/law/show/3857-12>
7. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вересня 2011 р. № 3773-VI URL:<https://zakon.rada.gov.ua/law/show/3773-17>
8. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11 грудня 2003 р. № 1382-IV URL:<https://zakon.rada.gov.ua/law/show/1382-15>
9. Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.03.1972 р. № v0003700-72 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/law/show/v0003700-72>
10. Адаховська Н. С. Опіка над майном за цивільним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса.: 2013. 18 с.
11. Азимов Ч. Н. Гражданин. *Предпринимательство. Закон.* Ч. Н. Азимов. Харків.: Основа, 1991. 93 с.
12. Антонюк О. І. Фізичні особи як суб'єкти цивільного права: навчально-методичний посібник. Донецьк.: 2005. 124 с.
13. Бічук Л. Щодо набуття неповнолітніми повної цивільної дієздатності Л. Бічук. *Правничий часопис Донецького університету.* 2000. №2 (5). С.53-57.
14. Бойченко Г. М. Правові та процесуальні аспекти визнання особи недієздатною. *Форум права.* 2011. №1. С. 94-99.
15. Братусь С. Н. Советское гражданское право: субъекты гражданского права С. Н. Братусь. Москва.: 1984. 288 с.
16. Веберс Я.Р. Правосубъектность граждан в советском гражданском и семейном праве. Рига.: 1976. 231с.
17. Водоп'ян Т. В. Фізична особа як сторона договірних зобов'язань в цивільному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. НДІ приват. права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України. Київ.: 2015. 16 с.

- 18.Дербакова Ю. Л. Цивільна правосуб'єктність неповнолітніх : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса.: 2014. 20 с.
- 19.Дзера О.В. Договірне право України. Загальна частина. Київ.: 2018. 896 с.
- 20.Дзера О.В. Договірне право України. Особлива частина. Київ.: 2018. 1200 с.
- 21.Ершова Н. М. Охрана прав несовершеннолетних по советскому гражданскому и семейному праву. Москва.: 1965. 103 с.
- 22.Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посібник. Київ.:2019. 342 с.
- 23.Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 2. Навчальний посібник. Київ.: 2019. 346 с.
- 24.Кузнецова Л. Г. Гражданско-правовое положение несовершеннолетних Москва.: 1968. 136с.
- 25.Майданик Р. А. Речове право України. Підручник. Київ.: 2019.1092 с.
- 26.Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. [5-е вид., перероб. і допов.]. Київ.:2013. Т. II. 109 с.
- 27.Охрана прав и интересов личности: гражданско-правовой аспект Под ред. Я. Н.Шевченко. Київ.: 1992. 200 с.
- 28.Р.А. Майданик. Цивільне право. Практикум. Навчальний посібник. видання 3-тє, перероблене і доповнене. Київ.: 2019. 622 с.
- 29.Ромовська З. Цивільна дієздатність громадянина (фізичної особи). *Право України*. 1995. № 2. С. 24-26.
- 30.Ромовська З. Цивільна правоздатність громадян. *Право України*. 1994. №10.С.51-54.
- 31.Ромовська З. Цивільна дієздатність громадянина (фізичної особи) (до розроблення нового Цивільного кодексу) *Право України*. 1995. №2. С. 24-26.
- 32.Ромовська З. Цивільна правоздатність громадян. *Право України*. 1994. № 10. С. 51-54.
- 33.Ромовська З.В.Українське цивільне право. Загальна частина: Академічний курс: Підручник. 3-тє вид., допов. Київ.: «ВД» Дакор»., 2013. 672 с. 5. Харитонов, Є. О. Цивільне право України : підручник. 3-е вид., перероб. і допов. Київ.: 2013. 806 с.
- 34.Цивільне право : підручник : у 2 т. М-во освіти і науки України, Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого"; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького.2-ге вид., переробл. та доповн. Харків.: 2014.
- 35.Цивільне право України : Загальна частина : підручник Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка; за ред. О. В. Дзери, Н. С Кузнецової, Р. А. Майданика. 5-те вид., стер. Київ.: 2017. 976 с.
- 36.Цивільне право України. Загальна частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ.: 2017. 976 с.

37. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. Київ.: 2018. 736 с.
38. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. Київ.: 2018. 736 с.
39. Цивільне право: підручник: у 2 т. В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. 2-ге вид., переробл. та допов. Харків.: 2014. Т.1. 656 с.
40. Янкова О. С. До питання про дієздатність громадян-підприємців. *Українське право*. 1997. №3. С. 91-93.

ТЕМА 5. ЮРИДИЧНІ ОСОБИ І ДЕРЖАВА ЯК СУБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН.

Поняття та ознаки юридичної особи. Організаційна єдність. Наявність відокремленого майна. Виступ у цивільному обороті від свого імені. Здатність нести самостійну майнову відповідальність. Здатність бути позивачем або відповідачем у суді, господарському чи третейському суді. Правоздатність і дієздатність юридичної особи. Зміст цивільної правоздатності юридичної особи. Органи юридичної особи. Індивідуалізація юридичної особи. Філії та представництва юридичної особи.

Порядок виникнення і припинення юридичних осіб. Основні способи утворення юридичних осіб (розпорядчий, нормативно-явочний, дозвільний). Установчі документи юридичної особи. Порядок реєстрації юридичної особи. Внесення змін до установчих документів юридичної особи.

Форми припинення юридичних осіб (ліквідація, правонаступництво). Порядок припинення юридичної особи шляхом ліквідації. Ліквідаційна комісія. Черговість задоволення претензій кредиторів в разі ліквідації юридичної особи. Порядок припинення юридичної особи шляхом правонаступництва. Форми правонаступництва: поділ, приєднання, злиття, перетворення. Виділ. Банкрутство як одна з підстав для ліквідації юридичної особи.

Україна, як особливий суб'єкт цивільного права. Участь України в цивільно-правових відносинах.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття юридичної особи.
2. Якими ознаками характеризується юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин?
3. Якими засобами індивідуалізації наділена юридична особа? 4. Який порядок створення юридичної особи?
5. Які способи створення юридичної особи виділяє законодавство?
6. Які органи наділені компетенцією здійснювати державну реєстрацію юридичних осіб?
7. Який порядок реєстрації юридичних осіб?
8. Які види юридичних осіб передбачає чинне законодавство?
9. Дайте визначення поняття господарського товариства?
10. Які види господарського товариства Ви знаєте?
11. Назвіть ознаки товариства з обмеженою відповідальністю?
12. Назвіть ознаки командитного товариства?
13. Назвіть ознаки простого товариства?
14. Назвіть ознаки товариства з додатковою відповідальністю?
15. Назвіть ознаки акціонерного товариства?
16. Цивільна право- і дієздатність юридичної особи.

17. Види (форми) юридичних осіб.
18. Загальна характеристика підприємницьких товариств.
19. Юридичні особи приватного та публічного права. .
20. Філії та представництва юридичних осіб.
21. Створення, державна реєстрація юридичної особи.
22. Правові форми участі держави, територіальних громад у цивільних відносинах
23. Що таке творча спілка?
24. Назвіть ознаки статутного капіталу юридичної особи?
25. Правове положення акціонерного товариства?
26. Що таке майнова відокремленість?
27. Що таке організаційна єдність?
28. Що таке реорганізація юридичної особи?
29. Що таке виділ?
30. Що таке злиття?

Тести для самоконтролю:

1. Правове становище творчої спілки характеризується наступним положенням:

- а) члени творчої спілки не несуть відповідальності за її зобов'язаннями своїм майном;
- б) творча спілка є юридичною особою публічного права, так як її діяльність носить публічний характер;
- в) членство у творчій спілці засвідчує трудовий стаж авторів, тому є для них обов'язковою умовою отримання авторської винагороди;
- г) творча спілка передбачає наявність корпоративних прав у її членів.

2. Правове становище акціонерного товариства характеризується такими положеннями:

- а) мінімальний статутний капітал акціонерного товариства складає 1250 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- б) акціонери відповідають за зобов'язаннями товариства у межах належних їм акцій, а також додатково своїм майном у кратному розмірі до її частки у статутному капіталі АТ;
- в) акціонерне товариство може бути створене одним учасником;
- г) статутний капітал акціонерного товариства поділений на певне число акцій різної номінальної вартості.

3. Учасники повного товариства за зобов'язаннями товариства:

- а) несуть обмежену солідарну відповідальність;
- б) несуть кримінальну відповідальність;

- в) несуть часткову відповідальність;
- г) ніякої не несуть відповідальності.

4. Правове становище об'єднань громадян характеризується таким положенням:

- а) майно, що залишається після ліквідації об'єднання громадян, розподіляється між його членами;
- б) об'єднання громадян створюються у дозвільному порядку;
- в) це юридичні особи, учасники яких втрачають право власності на майно, передані юр. особі, але в них зберігаються права зобов'язального характеру;
- г) об'єднання громадян є непідприємницьким товариством, але воно може займатися підприємницькою діяльністю в випадках, передбачених у законі.

5. Правове становище командитного товариства характеризується наступним положенням:

- а) повний учасник командитного товариства може бути вкладником цього самого товариства;
- б) вкладники не мають права брати участь в управлінні діяльністю командитного товариства, якщо їх частка у статутному капіталі менша за 30%;
- в) установчим документом командитного товариства є засновницький договір або одноособова заява (меморандум);
- г) вкладники командитного товариства можуть заперечувати проти дій повних учасників щодо управління діяльністю товариства.

6. Майно ліквідованого товариства з додатковою відповідальністю, що залишилося після задоволення вимог кредиторів передається:

- а) трудовому колективу;
- б) податковим органам;
- в) на благодійні цілі;
- г) територіальній громаді.

7. Цивільно-правова відповідальність учасників за зобов'язаннями господарських товариств характеризується такими положеннями:

- а) акціонери несуть солідарну відповідальність за боргами акціонерного товариства;
- б) акціонери несуть субсидіарну відповідальність за боргами акціонерного товариства;
- в) учасники товариства з обмеженою відповідальністю несуть відповідальність за боргами товариства в розмірі, обмеженому їх часткою у статутному капіталі товариства;

г) учасники товариства з обмеженою відповідальністю несуть відповідальність за зобов'язання товариства лише в межах належних їм акцій.

8. Релігійну організацію за порядком створення та організаційно-правовою формою можна кваліфікувати як:

- а) юридична особа приватного права, зокрема установа;
- б) юридична особа публічного права;
- в) державна організація;
- г) юридична особа приватного права, зокрема підприємницьке товариство.

9. Залежно від порядку створення юридичні особи поділяються на:

- а) товариства та установи;
- б) підприємства, установи, організації;
- в) громадські організації та господарські товариства;
- г) юридичні особи приватного права та юридичні особи публічного права.

10. Вкажіть, в якій організаційно-правовій формі має бути створена юридична особа, якщо кількість її учасників 120 осіб (юридичних та фізичних), здійснення торгівельної зовнішньоекономічної діяльності, статутний капітал планується у розмірі 1500 тис.грн.:

- а) корпорація;
- б) акціонерне товариство;
<ли>в) громадська організація;- г) нерезидент.

11. Правове становище повного товариства характеризується таким положенням:

- а) повне товариство входить до складу командитного товариства на підставі установчого договору;
- б) статутний капітал повного товариства не може бути менше ніж 100 мінімальних заробітних плат;
- в) учасниками повного товариства можуть бути фізичні та юридичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності;
- г) учасники повного товариства отримують дивіденди від його діяльності відповідно до кількості належних їм акцій.

12. Діяльність об'єднань підприємств характеризується такими положеннями:

- а) це державні юридичні особи, які мають у своєму складі інші юридичні особи;
- б) об'єднання підприємств може створюватися лише за дозволом Антимонопольного комітету України;

- в) об'єднання підприємств не має статусу юридичної особи, а від його імені виступає головне підприємство;
- г) об'єднання відповідає за зобов'язання підприємств, що входять до його складу, якщо інше не передбачено установчим договором (статутом).

13. Цивільний кодекс передбачає такі організаційно-правові форми юридичних осіб:

- а) комерційні та некомерційні юридичні особи;
- б) державні та приватні, колективні юридичні особи;
- в) підприємства, об'єднання підприємств, виробничі кооперативи та господарські товариства;
- г) юридичні особи приватного та публічного права.

14. Юридичний факультет ДДУВС можна охарактеризувати як:

- а) установу;
- б) філію юридичної особи;
- в) непідприємницьке товариство;
- г) юридичну особу публічного права.

15. Командитне товариство за організаційно-правовою формою можна кваліфікувати як:

- а) установа;
- б) підприємницьке товариство;
- в) юридична особа приватного права;
- г) непідприємницьке товариство.

16. Вимоги формування статутного капіталу юридичної особи (оберіть помилкове твердження):

- а) мінімальний розмір статутного капіталу приватного підприємства законодавством не встановлено;
- б) мінімальний розмір статутного капіталу ТДВ такий самий, як для ТОВ;
- в) статутний капітал ТОВ не може складати 10 грн.;
- г) статутний капітал АТ не може бути менше ніж 1250 неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

17. Оберіть організаційно-правову форму підприємницького товариства:

- а) виробничий кооператив;
- б) товарна біржа;
- в) споживчий кооператив;
- г) торговельний будинок.

18.Визначте організаційно-правову форму юридичної особи, яка за організаційними ознаками визначається як складна:

- а) асоціація;
- б) акціонерне товариство;
- в) релігійна організація;
- г) виробничий кооператив.

19.Майно ліквідованої благодійної організації, що залишилося після задоволення вимог кредиторів:

- а) розподіляється між засновниками;
- б) передається податковим органам;
- в) передається трудовому колективу;
- г) спрямовується на досягнення мети, для досягнення якої вона була створена.

20.Правове становище товариства з обмеженою відповідальністю характеризується наступним положенням:

- а) учасники товариства з обмеженою відповідальністю мають бути зареєстровані, як суб'єкти підприємницької діяльності ;
- б) ТОВ несе обмежену відповідальність за своїми зобов'язаннями;
- в) особиста участь учасників у підприємницькій діяльності товариства з обмеженою відповідальністю не є обов'язковою;
- г) статутний капітал ТОВ поділений на частки рівної номінальної вартості та не може бути менше ніж 100 мінімальних зарплат.

Обов'язкові завдання:

Практичне завдання №1.

До господарського суду звернулося ТОВ «Альфа» з позовом про визнання недійсним договору, укладеного з відповідачем — Дніпровською філією ТОВ «Дніпробуд». Позивач стверджував, що ТОВ «Дніпробуд» ліквідовано внаслідок банкрутства понад рік тому, про що він дізнався лише через три місяці після укладення договору з філією. Заперечуючи проти позову, директор філії стверджував, що ТОВ «Дніпробуд» дійсно ліквідовано, але філія має самостійний баланс, перебуває на обліку як платник податків, має печатку та рахунок у банку, а тому філія продовжує існувати автономно від ліквідованого ТОВ «Дніпробуд». Тому підстав для визнання договору недійсним немає.

Назвіть підстави для визнання договору недійсним.

Чи може філія мати самостійний баланс?

Чи має право філія існувати без головної організації?

Практичне завдання №2.

До складу Дніпропетровського університету, який є недержавним освітнім закладом, входять декілька факультетів, наукових лабораторій та навчальних центрів. У межах нової структурної політики керівництво університету вирішило наділити окремі структурні підрозділи правами юридичної особи, для того, щоб вони мали фінансову самостійність, залишаючись у складі університету. Державний реєстратор засумнівався у можливості існування у складі однієї юридичної особи інших самостійних юридичних осіб та звернувся за роз'ясненнями до консультанта.

Чи має право керівництво університету наділяти факультети правами юридичних осіб?

Може бути університет недержавним освітнім закладом?

Що це за посадова особа «державний реєстратор» і чи може він заперечувати позицію керівництва університету?

Практичне завдання №3.

Громадяни Олександр та Микола вирішили заснувати товариство з обмеженою відповідальністю. Але державний реєстратор відмовила у реєстрації, мотивуючи тим, що кількість учасників товариства з обмеженою відповідальністю повинна бути не менше трьох осіб, оскільки, за Законом України «Про господарські товариства» кількість членів ревізійної комісії повинна бути не менше 3-х осіб.

Чи є законними дії державної адміністрації?

В яких випадках може бути відмовлено у реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності?

Яким чином громадяни Олександр та Микола можуть захистити свої права та які аргументи при цьому вони повинні використати?

Практичне завдання №4.

ТОВ «РОСТ» було створене у 2000 році. У зв'язку зі складною економічною ситуацією у державі його директор, який був одним із засновників, у травні 2018 року вирішив підготувати документи з метою ліквідації товариства.

Хто приймає рішення про ліквідацію товариства?

Який порядок ліквідації товариства передбачений законодавством?
Чи буде за обставин задачі проведена ліквідація ТОВ “РОСТ”?

Практичне завдання №5

Сільськогосподарський кооператив “Пшеничка” на протязі значного часу не міг виконати своїх зобов’язань перед кредиторами та сплатити податки до бюджету держави. Тому податкова служба району звернулася до господарського суду з проханням визнати СГК “Пшеничка” банкрутом та стягнути з його майна у рахунок погашення заборгованості по сплаті податків суму 27.352 грн.

СГК “Пшеничка” заперечувало проти необхідності визнання його банкрутом, а намагалось довести, що після збирання урожаю усі борги будуть погашені.

Яке рішення повинен прийняти господарський суд?

Чи є підстава для визнання даного СГК банкрутом?

Який порядок та правові наслідки визнання юридичної особи банкрутом?

Складіть позовну заяву про порушення справи про банкрутство СГК “Пшеничка” (усі необхідні дані вигадайте самі).

Практичне завдання №6.

ТОВ «Грін» пред’явило позов до Київського нафтопереробного заводу (НПЗ). У позовній заяві вказано, що за укладеним між сторонами договором ТЗОВ «Грін» передало заводу 150 тис. т сирової нафти для переробки, а завод повинен був здійснити цю переробку в установленій сторонами термін. Однак завод не виконав своїх зобов’язань, отже, повинен сплатити неустойку та відшкодувати збитки. Викликані на засідання господарського суду представники заводу заявили, що позивач неправильно вказав у позовній заяві відповідача. Справа у тому, що у зв’язку з приватизацією Хмельницького нафтопереробного заводу його було перетворено на відкрите акціонерне товариство «Бензос». Акціонерне товариство не уклало договору з ТОВ «Грін» та не брало на себе обов’язків щодо виконання зобов’язань, тому АТ «Бензос» не повинне нести відповідальність за цим договором. Представники підприємства «Грін» наполягали на своїх вимогах, мотивуючи їх тим, що НПЗ було не ліквідоване, а реорганізоване, отже, АТ «Бензос» є правонаступником нафтопереробного заводу.

Яка різниця між реорганізацією та ліквідацією?

Строки укладення договору?

Вирішить справу.

Практичне завдання №7.

“Млин” і ЗАТ “Ворскла ” уклали попередній договір, у якому визначили, що основний договір вони укладуть протягом дев’яти місяців із дня укладання попереднього. Погоджуючи зміст попереднього договору, сторони обговорили, але не відбили в тексті договору ряд умов, по яких не знайшли єдиного безперечного варіанта і вирішили остаточно домовитися при укладанні основного договору. Через півроку сторони вирішили продовжити роботу з оформлення договору, але укладання основного договору затягувалося. За місяць до закінчення терміну дії попереднього договору ТОВ ” Млин” звернулося до господарського суду з позовом до ЗАТ “Ворскла ” про спонукання до укладання основного договору.

Дайте визначення попереднього й основного договорів і вкажіть, про що повинні домовитися сторони відносин при укладанні попереднього договору.

Визначте характер і правові наслідки дій учасників наведеної ситуації по укладанню попереднього договору.

Дайте відповідь, чи мають місце правові підстави для спонукання до укладання основного договору в наведеній ситуації.

Практичне завдання №8.

“Дніпробуд” (Покупець) і ТОВ “ЖВК-8” (Постачальник) укладений договір поставки бетону. Яких-небудь санкцій за невиконання (неналежне виконання) сторонами своїх зобов’язань договір поставки не містить.

Яку відповідальність і на підставі якої норми закону понесе Покупець у випадку затримки оплати товару?

Невиконання сторонами зобов’язань?

Практичне завдання №9.

Підприємство “Філія ” звернулося до господарського суду із заявою про визнання ТОВ “Агроном” став банкрутом, оскільки згідно з актом звірки проведених розрахунків заборгованість останнього в розмірі 820 тис. грн не була сплачена протягом трьох місяців.

Яку ухвалу має винести господарський суд?

Які умови встановлені для порушення провадження у справі про банкрутство? Обґрунтуйте свою відповідь.

Практичне завдання №10.

Громадянин Німеччини Зінедін Швольцван здійснює систематичну самостійну діяльність в Україні з надання посередницьких послуг з метою отримання прибутку.

Чи є Зінедін Швольцван суб'єктом підприємництва?

Чи може громадянин іншої країни здійснювати певну діяльність на території України? Обґрунтуйте.

Підготувати словник основних термінів:

юридична особа, комерційне найменування, виробнича марка, торговельні марки, універсальна правоздатність, спеціальна правоздатність, філія, представництво, установчі документи, керівний орган, банкрутство, санація, ліквідація, правонаступництво.

Бібліографічний список:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV Відомості Верховної Ради України. 2003. № 21-22. Ст. 144 (зі змінами та доповненнями).
2. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI Відомості Верховної Ради України. 2008. № 50-51. Ст. 384 (зі змінами та доповненнями).
3. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII Відомості Верховної Ради України. 1991. № 49. Ст. 682 (зі змінами та доповненнями).
4. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI Офіційний вісник України. 2012. №30. Ст. 1097 (зі змінами та доповненнями).
5. Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців: Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV Відомості Верховної Ради України. 2003. № 31-32. Ст. 263 (зі змінами та доповненнями).
6. Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 року № 1087-IV Відомості Верховної Ради України. 2004. № 5. Ст. 5 (зі змінами та доповненнями).
7. Про споживчу кооперацію: Закон України від 10 квітня 1992 року № 2265-XII Відомості Верховної Ради України. 1992. № 30. Ст. 414 (зі змінами та доповненнями).
8. Про фермерське господарство: Закон України від 19 червня 2003 року № 973-IV Відомості Верховної Ради України. 2003. № 45. Ст. 363 (зі змінами та доповненнями).

9. Про холдингові компанії в Україні: Закон України від 15 березня 2006 року № 3528-IV Відомості Верховної Ради України. 2006. № 34. Ст. 291 (зі змінами та доповненнями).
10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням товариства обмеженою відповідальністю "Міжнародний фінансово-правовий консалтинг" про офіційне тлумачення частини третьої статті 99 Цивільного кодексу України від 12 січня 2010 р. № 1-рп2010 Офіційний вісник України. 2010. №3. Ст. 113.
11. Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин: рекомендації Вищого господарського суду України від 28 грудня 2007 р. № 04-514 Вісник господарського судочинства. 2008. № 1.
12. Про практику розгляду судами корпоративних спорів: постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 р. №13 Вісник Верховного Суду України. 2008. № 11.
13. Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України: Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 07 квітня 2008 р. № 01-8211 Вісник господарського судочинства. 2008. № 3.
14. Актуальні питання прикладної цивілістики у сфері складання процесуальних документів. Науково-практичний посібник; За заг. ред. д.ю.н., професора М.М. Ясинка. КИЇВ.: Алерта, 2015. 814 с.
15. Дзера О.В. Договірне право України. Загальна частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 896 с.
16. Дзера О.В. Договірне право України. Особлива частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 1200 с.
17. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 342 с.
18. Майданик Р. А. Речове право України. Підручник. Київ, Алерта. 2019. 1092 с.
19. Мічурін Є.О., Шишка О.Р. Цивільне право. Альбом схем. За ред. Є.О. Мічуріна. Вид. 4-те, перероб. і доп. Х.: Фактор, 2013. 464 с.
20. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. За заг. ред. Бобрика В.І. КИЇВ.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.
21. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. - 5-те вид., перероб. і допов. за ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. КИЇВ.: Юрінком Інтер, 2013. Т.1. 832 с.
22. Право інтелектуальної власності : підручник. За заг. ред. О. І. Харитонової. Київ, Юрінком Інтер, 2019. 544 с.
23. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/lawsshow1576-12>. (Дата звернення 15.01.2020).

24. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/law/show/755-15>. (Дата звернення 15.01.2020).
25. Р.А. Майданик. Цивільне право. Практикум. Навчальний посібник. видання 3-тє, перероблене і доповнене. Київ, Алерта, 2019. 622 с.
26. Ромовська З.В. Українське цивільне право. Загальна частина: Академічний курс: Підручник. 3-тє вид., допов. КИЇВ.: «ВД» Дакор», 2013. 672 с.
27. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Старцев О.В. Цивільне право України: Підручник. Вид. 3, перероб. і доп. КИЇВ.: Істина, 2013. 808 с.
28. Цивільне право України (Загальна частина): Навчальний посібник кол. авт. КИЇВ.: «Хай-Тек Прес», 2013. 432 с. (видання з грифом МОНМС)
29. Цивільне право України. Загальна частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 976 с.
30. Цивільне право України. Особлива частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 1176 с.
31. Цивільне право України: Загальна частина За ред. професорів І.А. Бірюкова і О.Ю. Заїки. КИЇВ.: Алерта, 2014. 510 с.
32. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
33. Цивільне право: підручник: у 2 т. В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. 2-ге вид., переробл. та допов. Х.: Право, 2014. Т.1. 656 с.
34. Цивільне право: посібник для підготовки до іспиту Є.О. Харитонов, Н.Ю. Голубєва. Видання третє, перероблене та доповнене. Ч І. Х.: Одиссей, 2013. 248

ТЕМА 6. ВИДИ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ.

Види юридичних осіб, їх класифікація і цивільно-правове значення. Комерційні й некомерційні юридичні особи. Класифікація юридичних осіб у залежності від виду власності. Поняття унітарної та корпоративної юридичної особи. Асоційовані юридичні особи. Юридичні особи приватного права та юридичні особи публічного права. Інші критерії класифікації юридичних осіб.

Організаційно-правові форми юридичних осіб за Цивільним кодексом. Підприємницькі та непідприємницькі товариства. Господарські товариства, їх види та особливості створення, діяльності та припинення. Виробничі кооперативи. Види непідприємницьких товариств. Установи.

Розбіжності у цивільно-правовому регулюванні організаційно-правових форм юридичних осіб за Цивільним та Господарським кодексами. Підприємства та їх види. Об'єднання підприємств.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке акціонерне товариство?
2. Які види акціонерних товариств можна створювати в Україні?
3. В чому полягають переваги акціонерного товариства?
4. Які органи управління існують в акціонерному товаристві?
5. Назвіть і охарактеризуйте види акцій.
6. Що таке афілійовані особи?
7. Що таке ринкова вартість акцій?
8. Охарактеризуйте засновницькі документи акціонерного товариства.
9. Що таке контрольний пакет акцій?
10. Поняття й ознаки юридичної особи.
11. Цивільна право - і дієздатність юридичної особи.
12. Класифікація юридичних осіб.
13. Юридичні особи приватного права та юридичні особи публічного права.
14. Види (форми) юридичних осіб.
15. Дайте визначення поняття юридичної особи.
16. Якими ознаками характеризується юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин?
17. Якими засобами індивідуалізації наділена юридична особа? 4. Який порядок створення юридичної особи?
18. Які способи створення юридичної особи виділяє законодавство?
19. Які органи наділені компетенцією здійснювати державну реєстрацію юридичних осіб?
20. Який порядок реєстрації юридичних осіб?
21. Які види юридичних осіб передбачає чинне законодавство?
22. Дайте визначення поняття господарського товариства?
23. Які види господарського товариства Ви знаєте?

24. Назвіть ознаки товариства з обмеженою відповідальністю?
25. Назвіть ознаки командитного товариства?
26. Назвіть ознаки простого товариства?
27. Назвіть ознаки товариства з додатковою відповідальністю?
28. Назвіть ознаки акціонерного товариства?
29. Назвіть ознаки органів юридичної особи?
30. Що таке Наглядова Рада?

Тести для самоконтролю:

1. Юридичною особою є:

- а) громадяни які мають юридичну освіту;
- б) об'єднання громадяни та особи без громадянства;
- в) організація створена і зареєстрована для заняття виключно підприємницькою діяльністю;
- г) організація створена і зареєстрована у встановленому законом порядку.

2. Позначте правильну відповідь, юридична особа надіється:

- а) цивільною правоздатністю і дієздатністю;
- б) тільки цивільною дієздатністю;
- в) кримінальною дієздатністю та правоздатністю;
- г) тільки цивільною правоздатність.

3. Оберіть правильну відповідь, юридичні особи залежно від порядку їх створення поділяються на:

- а) юридичних осіб приватного та публічного права;
- б) юридичних осіб демократичного права та публічного права;
- в) юридичних осіб загального права та приватного права;
- г) юридичних осіб демократичного права та приватного права.

4. У якій формах можливе припинення існування юридичної особи:

- а) денонсації;
- б) ліквідації і реорганізації;
- в) кооперації і ліквідації;
- г) звільнення всіх працівників..

5. Залежно від права власності юридичної особи класифікуються:

- а) державні та приватні;
- б) приватні та комунальні;
- в) приватні, державну та загальні ;

г) державні, приватні та комунальні.

6. Види реорганізації юридичної особи:

- а) злиття, перетворення, приєднання та поділ;
- б) перетворення та злиття;
- в) за рішенням суду, приєднання та поділ;
- г) поділ та приєднання.

7. Види ліквідації юридичної особи:

- а) пасивна і активна;
- б) примусова та добровільна;
- в) активна та пасивна;
- г) примусова та активна.

8. Засіб індивідуалізацій юридичної особи і товарів, що включає в себе ряд реквізитів текстового характеру (повне або скорочене найменування комерційної організації, її місцезнаходження, сорт виробу, номер стандарту, ціну та інші відомості), що не підлягає державній реєстрації визначається як:

- а) торгівельний патент
- б) спеціальний дозвіл (ліцензія)
- в) виробнича марка;
- г) комерційне найменування.

9. Юридичне значення державної реєстрації юридичної особи полягає у наступному:

- а) це засвідчення місця знаходження юридичної особи;
- б) це дозвіл держави для здійснення юридичною особою певного виду діяльності;
- в) це засіб індивідуалізацій юридичної особи;
- г) це дозвіл держави на створення юридичної особи.

10. Правосуб'єктність юридичних осіб характеризується наступним положенням:

- а) юридичні особи можуть здійснювати лише ті види діяльності, що передбачені установчими документами;
- б) правосуб'єктність виникає з моменту формування її статутного капіталу;
- в) юридичні особи не мають правосуб'єктності;
- г) юридичні особи діють лише від імені засновника.

11. В першу чергу при ліквідації юридичної особи задовольняються:

- а) вимоги членів трудового колективу щодо повернення їх внесків;
- б) заборгованості із загробної плати працівників;
- в) вимоги, забезпечені заставою;
- г) вимоги щодо сплати податків та зборів.

12. Універсальна правоздатність юридичної особи означає:

- а) юридична особа може набувати будь-які цивільні права та обов'язки, крім тих які за своєю природою можуть належати лише фізичній особі;
- б) юридична особа може набувати лише ті цивільні права, які передбачені законом;
- в) юридична особа може мати лише майнові цивільні права та обов'язки;
- г) юридична особа може набувати лише ті цивільні права, які передбачені її статутом.

13. Дієздатність юридичної особи реалізується через:

- а) виключно керівника юридичної особи;
- б) механізм правового регулювання цивільних відносин;
- в) органи юридичної особи або її учасників;
- г) державні органи, що здійснюють реєстрацію юридичної особи.

14. Дієздатність юридичної особи характеризується таким положенням:

- а) юридичні особи здійснюють свою дієздатність через державні органи або через її учасників;
- б) дієздатність юридичної особи виникає з моменту отримання від держави дозволу на здійснення діяльності;
- в) дієздатність юридичних осіб виникає одночасно з правоздатністю;
- г) дієздатність юридичної особи тимчасово припиняється після звільнення керівника.

15. Можливість виступати у цивільному обороті від власного імені характеризує таку ознаку юридичної особи як:

- а) майнову відокремленість;
- б) реєстраційний порядок створення юридичної особи;
- в) наявність цивільної правоздатності;
- г) самостійна майнова відповідальність.

16. Філія це:

- а) відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза місцем її знаходження та здійснює всі або частину її функцій;

б) товариство, яке має статутний фонд, поділений на визначену кількість акцій рівної номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства;

в) засноване одним або кількома особами товариство, статутний капітал якого поділений на частки визначених статутом розмірів, учасники якого не відповідають за його зобов'язаннями і несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах вартості внесених ними вкладів;

г) засноване однією або кількома особами товариство, статутний капітал якого поділений на частки, розмір яких визначений статутом, учасники якого несуть субсидіарну відповідальність за його зобов'язаннями своїм майном в однаковому для всіх розмірі, кратному до вартості внесених ними вкладів, який визначається статутом.

17. Вимоги щодо найменування юридичної особи (визначте вірне твердження):

а) у найменуванні юридичної особи обов'язковим елементом є її індивідуалізуюча частина, що зазначається у лапках;

б) засновники юридичної особи має право зарезервувати найменування юридичної особи строком на два місяця шляхом подання заяви державному реєстратору;

в) найменування юридичної особи може бути виражено буквеними, цифровими позначеннями або у вигляді малюнку;

г) найменування командитного товариства має містити імені (найменування) всіх вкладників із зазначенням організаційно-правової форми «командитне товариство».

18. Укажіть в яких випадках йде мова про правонаступництво юридичної особи:

а) зміна організаційно-правової форми юридичної особи;

б) зміна керівного складу юридичної особи;

в) зміна комерційного найменування юридичної особи, що зазначається у лапках;

г) зміна виду діяльності юридичної особи.

19. Юридична особа вважається створеною з:

а) дня подачі документів на державну реєстрацію;

б) дня підписання засновницького договору;

в) дня затвердження статуту;

г) дня її державної реєстрації.

20. Якщо умови створення юридичної особи зафіксовані у законі у вигляді загального дозволу держави і для створення організації необхідна ініціатива її організаторів та державна реєстрація, то вона створюється в порядку:

- а)дозвільному;
- б)судовому;
- в)розпорядчому;
- г)нормативно-явочному.

Обов'язкові завдання:

Практичне завдання №1.

Завод Дніпродмаш, який входить в виробниче об'єднання як юридична особа, звернувся до Дніпровської фабрики з вимогою вислати проект договору на поставку передбаченого йому нарядом обладнання і одночасно сплатити штраф за прострочення укладення договору на 25 днів.

Дніпропетровська фабрика відхилила претензію, зважаючи на те, що завод входить до складу об'єднання, тому не має права укладати власні договори, а штраф законодавством не передбачений.

Які способи встановлення договірних відносин юридичних осіб щодо поставок розподіляємої продукції?

Яка майнова відповідальність юридичних осіб за прострочення укладання договорів поставок?

Хто і на який підставі має право укладати договір з Дніпровською фабрикою – завод "Дніпродмаш", чи об'єднання, в котре він входить?

Чи правомірні претензія "Дніпродмашу" і мотиви її відхилення з боку фабрики? Відповідь обґрунтуйте.

Практичне завдання №2.

Загальними зборами акціонерів акціонерного товариства "Світанок" було прийнято рішення про зміну найменування на "Акціонерна компанія "Сутінки&Corporated".

Дайте визначення поняттю акціонерного товариства, його ознаки та види.

Чи вправі юридична особа змінювати своє найменування, якщо так, то охарактеризуйте порядок проведення такої зміни.

Чи можна вважати, що у даній ситуації мало місце перетворення АТ"Світанок" у АТ "Сутінки"?

Практичне завдання №3.

Громадянину Борсенко належать 85% акцій в АТ "Берегиня". Відвідавши відому виставку "Сучасний світ дизайну", Борсенко отримав вигідну пропозицію від генерального директора ТзОВ "Пролісок" щодо укладення договору купівлі-продажу обладнання. Борсенко виходячи з того, що йому належить контрольний пакет акцій АТ "Берегиня" та маючи із собою печатку, уклав вказаний договір купівлі-продажу. Повернувшись з виставки, Борсенко повідомив голову правління АТ "Берегиня" - Маймура про укладений договір і передав йому другий примірник цього договору.

Проведіть правовий аналіз ситуації.

Хто вправі укласти договір від імені АТ?

Чи правомірні дії гр. Борсенка? Відповідь обґрунтуйте.

Практичне завдання №4.

Громадянин Васенко є одночасно директором і засновником ПП "Алеф". У ПП "Алеф" виникли тимчасові фінансові труднощі, тому Васенко з метою їх подолання, надав йому на умовах позики поворотну фінансову допомогу, уклавши відповідний договір. Податковий інспектор при перевірці заявив, що вказаний договір є незаконним, оскільки зі сторони позичальника та зі сторони позикодавця підписаний однією і тією ж особою. Відповідно того представник не вправі вчинити правочин від імені особи, яку він представляє, у своїх інтересах.

Проаналізуйте ситуацію.

Хто виступав у спірному договорі на стороні позичальника і на стороні позикодавця?

Чи можна ототожнювати поняття "орган юридичної особи" і "представник юридичної особи"?

Практичне завдання №5.

Через збитковість ТзОВ "Мрія" загальними зборами учасників товариства було прийнято рішення про його ліквідацію. На момент прийняття рішення вартість майна товариства становило 200 000 грн.

Кредиторська заборгованість товариства:

100 000 грн. перед банком - сума одержаного кредиту та процентів, забезпечені заставою;

50 000 грн. перед АТ "Промхлос" - заборгованість оплати за поставлену продукцію;

2000 грн. - перед працівником В. - заборгованість по заробітній платі;
4000 грн. - перед гр. Сташевським. - відшкодування шкоди завданої майну цього громадянина;

2000 грн. - перед гр. Малкиним. - сума авторської винагороди за використання створеної ним комп'ютерної програми;

20 000 грн. - перед бюджетом - недоїмка по податку на прибуток.

Зазначте порядок ліквідації ТзОВ.

Які обов'язки ліквідаційної комісії?

Визначіть черговість задоволення вимог кредиторів. Які правові наслідки наступатимуть, якщо кредитор не заявить своїх вимог протягом строку, визначеного у повідомленні про ліквідацію?

З якого моменту товариство вважатиметься ліквідованим?

Практичне завдання №6.

По телебаченню одне підприємство оголосило про ліквідацію. Кредитори підприємства можуть звернутись до нього з претензіями на протязі строку. Строк ліквідації справ та майна підприємства був встановлений до 1 листопадквітня 2012 року. Ряд вимог подано до нього, а саме: вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної підприємством своїм робітникам, вимоги державних підприємств, що впливали із різних договорів (зокрема з договору поставки), вимоги громадян щодо неналежного виконання підприємством договору побутового підряду. Оскільки коштів для повного задоволення усіх претензій не вистачило, підприємство задовольнило вимоги кредиторів пропорційно сумі боргу підприємства кожному з них.

Чи правильне рішення прийняла ліквідаційна комісія?

Порядок і правові наслідки ліквідації юридичної особи. Задоволення
Вирішіть справу.

Практичне завдання №7.

Мешканці Жовтневого району Одеської області, за підтримки Українського фонду розвитку історичної спадщини та Жовтневої державної адміністрації вирішили створити юридичну особу, з метою надання туристичних послуг у Жовтневому районі Одеської області, а саме – організація екскурсій по об'єктам культурної спадщини національного значення.

Виходячи з специфіки обраної діяльності, вказані особи вирішили назвати своє підприємство – ТОВ «Квітка», в честь городища, яке розташовано в цьому районі. Але, державний реєстратор Жовтневого районного управління юстиції

Одеської області розглянувши пакет документів відмовив у державній реєстрації юридичної особи, у зв'язку з невідповідністю найменування юридичної особи вимогам закону.

Якими нормами права регулюються питання найменування юридичної особи ?

Чи правомірні дії державного реєстратора в наведеному випадку ?

Практичне завдання №8.

З Антимонопольного комітету України поступила заява від ТОВ “Вишня” про неправомірне використання його фірмової назви приватним підприємством “Вишня” (ПП) Як було встановлено ТОВ “Вишня” отримало свою назву в момент його державної реєстрації як суб’єкта підприємництва 30 липня 2017 р. і спеціалізується на роздрібній торгівлі продовольчими товарами дитячого асортименту.

ПП “Вишня” зареєстроване як суб’єкт підприємництва 27 січня 2019 р. і спеціалізується на комісійній торгівлі непродовольчими товарами дитячого асортименту. Його власник до реєстрації був працівником ТОВ “Вишня” і при реєстрації добре знав про існування однойменного підприємства та його спеціалізацію.

Як слід кваліфікувати дану ситуацію?

Чи є порушення у діях власника ПП “Вишня”?

Яке і хто повинен винести рішення по даному випадку?

Практичне завдання №9.

Антимонопольна служба Турції ї звернулась до Антимонопольного комітету України із заявою у якій вказала, що підприємці Турціїї мають право на використання назви місця походження товару “Знаменівська” при виробництві і реалізації мінеральної води з Знаменівських джерел і просила провести дослідження українського сегменту ринку мінеральної води із назвою “Знаменівська”.

Проведеними перевірками було встановлено що декілька підприємств України без дозволу власника ліцензій чи уповноважених ними осіб доля маркування своєї продукції – штучно мінералізованої води використовували на етикетках вказівку “ Знаменівська ” (типу Знаменівська вод). Вони тут же давали порівняльні характеристики виробленої ними води і води із водами з Знаменівських джерел.

Як слід кваліфікувати дану ситуацію?

Чи є порушення у діях українських виробників штучно мінералізованої води?

Яке і хто повинен винести рішення по даному випадку? Складіть проект рішення.

Практичне завдання №10.

Шевченко, що був приватним підприємцем, подав заяву до господарського суду про ініціювання процедури банкрутства АТ «Надія». Свої вимоги Шевченко підкріпив фінансовими документами про несплату йому з боку АТ «Надія» 20 тис. гривень протягом п'яти місяців за договором на поставку лісу-кругляку. Свої зобов'язання Шевченко виконав своєчасно, про що надав акт приймання-передання товару, підписаний сторонами.

Суддя відмовився ініціювати процедуру банкрутства й не прийняв заяву через такі причини: 1. Недостатньою є сума боргу. Фізична особа не може ініціювати процедуру банкрутства. Проаналізуйте ситуацію.

Чи вірними є доводи суду?

Вирішіть справу.

Підготувати словник з основних термінів:

юридична особа, організація, правосуб'єктність юридичної особи, найменування, місцезнаходження, юридичні особи приватного права, юридичні особи публічного права, організаційно-правова форма, установа, підприємницькі товариства, господарське товариство, виробничий кооператив, непідприємницькі товариства, філія, представництво, державна реєстрація, припинення, реорганізація, ліквідація.

Бібліографічний список:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV Відомості Верховної Ради України. 2003. № 21-22. Ст. 144 (зі змінами та доповненнями).
2. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI Відомості Верховної Ради України. 2008. № 50-51. Ст. 384 (зі змінами та доповненнями).
3. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII Відомості Верховної Ради України. 1991. № 49. Ст. 682 (зі змінами та доповненнями).

4. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI Офіційний вісник України. 2012. №30. Ст. 1097 (зі змінами та доповненнями).
5. Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців: Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV Відомості Верховної Ради України. 2003. № 31-32. Ст. 263 (зі змінами та доповненнями).
6. Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 року № 1087-IV Відомості Верховної Ради України. 2004. № 5. Ст. 5 (зі змінами та доповненнями).
7. Про споживчу кооперацію: Закон України від 10 квітня 1992 року № 2265-XII Відомості Верховної Ради України. 1992. № 30. Ст. 414 (зі змінами та доповненнями).
8. Про фермерське господарство: Закон України від 19 червня 2003 року № 973-IV Відомості Верховної Ради України. 2003. № 45. Ст. 363 (зі змінами та доповненнями).
9. Про холдингові компанії в Україні: Закон України від 15 березня 2006 року № 3528-IV Відомості Верховної Ради України. 2006. № 34. Ст. 291 (зі змінами та доповненнями).
10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням товариства обмеженою відповідальністю "Міжнародний фінансово-правовий консалтинг" про офіційне тлумачення частини третьої статті 99 Цивільного кодексу України від 12 січня 2010 р. № 1-рп2010 Офіційний вісник України. 2010. №3. Ст. 113.
11. Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин: рекомендації Вищого господарського суду України від 28 грудня 2007 р. № 04-514 Вісник господарського судочинства. 2008. № 1.
12. Про практику розгляду судами корпоративних спорів: постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 р. №13 Вісник Верховного Суду України. 2008. № 11.
13. Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України: Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 07 квітня 2008 р. № 01-8211 Вісник господарського судочинства. 2008. № 3.
14. Актуальні питання прикладної цивілістики у сфері складання процесуальних документів. Науково-практичний посібник; За заг. ред. д.ю.н., професора М.М. Ясинка.: Алерта, 2015. 814 с.
15. Дзера О.В. Договірне право України. Загальна частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 896 с.
16. Дзера О.В. Договірне право України. Особлива частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 1200 с.
17. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 342 с.
Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 2. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 346 с.

18. Майданик Р. А. Речове право України. Підручник. Київ, Алерта, 2019. 1092 с.
19. Мічурін Є.О., Шишка О.Р. Цивільне право. Альбом схем. За ред. Є.О. Мічуріна. Вид. 4-те, перероб. і доп. Х.: Фактор, 2013. 464 с.
20. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. За заг. ред. Бобрика В.І. КИЇВ.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.
21. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. - 5-те вид., перероб. і допов. за ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. КИЇВ.: Юрінком Інтер, 2013. Т.1. 832 с.
22. Право інтелектуальної власності : підручник. За заг. ред. О. І. Харитонової. Київ, Юрінком Інтер, 2019. 544 с.
23. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/law/show/1576-12>. (Дата звернення 15.01.2020).
24. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/law/show/755-15>. (Дата звернення 15.01.2020).
25. Р.А. Майданик. Цивільне право. Практикум. Навчальний посібник. видання 3-тє, перероблене і доповнене. Київ, Алерта, 2019. 622 с.
26. Ромовська З.В. Українське цивільне право. Загальна частина: Академічний курс: Підручник. 3-тє вид., допов. КИЇВ.: «ВД» Дакор», 2013. 672 с.
27. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Старцев О.В. Цивільне право України: Підручник. Вид. 3, перероб. і доп. КИЇВ.: Істина, 2013. 808 с.
28. Цивільне право України (Загальна частина): Навчальний посібник кол. авт. КИЇВ.: «Хай-Тек Прес», 2013. 432 с. (видання з грифом МОНМС)
29. Цивільне право України. Загальна частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 976 с.
30. Цивільне право України. Особлива частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 1176 с.
31. Цивільне право України: Загальна частина За ред. професорів І.А. Бірюкова і О.Ю. Заїки. КИЇВ.: Алерта, 2014. 510 с.
32. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
33. Цивільне право: підручник: у 2 т. В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. 2-ге вид., переробл. та допов. Х.: Право, 2014. Т.1. 656 с.
34. Цивільне право: посібник для підготовки до іспиту Є.О. Харитонов, Н.Ю. Голубева. Видання третє, перероблене та доповнене. Ч І. Х.: Одіссей, 2013. 248 с.

7. ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН. ЦІННІ ПАПЕРИ ЯК ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН.

Поняття і види об'єктів цивільних прав. Оборозоздатність об'єктів цивільних прав. Відносини між суб'єктами з приводу того чи іншого об'єкту. Речі як об'єкти цивільних прав. Класифікація речей. Засоби виробництва і предмети споживання. Речі, вилучені з цивільного обороту, обмежені в обороті і не вилучені з цивільного обороту. Речі індивідуально визначені і родові. Речі споживні і неспоживні; подільні і неподільні; головні і приналежності; плоди і доходи. Гроші та валютні цінності. Нерухомі та рухомі речі. Майно. Підприємство як об'єкт цивільних правовідносин. Тварини як об'єкт цивільних правовідносин. Дії, послуги, результати творчої діяльності, особисті немайнові блага, інформація як об'єкти цивільних прав.

Цінні папери як об'єкти цивільних прав. Групи та види цінних паперів. Пайові цінні папери. Боргові цінні папери. Приватизаційні папери як особливий вид державних цінних паперів. Похідні цінні папери. Товаророзпорядчі цінні папери. Іпотечні цінні папери. Вексель як об'єкт цивільного права. Цінні папери іменні, ордерні та на пред'явника. Передання прав та виконання за цінним папером.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття та види об'єктів цивільних прав.
2. Речі як об'єкти цивільних прав.
3. Поняття та класифікація речей.
4. Поняття, групи та види цінних паперів як об'єктів цивільних прав.
5. Грошові кошти.
6. Дії, послуги як об'єкти цивільного права.
7. Нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав.
8. Що таке майно?
9. Що таке річ?
10. Що таке тварина?
11. Що таке гроші?
12. Що таке неподільна річ?
13. Що таке цінні папери?
14. Перерахуйте основні види речей?
15. Як співвідносяться між собою роботи та послуги?
16. Що таке робота?
17. Що таке послуга?
18. Надайте визначення інформації?
19. Що належить до особистих немайнових благ?
20. Видами цінних паперів є?
21. Яким чином Цивільний кодекс кваліфікує поняття «підприємство»?
22. Гроші (грошові кошти) це?

23. Які речі не відносяться до нерухомого майна?
24. Що таке плоди та продукція?
25. Що таке подільні та неподільні речі?
26. В чому особливість правового режиму майна державних підприємств?
27. Що таке валютні цінності?
28. Визначте правовий режим цінних речей?
29. Що таке вексель?
30. Єдиний майновий комплекс як об'єкт цивільних прав?

Тести для самоконтролю:

1. Чим виступають цінні папери в цивільному праві?

- а) предметом цивільних правовідносин;
- б) суб'єкт цивільного права;
- в) об'єкт цивільного права;
- г) метод цивільного права.

2. Об'єкти цивільних прав не можуть відчужуватися, ОКРІМ?

- а) вилучені з цивільного обороту;
- б) обмежені в цивільному обороті;
- в) невід'ємні від фізичних осіб;
- г) в спадщину.

3. До видів пайових цінних можна віднести:

- а) інвекторський сертифікат;
- б) акції;
- в) сертифікат ФОН;
- г) чек.

4. Які цінні папери можуть зазначати відомості про нерухомість?

- а) акції;
- б) іпотечні сертифікати ;
- в) коносаменти;
- г) облігації.

5. Що є обов'язковим для цінних паперів?

- а) наявність документів;
- б) наявність двох сторін ;

- в) наявність третьої сторони;
- г) реквізити.

6. Цінні папери мають такі форми, ОКРІМ:

- а) представникові;
- б) іменні;
- в) акційні;
- г) ордерні.

7. Про що йдеться в ст.198 ЦК України:

- а) про вимоги цінних паперів ;
- б) про права цінних паперів ;
- в) про обов'язки учасників цінних паперів ;
- г) про виконання за цінними паперами.

8. Як називають особу, яка передає право за цінним папером?

- а) індосант;
- б) ценот;
- в) інкосант;
- г) акціст.

9. Акції - це?

- а) визначений як документ встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право і визначає взаємовідносини між особою, яка розмістила його, і власником, і передбачає виконання зобов'язань відповідно до умов його розміщення, а також можливість передачі прав, витікаючих з цього документа, іншим особам;
- б) цінний папір, утримувач якого легітимує як суб'єкт вираженого в ній прав;
- в) іменний цінний папір, що посвідчує майнові права її власника (акціонера), що стосуються акціонерного суспільства, включаючи право на отримання частини прибутку акціонерного суспільства у вигляді дивідендів і право на отримання частини майна акціонерного суспільства у разі його ліквідації, право на управління акціонерним суспільством;
- г) цінний папір, що засвідчує внесення її власником грошових коштів і підтверджує відносини позики між власником облігації і емітентом, підтверджує зобов'язання емітента відшкодувати власникові облігації її номінальну вартість в передбаченій умовами розміщення облігацій термін з виплатою доходу по облігації, якщо інше не передбачене умовами розміщення.

10. Акції поділяються на такі види, ОКРІМ:

- а)прості ;
- б)загально обов'язкові;
- в)іменні;
- г)превілейовані.

11. Які акції дають право їх володільцям на гарантовану участь у розподілі прибутків акціонерного товариства?

- а)прості;
- б)іменні;
- в)превілейовані ;
- г)на пред'явника

12. На який термін випускаються облігації в Україні?

- а)на 1 рік;
- б)на 6 місяців ;
- в)на 3 роки ;
- г)на не обмежений термін.

13. Що здійснюватися практично всіма суб'єктами підприємницької діяльності, за винятком інвестиційних фондів і інвестиційних компаній?

- а)акція;
- б)емісія;
- в)сатисфакція;
- г)соціалізація.

14. До якої групи цінних паперів належить Опціон?

- а)похідної;
- б)банкрутської;
- в)боргової;
- г)пайової.

15. Єдиним видом товаророзпорядчих цінних паперів в Україні виступає?

- а)акція;
- б)коносамент;
- в)вексель ;
- г)чек.

16. Правовий режим коносаменту визначається у?

- а) Конституції України ;
- б) Цивільному кодексу України ;
- в) Кодексу торговельного мореплавства України;
- г) Морським кодексом України.

17. Що з зазначеного не може бути викликано від добросовісного набувача ?

- а) гроші в національній грошовій одиниці;
- б) цінні папери на пред'явника, що існують у документарній формі;
- в) гроші в іноземній валюті;
- г) всі варіанти відповіді є правильними.

18. Види векселів:

- а) іменний та не пред'явника;
- б) короткостроковий та довгостроковий;
- в) простий та іменний;
- г) простий та переказний.

19. Цінні папери за формою існування можна поділити на:

- а) емісійні та неемісійні;
- б) документарні та бездокументарні;
- в) іменні та ордерні;
- г) боргові та товаророзпорядчі.

20. Заставні можуть забезпечувати вихід іпотечних цінних паперів, ОКРІМ:

- а) облігацій;
- б) векселів;
- в) іпотечних облігацій;
- г) іпотечних сертифікатів.

Обов'язкові завдання:

Практичне завдання №1.

Подружжя Косолапів вирішили розірвати шлюб, але постало питання про розподіл нажитого майна. Олексій Косолап наполягав на тому, щоб все майно, що складається з меблевого гарнітура, столового і чайного сервізів, художньої бібліотеки і іншого майна, було поділено порівну з урахуванням їхньої вартості. Поліна Косолап запропонувала Олексію взяти меблевий

гарнітур, залишивши їй одне ліжко, передати їй чайний і столові сервізи. Що стосується книг, то вона згодна їх поділити по зібраннях творів авторів. При цьому вона просила лише з повного зібрання творів Т. Г. Шевченка передати їй останній том.

Як необхідно поділити майно подружжя?

Чи зміниться Ваша думка, якщо подружжя ділить не повне зібрання творів, а бібліотеку?

Назвіть, що є об'єктами в даній задачі.

Практичне завдання №2.

Ціш прийшов до комісійного магазину придбати гітару. Гітара разом із набором медіаторів була поміщена у футляр, і поряд з ними знаходилась ціна за цей товар. Ціш пішов до каси і вибив чек на вказану суму. Продавець продав Цішу гітару без набору медіаторів і футляра. Ціш став наполягати на передачі йому медіаторів і футляра. Продавець відповів, що ціна стояла лише за гітару.

Яка класифікація речей має правове значення в цьому спорі?

Хто прав в цьому спорі? Свою відповідь обґрунтуйте.

Які нормативні акти регулюють це питання?

Практичне завдання №3.

Між двома авторами і театром укладений договір, згідно з положеннями якого один зобов'язався до обумовленого строку написати лібрето, а інший – музику. Театр прийняв на себе обов'язок поставити спектакль у разі схвалення замовленого твору.

Що є об'єктом правовідношення у цьому спорі?

До якого виду об'єктів належать перелічені в умові блага?

Які статті ЦК відповідають на поставлені питання?

Практичне завдання №4.

У шлюбному договорі К. і Л. зазначалося, що речі, спільно набуті подружжям, вважатимуться їхньою спільною власністю. При розірванні шлюбу К. заперечував проти розподілу грошей і цінних паперів, посилаючись на те, що договором передбачений лише розподіл речей, а щодо цінних паперів і грошей в ньому нічого не вказано.

Що можна віднести до речей? У чому відмінність речей від майна?

У чому полягають особливості грошей і цінних паперів як об'єктів цивільних правовідносин?

Яка правова відповідь може бути дана на заперечення К.? Свою відповідь обґрунтуйте.

Практичне завдання №5.

Між Рябовим та Зубковим, які працювали на одному підприємстві, склалися погані стосунки. Рябов став розповідати службовцям, що начебто Зубков є алкоголіком та займає колегам кошти під великий процент, завчасно покидає робоче місце, б'є вдома дружину та дітей. Зубков подав позов у суд про захист честі та гідності.

Що є об'єктом цивільних правовідносин у даному разі?

Дайте класифікацію цього об'єкта?

Яке рішення має винести суд?

Практичне завдання №6.

Редактор одного журналу, Гальченко, в опублікованій статті охарактеризував проведення слідчим Куликом досудового слідства про крадіжку вантажу в аеропорту, як некваліфіковане і упереджене. Слідчий зауважив, що справа розглянута в суді, а підсудні за вироком суду позбавлені волі, а заходи щодо розшуку майна потерпілого результату не дали. Розглянувши скаргу засуджених, обласний суд вирок залишив у силі. Слідчий звернувся в суд з позовом до журналу і редактора про захист його професійної честі і відшкодування йому заподіяної моральної шкоди.

Що є об'єктом цивільних правовідносин у даному разі?

Чи може йти мова про захист ділової репутації у даному разі й щодо кого?

Яке рішення повинен прийняти суд та чим повинен керуватися?

Практичне завдання №7.

Скок по телефону домовився із Пилиповим про купівлю антикварної картини, яку він напередодні оглянув і перерахував за неї переказом гроші. Коли Скок прийшов її забирати, Пилипов вийняв картину з рамки та передав покупцеві. На вимогу передати і рамку, Пилипов відповів, що рамку, яка є також антикварною він замовляв окремо від картини, що підтверджено квитанцією, і може її також продати за додаткову суму. Вважаючи, що картина й рамка є предметом одного договору, Скок подав позовну заяву до суду з вимогами до Пилипова.

До якого виду об'єктів належить картина й рамка?

Як необхідно вирішити справу?

За якими джерелами можна вирішити завдану ситуацію?

Практичне завдання №8.

Петришин, Яфремов та Аркадов купили у кіоску 10 лотерейних квитків, домовившись, що усі виграні гроші чи призи розділять на три частини. Квитки зберігались у Яфремова. На один з них випав виграш - автомобіль "Таврія". Однак Яфремов відмовився ділити виграш з Петришиним та Аркадовим. Заперечуючи проти позову, пред'явленого ними, Яфремов указував, що лотерейний квиток, як цінний папір, не може бути предметом угоди між громадянами, а тому вона недійсна.

Розтлумачте термін «цінні папери».

Як вирішити цю справу?

Перерахуйте всі джерела, за допомогою яких вирішується дана ситуація.

Практичне завдання №9.

Лаврін, наполягаючи на розірванні шлюбу та розподілі спільного майна, що було нажите в період шлюбу, просив передати йому меблевий гарнітур вартістю 50 000 грн. відомої іноземної фірми, не заперечуючи половину вартості сплатити колишній дружині. Остання вимагала розподілу майна в натурі: ліжко, шафу, стільці, стіл письмовий (25 000 грн.) залишити за Лавріном, а інші складові частини гарнітуру на ту ж вартість залишити за нею.

Перерахуйте, які об'єкти є в цивільному праві.

Як повинна бути вирішена ця справа?

Перерахуйте всі джерела, за допомогою яких вирішується дана ситуація.

Практичне завдання №10.

Комарова попрохала сусідку, через тривале відрядженням доглянути за своєю козою. Через це, Комарова передала своїй сусідці на час відсутності у користування козу, обумовивши, що вона повинна за нею доглядати та утримувати. Під час дії договору коза окотилась. Сусідка вирішила залишити козенят собі. Повернувшись із відрядження, Комарова зажадала повернення кози та козенят, заявивши, що отримане молоко від кози - цілком достатня компенсація за утримання кози.

Чи розглядається молоко, як об'єкт в даній задачі, чи лише коза та козенята є об'єктами? Відповідь обґрунтуйте.

Як має бути вирішений спір?

Перерахуйте всі джерела, за допомогою яких вирішується дана ситуація.

Підготувати словник основних термінів:

об'єкт цивільних правовідносин, об'єкт цивільних прав, річ, майно, нерухома річ, рухома річ, подільна річ, неподільна річ, річ, визначена індивідуальними ознаками, річ, визначена родовими ознаками, споживна річ, не споживна річ, головна річ, приналежність, складна річ, складова речі, продукція, плоди, доходи, підприємство.

Бібліографічний список:

1. Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі: Женевська конвенція 1930 р., якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі: ратифікована Законом України від 6 липня 1999 р. № 826-XIV Відомості Верховної Ради України. 1999. № 34. Ст. 290. (зі змінами та доповненнями).
2. Про приватизаційні папери: Закон України від 6 березня 1992 р. № 2173-XII Відомості Верховної Ради України. 1992. № 24. Ст. 352 (зі змінами та доповненнями).
3. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3480-IV Відомості Верховної Ради України. 2006. № 31. Ст. 268 (зі змінами та доповненнями).
4. Про обіг векселів в Україні: Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2374-III Відомості Верховної Ради України. 2001. № 24. Ст. 128 (зі змінами та доповненнями).
5. Про інформацію: Закон України в редакції від 13 січня 2011 р. № 2938-VI Відомості Верховної Ради України. 2011. № 32. Ст.313 (зі змінами та доповненнями).
6. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI Відомості Верховної Ради України. 2011. № 32. Ст. 314 (зі змінами та доповненнями).
7. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Верховного Суду України від 27 лютого 2009 р. № 1 Вісник Верховного суду України. 2009. № 3. С. 7.
8. Вексельное обращение: теория и практика А.Б. Аваков, Г.И. Гаевой, В.А. Бешанов и др. Харьков: Фолио, 2000. 382 с.
9. Галіахметов І. Проблеми запровадження реєстрації прав власності на підприємство як об'єкт нерухомості Підприємництво, господарство і право. 2003. №3. 31-33.

10. Жариков Ю.Г., Масевич М.Г. Недвижимое имущество: правовое регулирование. М.: Прогресс, 1997
11. Кузнецова Н.С., Назарчук І.Р. Ринок цінних паперів в Україні: правові основи формування та функціонування. КИЇВ.: Юрінком Інтер, 1998. 524 с.
12. Лапач В.А. Система объектов гражданских прав: Теория и судебная практика. СПб.: Изд-во «Юридич. центр Пресс», 2002. 544 с.
13. Лунц Л.А. Деньги и денежные обязательства в гражданском праве. М: Статут, 2004. -350 с.
14. Магазинер Я.М. Объект права Очерки по гражданскому праву. Ленинград, 1957. С.65-78.
15. Панова Л.В. Институт ценных бумаг: критерии понятия рынка ценных бумаг Проблемы законності: Респ. міжвідом. наук. зб. Відп. ред. В.Я. Тацій. Харків: Нац. юрид. акад. України. 2003. Вип.58. С.54-61.
16. Степанов Д.И. Услуги как объект гражданских прав. М: Статут, 2005. 221 с.
17. Туктаров Ю.Е. Имущественные права как объекты гражданско-правового оборота Актуальные проблемы гражданского права: Сборник статей. Вып. Под ред. О.Ю. Шилохвоста М.: Издательство НОРМА, 2003. – С. 101-136.
18. Шевченко Г.Н. Правовое регулирование ценных бумаг. М: Статут, 2005. - 254 с.
19. Янкова Е.С., Щербакова Н.В. О принципах конвертации акций при слиянии и присоединении хозяйственных обществ Хозяйственное законодательство Украины: практика применения и перспективы развития в контексте европейского выбора (сборник научных трудов). ДонецьКіїв.: Юго-Восток. 2005. С. 226-231.
20. Крат В. Нетипові об'єкти цивільних право Право України. 2010. № 12. С. 62-67.
21. Виговський О. Бездокументарні цінні папери в системі об'єктів цивільних прав Право України. 2010. № 10. С.95-100.
22. Новиков О. О понятии недвижимого имущества Хозяйство и право. 2011. № 11. С. 119-122.
23. Цивільне право: підручник: у 2 т. В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. 2-ге вид., переробл. та допов. Х.: Право, 2014. Т.1. 656 с.
24. Харитонов Є.О., Харитонова О.І., Старцев О.В. Цивільне право України: Підручник. – Вид. 3, перероб. і доп. КИЇВ.: Істина, 2013. 808 с.
25. Ромовська З.В. Українське цивільне право. Загальна частина: Академічний курс: Підручник. 3-ге вид., допов. КИЇВ.: 2013. 672 с.
26. Цивільне право України (Загальна частина): Навчальний посібник кол. авт. КИЇВ.: «Хай-Тек Прес», 2013. 432 с. (видання з грифом МОНМС)
27. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. 5-те вид., перероб. і допов. За ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. КИЇВ.: Юрінком Інтер, 2013. Т.1. 832 с.

28. Цивільне право: посібник для підготовки до іспиту Є.О. Харитонов, Н.Ю. Голубєва. Видання третє, перероблене та доповнене. Ч І. Х.: Одіссей, 2013. 248 с.
29. Брагинский М, Суханов Е., Ярошенко К. Объекты гражданских прав Хозяйство и право. 1995. № 5. С.3-23.
30. Дзера О.В. Договірне право України. Загальна частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 896 с.
31. Дзера О.В. Договірне право України. Особлива частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 1200 с.
32. Іванов Ю.Ф., Курилїна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 342 с.
Іванов Ю.Ф., Курилїна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 2. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 346 с.
33. Майданик Р. А. Речове право України. Підручник. Київ, Алерта. 2019. 1092 с.
34. Право інтелектуальної власності : підручник. За заг. ред. О. І. Харитонової. Київ, Юрінком Інтер, 2019. 544 с.
35. Р.А. Майданик. Цивільне право. Практикум. Навчальний посібник. видання 3-тє, перероблене і доповнене. Київ, Алерта, 2019. 622 с.
36. Цивільне право України. Загальна частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 976 с.
37. Цивільне право України. Особлива частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 1176 с.
38. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

ТЕМА 8. ПРАВОЧИНИ ЯК ПІДСТАВА ВИНИКНЕННЯ, ЗМІНИ АБО ПРИПИНЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН.

Поняття правочину та його особливості в системі юридичних фактів. Правочин як вольова й правомірна дія. Підстави (цілі) правочину. Види правочинів.

Умови дійсності правочинів. Презумпція правомірності правочину. Відповідність змісту правочинів вимогам закону. Дієздатність учасників правочинів. Воля й волевиявлення в правочині. Спрямованість правочину на реальне настання правових наслідків. Додержання форми правочину. Дотримання прав неповнолітніх дітей при укладенні правочинів. Засоби вираження волі у правочинах. Усна форма правочину. Письмова форма правочину: проста та нотаріальне посвідчення. Правові наслідки недотримання сторонами простої письмової форми правочину. Укладення правочину шляхом мовчання та конклюдентних дій. Державна реєстрація правочину.

Недійсність правочинів. Види недійсних правочинів. Нікчемні та оспорювані правочини. Недійсність частини правочину. Загальні та спеціальні наслідки недійсності правочинів.

Питання для самоконтролю:

1. Сформулюйте поняття правочину
2. Визначте відмінності між реальними та консенсуальним правочинами
3. Перелічіть умови дійсності правочинів
4. Форма правочину?
5. Вимоги до змісту правочину?
6. Які правові наслідки недійсності частини правочину?
7. Що таке оспорюваний правочин?
8. Що таке фіктивний правочин?
9. Що належить до умов дійсності правочинів?
10. Охарактеризуйте реальний правочин?
11. Що таке двостороння реституція?
12. Односторонній правочин це?
13. Що таке договір?
14. Які ви знаєте форми правочинів?
15. Які ви знаєте підстави недійсності правочинів?
16. Які правові наслідки недійсності частини правочину?
17. У якій формі належить укладати правочин між фізичною та юридичною особою?
18. З якого моменту є вчиненим правочин, що підлягає нотаріальному посвідченню?

19. Правочин, який вчинено сторонами для приховання іншого правочину, який вони насправді вчинили, називається?
20. Чи тягне недійсність окремої частини правочину недійсність інших його частин та правочину в цілому?
21. Що таке абстрактний правочин?
22. Що таке кауза?
23. Що таке правочин вчинений внаслідок помилки та обману?
24. Що таке правочини з недоліками волі?
25. Що таке кабальний правочин?
26. Що таке зміст правочину?
27. Охарактеризуйте оспорюваний правочин?
28. Надайте наслідки недійсних правочинів?
29. Надайте характеристику нікчемних правочинів?
30. Що таке регрес?

Тести для самоконтролю:

1. Як називаються конкретні життєві обставини, з якими норми цивільного законодавства пов'язують настання правових наслідків?
  - а) речі;
  - б) майно;
  - в) сертифікати;
  - г) юридичні факти.
2. Як називаються дії громадян і організацій, спрямовані на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків?
  - а) делікти;
  - б) правопорушення;
  - в) події;
  - г) угоди.
3. Які з зазначених правочинів є односторонніми правочинами?
  - а) купівля-продаж;
  - б) поставка;
  - в) міна;
  - г) видача доручення.
4. Як називаються правочини, в яких дії однієї сторони відповідає обов'язок іншої сторони вчинити зустрічну дію по передачі майна або грошової суми?

- а) абстрактні;
- б) реальні;
- в) платні;
- г) безоплатні.

5. Як називаються правочини, в яких дії однієї сторони не відповідає обов'язок іншої сторони вчинити зустрічну дію по передачі майна або грошової суми?

- а) абстрактні;
- б) реальні;
- в) платні;
- г) безоплатні;

6. Як називаються правочини, які вважаються укладеними з моменту передачі речі?

- а) абстрактні;
- б) реальні;
- в) платні;
- г) каузальні.

7. Як називаються правочини, дійсність яких залежить від їхньої мети, правової підстави?

- а) реальні;
- б) платні;
- в) безплатні;
- г) каузальні.

8. Як називаються правочини, дійсність яких не залежить від їхньої мети, правової підстави?

- а) абстрактні;
- б) реальні;
- в) безплатні;
- г) каузальні.

9. Як називаються правочини, які вважаються укладеними з моменту досягнення згоди сторін за всіма істотними умовами?

- а) абстрактні;
- б) реальні;

- в) консенсуальні;
- г) каузальні.

10. Як називаються правочини, для виникнення яких достатньо волевиявлення однієї сторони?

- а) односторонні;
- б) реальні;
- в) консенсуальні;
- г) двосторонні.

11. Як називаються правочини, для виникнення яких необхідні зустрічні волевиявлення двох сторін?

- а) односторонні;
- б) реальні;
- в) багатосторонні;
- г) двосторонні.

12. Як називаються правочини, для виникнення яких необхідно волевиявлення трьох і більше сторін?

- а) односторонні;
- б) багатосторонні;
- в) консенсуальні;
- г) двосторонні.

13. Яка умова належить до умов дійсності правочинів?

- а) про ціну угоди;
- б) про форму угоди;
- в) про форми розрахунків сторін;
- г) про порядок розгляду спорів між сторонами.

14. Як називаються правочини, які не відповідають вимогам закону?

- а) односторонні;
- б) недійсні;
- в) консенсуальні;
- г) дійсні.

15. Які настають наслідки у разі визнання правочинів недійсними?

- а) відшкодування збитків;
- б) одностороння реституція;

- в) двостороння реституція;
- г) штраф однієї сторони.

16. Який правочин можна укласти шляхом вчинення конклюдентних дій?

- а) купівля-продаж житлового будинку;
- б) купівля-продаж соку в кафе;
- в) купівля-продаж соку з автомату;
- г) купівля-продаж на біржі.

17. Для яких правочинів нотаріальна форма засвідчення є обов'язковою?

- а) позики;
- б) купівлі-продажу нерухомості;
- в) поставки;
- г) схову.

18. Які з зазначених правочинів є реальними правочинами?

- а) дарування;
- б) купівля-продаж;
- в) міна;
- г) доручення.

19. Які з зазначених правочинів є багатосторонніми правочинами?

- а) договір про сумісну діяльність;
- б) позика;
- в) дарування;
- г) договір довічного утримання.

20. Які з зазначених правочинів є безоплатними договорами?

- а) поставка;
- б) кредитний договір;
- в) дарування;
- г) міна.

Обов'язкові завдання:

Практичне завдання №1.

АТ «Здоров'я» були укладені правочини по реалізації фармацевтичних препаратів. При перевірці діяльності АТ «Здоров'я» податковою інспекцією

було встановлено, що воно діє без ліцензії. За позовом податкової інспекції, правочини, укладені АТ «Здоров'я», були визнані недійсними.

На основі чого повинні вчиняти правочини юридичні особи?

Вкажіть підстави визнання правочину недійсним.

Чи були у даній ситуації підстави для визнання правочину недійсним?

Практичне завдання №2.

Громадянин Олексієнко, зважаючи на фізичну ваду – сліпоту, попросив свою сусідку по квартирі громадянку Василенко підписати від його імені договір позики на суму 6 тис. гривень з громадянкою Петренко. Після спливу обумовленого строку дії договору громадянка Петренко звернулася з вимогою до громадянина Олексієнко про повернення суми боргу. Олексієнко відмовився виконати цю вимогу, посилаючись на відсутність коштів. В судовому засіданні з'ясувалось, що підпис громадянки Василенко ніким не завірено, а сама вона вибула на постійне місце проживання до іншого міста.

Хто має право підписувати текст правочину, якщо фізична особа у зв'язку з хворобою або фізичною вадою не може підписатися власноручно, чи обов'язкове нотаріальне посвідчення такого правочину ?

Чи дотримана форма правочину в даній ситуації?

Як потрібно вирішити дану ситуацію?

Практичне завдання №3.

До нотаріуса звернулося подружжя Стеценко О.О. та Стеценко А.В. з проханням посвідчити договір купівлі-продажу автомобіля, який належить Іванову О.С., і щодо розпорядження яким власник видав довіреність Стеценко О.О. Покупцем мала виступити Стеценко А.В.

Розкрийте зміст поняття «довіреність».

Хто має право видавати довіреність?

Чи посвідчить даний договір нотаріус?

Практичне завдання №4.

Громадянка похилого віку Олена Миколаївна Шевченко, яка проживає у своїй квартирі, уклала договір дарування квартири своєму племіннику Костенко Олексію, який проживає в іншому місті, в обмін на обіцянку останнім надавати їй догляд, допомагати по веденню домашнього господарства. Договір був нотаріально посвідчений. Проте після укладення договору Костенко Олексій у квартиру до Шевченко Олени Миколаївни не з'являвся, ключів від нього не мав, догляд і допомогу Шевченко Олені Миколаївні не надавав, а Шевченко Олена

Миколаївна продовжувала проживати у квартирі. Через півроку Костенко Олексій став вимагати від Шевченко Олени Миколаївни виселитися з квартири, з метою вселення туди своєї дочки. Шевченко Олена Миколаївна звернулася до суду з позовом, вимагаючи визнати договір недійсним.

У чому полягає особливість договору дарування в порівнянні з іншими правочинами?

Чи задовольнить даний позов суд?

Як потрібно вирішити даний спір?

Практичне завдання №5.

До нотаріуса, звернулися власники квартири Іванов Сергій (14 років), Іванов Олександр (9 років) та їх мати Іванова Л.С. з проханням посвідчити договір дарування квартири Іванову Д.С., але нотаріус відмовив у посвідченні договору.

Розкрийте зміст договору дарування.

Чому нотаріус відмовив у посвідченні даного договору?

Обґрунтуйте свою відповідь.

Практичне завдання №6.

Пархоменко – опікун п'ятирічного Сергєєва - як продавець самостійно уклав від його імені та в його інтересах договір купівлі-продажу спортивного тренажеру за ціною 300 грн. Брат покійного батька Сергєєва вважає, що предметом цього договору є цінне майно і тому договір про його відчуження може укладатися лише з дозволу органу опіки та піклування. Він звернувся до суду з позовом про визнання цього договору недійсним та про застосування наслідків недійсності договору. Опікун Пархоменко вважає, що, по-перше, спортивний тренажер призначений лише для дорослих людей, і ним п'ятирічна дитина користуватися не може, отже і не може бути для неї корисним, а, по-друге, в коштах, отриманих від продажу цього тренажера, була потреба - для придбання дитячого велосипеда та зимового одягу.

Чи мав право опікун вчиняти правочин від імені п'ятирічного Сергєєва?

Які існують правові наслідки вчинення правочину без дозволу опіки та піклування?

Вирішіть дану ситуацію.

Практичне завдання №7.

Смирнов Олексій уклав з Криворучко Андрієм. договір позики на суму 15 тис гривень. На підтвердження факту отримання позики Смирнов видав Криворучко боргову розписку із своїм підписом.

Які існують форми правочину?

Чи можна вважати, що форма правочину в даному випадку дотримана?
Зробіть аналіз ст.ст. 207 та 1047 ЦК України.

Практичне завдання №8.

Миколайчук, що страждав на захворювання легких, проживав у квартирі розташованій поруч з металургійним заводом, перед від'їздом на лікування в іншу місцевість доручив Бережному обміняти цю квартиру на іншу або будинок поблизу лісу .

Скориставшись дорученням, Бережний обміняв квартиру Миколайчука на будинок поблизу лісу свого брата. Миколайчук, проживши в будинку узимку, з'ясував, що він має істотні недоліки, пов'язані з промерзанням стін, і звернувся з позовом до суду про визнання договору міни недійсним на підставі ст. 230 ЦК як вчинений під впливом обману. Ним зазначалося, що і його брат знали про недоліки будинку.

Які правові наслідки вчинення правочину під впливом обману?

Чи мав місце у нашому випадку вплив обману?

Як потрібно вирішити дану ситуацію?

Практичне завдання №9.

10-річному Микиті, Бабуся та дідусь у день народження подарували гіроскутер. Згодом 12 - річний Сашко, який жив у сусідньому будинку, побачив, що Микита катається на гіроскутері, який він давно хотів, і запропонував тому обміняти гіроскутер на ролики. Микита погодився. Сашко, не бажаючи, щоб його батьки дізналися про обмін, вирішив сховати гіроскутер у кущах біля будинку. Наступного дня зранку Сашко. прийшов до схованки, щоб узяти гіроскутер, але його там вже не було. Водночас, батьки Микити., дізнавшись про обмін, наступного дня заявили батькам Сашка. вимогу про повернення назад гіроскутера взамін на ролики. Батьки Сашка. пояснили, що нічого про ніякий обмін не знають.

Які правові наслідки вчинення правочину малолітньою особою?

Які правові наслідки вчинення правочину обома малолітніми особами?

Зробіть правовий аналіз даної ситуації.

Практичне завдання №10.

Товариство з обмеженою відповідальністю «Піраміда» (далі – ТОВ) звернулось до суду з позовом до «Строй-Буд» про визнання недійсним договору на поставку будівельних матеріалів. В обґрунтуванні позову було зазначено, що керівник відділу маркетингу, який підписав договір, не мав

повноважень діяти від імені ТОВ. Суд виніс рішення про незадоволення позову.

Як юридична особа здійснює свої цивільні права та обов'язки?

Чи правильне рішення виніс суд?

Як повинна бути вирішена ця справа?

Підготувати словник основних термінів:

правочин, волевиявлення, односторонній правочин, дво-, багатосторонній правочин, форма правочину, нотаріальне посвідчення правочину, умовний правочин, правочин з відкладальною умовою, правочин зі скасувальною умовою, тлумачення правочину, відмова від правочину, умови дійсності правочину, недійсність правочину, фіктивний правочин, удаваний правочин.

Бібліографічний список:

1. Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 р. (U.N. Document ACONF.9718) ст. ст. 11-13: Указ Президії Верховної Ради Української РСР «Про приєднання Української Радянської Соціалістичної Республіки до Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів» від 23 серпня 1989 р. № 7978-XI.
2. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 29. Ст. 377 (зі змінами та доповненнями).
3. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-XII Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 30. Ст. 379, в редакції Закону України від 1 грудня 2005 р. № 3161-IV Відомості Верховної Ради України. 2006. № 7. Ст. 84 (зі змінами та доповненнями)
4. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 р. № 3425-XII Відомості Верховної Ради України. 1993. № 39. Ст. 383 (зі змінами та доповненнями).
5. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 Офіційний вісник України. 2003. №25. Ст.1174 (зі змінами та доповненнями).
6. Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів): Затверджено наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 06 вересня 2001 р. № 201 Офіційний вісник України. 2001. № 39. Ст. 1784 (зі змінами та доповненнями).
7. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Затверджено наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 р. № 28220595 Офіційний вісник України. 2012. № 17. Ст. 632 (зі змінами та доповненнями).
8. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: постанова Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 2009 р. № 9 [Електронний ресурс] Сайт Верховної Ради України.URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/law/show/v0009700-09>.

9. Практика розгляду судами цивільних справ про визнання правочинів недійсними: Узагальнення Верховного Суду України від 24 листопада 2008 р. Вісник Верховного суду України. 2009. № 1. С. 22.
10. Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними: постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 29 травня 2013 р. № 11 Все про бухгалтерський облік. 2013. № 96. С.46.
11. Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів із зобов'язань, що виникають із договорів та інших правочинів: лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 27 вересня 2012 р. № 10-139004-12 Все про бухгалтерський облік. 2013. № 1. С. 36
12. Щодо форми правочинів: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 19 квітня 2011 р. [Електронний ресурс] Сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/law/show/nr0028323-11>.
13. Особливості правового регулювання посвідчення правочинів щодо нерухомого майна за участю малолітніх та неповнолітніх осіб: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 22 серпня 2011 р. [Електронний ресурс] Сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/law/show/nr000323-11>.
14. Про порядок визнання правочинів недійсними: Лист Мін'юста України від 30 жовтня 2008 р. № 1022-0-1-08-19 Бізнес-Бухгалтерія-Право. Податки. Консультації. 2008. № 47. – С. 42.
15. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Старцев О.В. Цивільне право України: Підручник. Вид. 3, перероб. і доп. КИЇВ.: Істина, 2013. 808 с.
16. Ромовська З.В. Українське цивільне право. Загальна частина: Академічний курс: Підручник. 3-тє вид., допов. КИЇВ.: «ВД» Дакор», 2013. 672 с.
17. Цивільне право України (Загальна частина): Навчальний посібник. кол. авт. КИЇВ.: «Хай-Тек Прес», 2013. 432 с. (видання з грифом МОНМС)
18. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. - 5-те вид., перероб. і допов. За ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. КИЇВ.: Юрінком Інтер, 2013. Т.1. 832 с.
19. Цивільне право: посібник для підготовки до іспиту Є.О. Харитонов, Н.Ю. Голубєва. Видання третє, перероблене та доповнене. Ч І. Х.: Одиссей, 2013. 248 с.
20. Мічурін Є.О., Шишка О.Р. Цивільне право. Альбом схем За ред. Є.О. Мічуріна. Вид. 4-те, перероб. і доп. Х.: Фактор, 2013. 464 с.
21. Цивільне право України: Загальна частина. За ред. професорів І.А. Бірюкова і О.Ю. Заїки. КИЇВ.: Алерта, 2014. 510 с.
22. Актуальні питання прикладної цивілістики у сфері складання процесуальних документів. Науково-практичний посібник. За заг. ред. д.ю.н., професора М.М. Ясинка. КИЇВ.: Алерта, 2015. 814 с.
23. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. За заг. ред. Бобрика В.І. КИЇВ.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.

- 24.Дзера О.В. Договірне право України. Загальна частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 896 с.
- 25.Дзера О.В. Договірне право України. Особлива частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 1200 с.
- 26.Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 342 с.
Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 2. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 346 с.
- 27.Майданик Р. А. Речове право України. Підручник. Київ, Алерта. 2019.1092 с.
- 28.Право інтелектуальної власності: підручник. За заг. ред. О. І. Харитонової.Київ, Юрінком Інтер, 2019. 544 с.
- 29.Р.А. Майданик. Цивільне право. Практикум. Навчальний посібник. видання 3-тє, перероблене і доповнене. Київ, Алерта, 2019. 622 с.
- 30.Цивільне право України. Загальна частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 976 с.
- 31.Цивільне право України. Особлива частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 1176 с.
- 32.Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
- 33.Цивільне право: підручник: у 2 т. В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. 2-ге вид., переробл. та допов. Х.: Право, 2014. Т.1. 656 с.

ТЕМА 9. ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ.

Роль і значення особистих немайнових прав. Поняття особистих немайнових прав, не пов'язаних і майновими. Ознаки особистих немайнових відносин. Зміст особистих абсолютних правовідносин. Класифікація особистих немайнових прав. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи. Особисті немайнові права юридичної особи. Захист особистих немайнових прав.

Право фізичної особи на ім'я. Право фізичної особи на власне зображення. Право на особисту недоторканість і свободу, охорону житла і здоров'я. Право на повагу до честі, гідності та ділової репутації фізичної або юридичної особи. Особливості захисту цих прав.

Питання для самоконтролю:

1. Роль особистих немайнових прав у житті фізичної особи.
2. Значення особистих немайнових прав у житті фізичної особи.
3. Поняття особистих немайнових прав.
4. Які є особисті немайнові права не пов'язані з майновими?
5. Які є особисті немайнові права пов'язані з майновими?
6. Які ознаки особистих немайнових відносин?
7. Яка класифікація особистих немайнових прав фізичної особи?
8. Які є особисті немайнові права у юридичної особи?
9. Які є особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи?
10. Які особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи?
11. Як відбувається захист особистих немайнових прав?
12. Як відбувається здійснення особистих немайнових прав?
13. Право фізичної особи на ім'я.
14. Зміст особистих немайнових прав.
15. Право на повагу честі та гідності.
16. Право на недоторканність ділової репутації.
17. Право на недоторканність особистого життя.
18. Право на життя.
19. Право на охорону здоров'я.
20. Право на особисту недоторканність.
21. Особисті немайнові права юридичної особи.
22. Захист особистих немайнових прав юридичної особи.
23. Розвиток концепції особистих немайнових прав людини.
24. Інститут прав і свобод людини в Конституції України.
25. Цивільний кодекс України у розвитку інституту особистих немайнових прав.

26. Характеристика особистих немайнових прав.
27. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне існування фізичної особи.
28. Зміст особистого немайнового права.
29. Забезпечення здійснення особистих немайнових прав.
30. Спосіб захисту особистих немайнових прав.

Тести для самоконтролю:

1. Цивільне право:

- а) тільки регулює особисті немайнові відносини;
- б) тільки охороняє особисті немайнові відносини;
- в) регулює і охороняє особисті майнові відносини;
- г) надає особисті немайнові та майнові права.

2. Особисті немайнові права належать кожній фізичній особі:

- а) від народження;
- б) за договором;
- в) за адміністративним актом;
- г) за законом.

3. До ознак особистих немайнових прав відносять:

- а) відсутність економічного змісту;
- б) залежність від віку фізичної особи;
- в) не належать кожній фізичній особі від народження або за законом;
- г) виникають з приводу майнових благ.

4. До особистих немайнових прав фізичних осіб належать:

- а) честь, гідність;
- б) особиста недоторканість;
- в) всі конституційні права нематеріального характеру;
- г) честь, гідність, особиста недоторканість та права на результати інтелектуальної творчості.

5. Відповідно до ЦК України особисті немайнові права класифікують:

- а) залежно від їх предмета;
- б) залежно від їх суті;
- в) залежно від ступеня їх важливості;
- г) залежно від їх цільового призначення.

6. До особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи відносять право на:

- а) недоторканність житла;
- б) життя;
- в) інформацію;
- г) особисті папери.

7. До особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи відносять право на:

- а) повагу до гідності та честі;
- б) медичну допомогу;
- в) зміну імені;
- г) свободу.

8. ЦК України передбачено можливість обмеження особистих немайнових прав фізичної особи за:

- а) предметом;
- б) обсягом;
- в) змістом;
- г) суттю.

9. Межі реалізації особистих немайнових прав можуть бути:

- а) особливими;
- б) винятковими;
- в) загальними;
- г) спеціальними.

10. Змістом права на захист особистих немайнових прав є такі повноваження:

- а) вимагати не порушення цих прав;
- б) вимагати припинення всіх діянь, якими порушуються ці права;
- в) вимагати відновлення вказаних особистих прав у випадку їх порушення;
- г) вимагати порушення вказаних особистих прав у випадку їх відновлення.

11. До особистих немайнових прав, які індивідуалізують фізичну особу як особистість, відносять право на:

- а) честь;
- б) гідність;
- в) ім'я;

г) життя.

12. До особистих немайнових прав, що забезпечують особисту свободу фізичної особи відносять право на:

- а) таємницю листування;
- б) право на життя;
- в) недоторканність ділової репутації;
- г) недоторканність житла.

13. Застосування штучного запліднення й імплантації ембріона проводяться:

- а) тільки за згодою дієздатної жінки за умови згоди подружжя;
- б) при забезпеченні анонімності донора;
- в) при збереженні лікарської таємниці;
- г) тільки за згодою недієздатної жінки.

14. Складовими частинами права громадян на охорону здоров'я є:

- а) життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд і соціальне обслуговування і забезпечення, необхідні для підтримки здоров'я;
- б) безпечне для життя і здоров'я навколишнє середовище;
- в) безпечні умови праці;
- г) кваліфікована медико-санітарна допомога, включаючи вільний вибір лікаря і лікувальної установи.

15. Умовами відмови лікаря від подальшого лікування пацієнта, якщо той не виконує медичні призначення, правила внутрішнього розпорядку лікувальної установи є:

- а) згода керівника лікувального закладу;
- б) відсутність загрози здоров'ю населення;
- в) відсутність загрози здоров'ю хворого;
- г) згода самого хворого.

16. Право на повагу до гідності та честі складається з таких складових частин:

- а) право на гідність та честь;
- б) право на розвиток і покращення честі і гідності;
- в) право на недоторканність гідності та честі;
- г) право на захист гідності та честі у випадках порушення.

17. Повнолітній дієздатній фізичній особі:

- а) належить тільки право відмови від медичного втручання;

- б) належить тільки право відмови від продовження медичного втручання;
- в) належать обидва ці права;
- г) не належать обидва ці права.

18. Фізична особа має право на таємницю про:

- а) стан свого здоров'я;
- б) факт звернення за медичною допомогою;
- в) діагноз;
- г) відомості, одержані при її фізичному обстеженні.

19. Забороняється вимагати та подавати за місцем роботи або навчання інформацію про:

- а) результати медичного втручання;
- б) діагноз;
- в) методи лікування;
- г) перспективи розвитку захворювання.

20. Право на ім'я фізичної особи включає в себе такі права:

- а) право володіти, користуватись і розпоряджатись своїм іменем;
- б) право вимагати від інших осіб звертатись до особи у відповідності із її іменем;
- в) право на псевдонім;
- г) право вимагати зупинення незаконного використання свого імені, а також будь-які інші його порушення.

Обов'язкові завдання.

Практичне завдання № 1.

Головний інженер заводу «Укрмаш» Петренко під час відпустки перебував на судні «Україна», яке здійснювало маршрут «Кипр-Одеса» через Чорне море. Його бачили на судні 9 серпня 2010 року, а вранці в каюті пасажир Петренка не було. Капітан при підході у порт «Одеса» зробив заяву про те, що в ніч з 9 на 10 серпня 2010 року, коли зник пасажир Петренко, був шторм. Дружина Петренка 31 жовтня 2010 року звернулася до суду із заявою про встановлення факту смерті її чоловіка, оскільки їй та її дітям повинна бути призначена пенсія у випадку втрати утриманця.

Яке повинно бути рішення суду за поданням позову громадянки Петренко?

Яке рішення постановив би суд у випадку, якщо б громадянка Петренко звернулася з подібною заявою у січні 2010 року? Обґрунтуйте свою відповідь.

Чи порушені особисті немайнові права дружини Петренко у даному випадку?

Вирішіть справу по суті.

Практичне завдання № 2.

7 вересня 2002 року гр.-н А. пішов вранці до магазину за хлібом і не повернувся. 1 лютого 2003 року його дружина звернулася до суду з вимогою визнати її чоловіка безвісно відсутнім. При цьому вона вказала в заяві причину, по якій вона вимагає такого рішення суду, а саме вона бажає розлучитися зі своїм чоловіком щоб мати можливість одружитися з іншим.

Чи задовольнить суд вимоги дружини гр-на Н.?

За яких підстав суд може визнати фізичну особу безвісно відсутньою?

Вирішіть справу по суті.

Які особисті немайнові права порушені в даному випадку?

Практичне завдання № 3.

Дмитро та Катерина (надалі Д. і К.), яким виповнилося по 17 років, одружилися. Під час шлюбу подружжя придбало будинок за гроші, які їм подарували на весілля. Через 3 місяці після одруження за бажанням обох одружених Д. і К. органи РАЦСу їх розлучили. Питання про розподіл спільного майна у них не виникло. Ще через 2 місяці Д., який залишився жити в будинку (колишня дружина К. пішла жити до батьків), вирішив продати будинок. Він звернувся до нотаріуса, щоб посвідчити договір купівлі-продажу будинку. У нотаріальному посвідченні договору купівлі-продажу Д. було відмовлено, при цьому нотаріус керувався тим, що Д. неповнолітній і на даний момент вже не перебуває у шлюбі, тому укласти такий правочин може лише за згодою батьків. В свою чергу, колишня дружина К., дізнавшись, що її колишній чоловік бажає продати будинок, який був придбаний за їх спільні кошти, звернулася до суду з позовною заявою про розподіл будинку як спільної сумісної власності.

Чи є вірним відповідь нотаріуса?

Сформулюйте правові питання, які втикають у справі

Вирішіть справу по суті.

Які особисті немайнові права порушені в даному випадку?

Практичне завдання № 4.

16-річному Борису на день народження його сестра Олена подарувала мотоцикл. Через деякий час Борис обміняв подарований мотоцикл на інший

мотоцикл іншої марки у свого друга Сашка. Через 5 днів придбаний у Сашка мотоцикл було викрадено. Мати Бориса звернулась до Сашка з вимогою про повернення подарованого сину мотоциклу, на що одержала відмову, після чого звернулася з позовом до суду про витребування мотоциклу, який був подарований Борису.

Яке рішення повинен постановити суд?

Дайте юридичну оцінку діям учасників відносин.

Вирішіть справу по суті.

Які особисті немайнові права порушені в даному випадку?

Практичне завдання № 5.

У зв'язку з тяжким захворюванням рішенням суду 40-а річного Хоменка було визнано недієздатним. На протязі 6 місяців він проходив стаціонарне лікування. Після виходу з лікарні Хоменко став почувати себе набагато краще. У зв'язку з цим опікун Хоменка, його двоюрідний брат Микола, звернувся до місцевого управління юстиції з проханням подати від його імені (опікуна) позов до суду про надання обмеженої цивільної дієздатності Хоменку.

Виправте юридичні помилки допущені у тексті.

Вирішіть питання по суті.

Які особисті немайнові права порушені в даному випадку?

Практичне завдання № 6.

Фірма «ВЕЛКО» спеціалізувалася на наданні посередницьких послуг у сфері укладання деяких видів цивільно-правових договорів. Офіс фірми знаходився в орендованому приміщенні. Власністю фірми була тільки оргтехніка та грошові внески на банківських рахунках. Студент-юрист Андрій Д. стверджував, що фірма «ВЕЛКО» не є юридичною особою, оскільки вона по-перше, не має відокремленого майна, а по-друге, оскільки її офіс знаходиться в орендованому приміщенні, то неможливо визначити місцезнаходження юридичної особи, бо кімнати, які займає фірма «ВЕЛКО» є місцезнаходженням тієї юридичної особи, якій вони належать на праві власності, а дві юридичні особи не можуть мати одне місцезнаходження. Заперечуючи йому, студент-юрист Григорій С. твердив, що у ст. 80 ЦК, де дано поняття юридичної особи, взагалі не йде мова про те, що юридична особа повинна мати відокремлене майно і чітко визначене місцезнаходження. Тому фірму «ВЕЛКО» можна вважати юридичною особою.

Чи вірними є твердження Андрія Д. та Григорія С.? Свою відповідь обґрунтуйте.

Вирішіть справу по суті.

Які особисті немайнові права порушені в даному випадку?

Практичне завдання № 7.

Гаврилову належало 68% акцій АТ «Діалог». Будучи одним із членів правління товариства він уклав договір на поставку товарів, які виробляються товариством, Дніпропетровському універмагу. Голова правління товариства відмовився виконувати договір як такий, що укладений без згоди правління. Гаврилов заявив, що він як акціонер, що володіє контрольним пакетом акцій, не повинен був погоджувати умови договору із правлінням.

Чи правильним є твердження Гаврилова та дії Голови правління товариства?

Які особисті немайнові права порушені в даному випадку?

Вирішіть задачу по суті.

Практичне завдання № 8.

Юридична особа «Дантист» уклала договір із заводом медичного устаткування на придбання обладнання для стоматологічного кабінету. Після відвантаження обладнання заводом-виготовлювачем, було з'ясовано, що в договорі не зазначені найменування відділення банку і номер банківського рахунку юридичної особи «Дантист». У відповіді на вимогу правління заводу повідомити свої платіжні реквізити, уповноважена особа юридичної особи «Дантист» повідомила, що не має взагалі рахунку, а її фінансове обслуговування здійснює районний відділ охорони здоров'я. На той час обладнання для стоматологічного кабінету було вже доставлено в лікарню, змонтоване в стаціонарному приміщенні і використовувалось для лікування хворих.

Вирішіть справу по суті.

Які особисті немайнові права порушені в даному випадку?

Які умови складання договору?

Практичне завдання № 9.

Громадяни Павло, Григорій та Дмитро заснували закрите акціонерне товариство. Через рік Дмитро заявив про вихід з числа акціонерів і виступив на загальних зборах із заявою про виділ йому в натурі вкладу, який він вніс до уставного фонду товариства. Загальні збори відмовили Дмитро в задоволенні його вимог, мотивуючи це тим, що акціонер не має права вимагати виділу вкладу. Вони порадили йому передати свій вклад іншій особі, яка сплатить йому вартість вкладу. Дмитро не погодився з таким рішенням і звернувся з позовом до суду.

Сформулюйте правові питання.
Які особисті немайнові права порушені в даному випадку?
Вирішіть питання по суті.

Практичне завдання №10.

Розенчук Н. пред'явила позов до ТОВ «Наш край» про відшкодування моральної шкоди. У заяві позивачка зазначила, що після оплати покупок у торговому відділі супермаркету її безпідставно затримали працівники відповідача після виходу з торгового залу. В службовому приміщенні її примусово обшукали. Відповідач вказав, що після повідомлення охоронця про вчинення спроби крадіжки товару одним з покупців, відповідно до Інструкції, затвердженої головним директором, Розенчук Н. було затримано та здійснено її огляд, який засвідчив відсутність у неї неоплаченого товару. Вважаючи, що діями працівника ТОВ «Наш край» було порушено її право на свободу і особисту недоторканість, Розенчук Н. звернулася до суду.

Яким повинно бути рішення суду?

Чи були порушені особисті немайнові права Розенчук Н.? Відповідь обґрунтуйте.

Які особисті немайнові права порушені в даному випадку?

Підготувати словник основних термінів:

немайнові права, немайнові блага, право на власне зображення, право на особисту недоторканість, честь, гідність, ділова репутація, право на життя, ім'я, особисті немайнові права не пов'язані з майновими.

Бібліографічний список:

1. Конституція України від 28.06.1996 р.: Відомості Верховної Ради України. 1996. N 30. ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р.: Відомості Верховної Ради України. 2003. N 40-44. ст. 356.
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р.: Відомості Верховної Ради. 2002 р. N 21-22. ст. 135.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р.: Верховної Ради. 2003 р. N 18, N 19-20, N 21-22. ст. 144.
5. Цивільно-процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV: Відомості Верховної Ради. 2004. № 40-42. Ст. 492.
6. Конституція України: *Відомості Верховної Ради*. 1996. №30. Ст.141.

7. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. №3477- IV. Урядовий кур'єр. 2006 № 60.
8. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16 листопада 1992 р. № 2782-ХІІ : *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 1.
9. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів: Закон України від 23 вересня 1997 р. № 540/97. *Відомості Верховної Ради*. 1997. № 50. Ст. 302.
10. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-ХІІ: *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.
11. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21 грудня 1993 р. № 3759-ХІІ: *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 10. Ст. 43.
12. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ: *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.
13. Про органи реєстрації актів цивільного стану: Закон України від 24 грудня 1993 р. № 3807-ХІІ: *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 14. Ст. 78.
14. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 р. №776/97-ВР: *Відомості Верховної Ради України*. 1998. №20. Ст. 99.
15. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>.
16. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. 4-те вид., стереотипне. Київ: Юрінком Інтер. 2014. с. 976.
17. Дзера О.В. Договірне право України. Загальна частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 896 с.
18. Дзера О.В. Договірне право України. Особлива частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 1200 с.
19. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 342 с.
Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 2. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 346 с.
20. Майданик Р. А. Речове право України. Підручник. Київ, Алерта. 2019. 1092 с.
21. Право інтелектуальної власності: підручник/ За заг. ред. О. І. Харитонової. Київ, Юрінком Інтер, 2019. 544 с.
22. Цивільне право України. Загальна частина / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 976 с.
23. Цивільне право України. Особлива частина / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 1176 с.
24. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

25. Р. А. Майданик. Цивільне право. Практикум. Навчальний посібник. видання 3-тє, перероблене і доповнене. Київ, Алерта, 2019. 622 с.
26. Стефанчук Р. О. До питання створення цивільного немайнового права: Актуальні проблеми приватного права: матеріали наук. практ. конф., присвяч. 94-й річниці з дня народження д-ра юрид. наук, проф. чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова. Харків: Право. 2016. с. 20-22.
27. Толстой В. С. Личные неимущественные правоотношения. Изд-во АПП ППРО, Москва. 2009. с. 216.
28. Пунда О. О. Поняття особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини: Актуальні проблеми держави і права. 2014. с. 197–204.
29. Цивільне право: підручник: у 2-х т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої, В. Л. Яроцького. 2-ге вид., переробл. та допов. Харків: Право, 2014. с. 656.
30. Федюк Л. В. Засоби індивідуалізації юридичної особи: Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2013. №5. с. 67-72.
31. Гуменюк О. І. Класифікація особистих немайнових прав учасників цивільних правовідносин: Університетські наукові записки. 2008. № 3. с. 119-123.
32. Стефанчук М. О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав : монографія. – Київ : КНТ, 2008. с. 184.
33. Шишка О. Р. Особисті немайнові права за ЦК України: що це?: Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав: матеріали «круглого столу», присвяч. пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова (м. Харків, 18 грудня 2015 р.). Нац. юрид. Ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: 2016. с. 103-108.
34. Теорія держави і права: Академічний кур: підручник Н. М. Онищенко, О. В. Зайчук. Київ: Юрінком Інтер, 2006. с. 688.
35. Федюк Л. В. Особисті немайнові права юридичних осіб: монографія, Л. В. Федюк. – Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2013. с. 500.
36. Попова С. О. Ознаки особистих немайнових прав юридичних осіб. Проблеми подальшого вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав: матеріали наук. практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Ч. Н. Азімова (Харків, 21 груд. 2017 р.); Нац. юрид. Ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2017. с. 293-296.
37. Сліпченко С. О. Механізм правового регулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами: автореф. дис. д-ра юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес сімейне право міжнародне приватне право»; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2014. с. 44.

38. Попова С. Поняття та ознаки особистих немайнових прав юридичних осіб: питання теорії: Підприємство, господарство і право. Випуск №4. 2018. с. 64-68.
39. Мікуліна М. Особисті немайнові права фізичних осіб: поліфонія ознак . Право України. 2011. № 4. с. 164-168.
40. Кочина О. Особливості відшкодування моральної шкоди юридичним особам за цивільним законодавством України. Підприємництво, господарство і право. 2013. №12. с. 11-13.
41. Мироненко Н.М. Поняття суб'єктів права інтелектуальної власності та критерії їх класифікації: Теорія і практика інтелектуальної власності. 2009. № 2. с. 11–24.

ТЕМА 10. СТРОКИ ТА ТЕРМІНИ. ПОЗОВНА ДАВНІСТЬ.

Поняття і значення строків в цивільному праві. Строки та їх співвідношення з юридичними фактами у цивільному праві. Різниця між строком і терміном. Обчислення строків у цивільному праві. Види цивільно-правових строків. Строки здійснення суб'єктивних прав і виконання обов'язків. Строки захисту цивільних прав (гарантійні, оперативного захисту, претензійні, позовної давності, процесуальні).

Позовна давність. Види строків позовної давності (загальні і спеціальні). Вимоги, на які позовна давність не поширюється. Початок перебігу позовної давності. Застосування позовної давності. Зупинення, переривання й поновлення строків позовної давності. Наслідки впливу строків позовної давності.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття строків у цивільному праві.
2. Значення строків у цивільному процесі.
3. Як відбувається обчислення строків у цивільному праві?
4. Види цивільно-правових строків.
5. Що таке гарантійні строки у цивільному праві?
6. Позовна давність у цивільному праві.
7. Вимоги, на які позовна давність не поширюється?
8. Що таке строки оперативного захисту?
9. Що означають претензійні строки?
10. Що таке строки позовної давності?
11. Поняття процесуальних строків у цивільному процесі?
12. Проведіть класифікацію строків (термінів).
13. В чому полягає особливість початку перебігу позовної давності по безстрокових зобов'язаннях?
14. Чим відрізняються імперативні строки від диспозитивних? Який з цих видів строків є більш поширений у цивільному праві?
15. Поняття і значення претензійних строків.
16. Чим відрізняється строк від терміну?
17. Поняття і значення гарантійних строків.
18. Назвіть вимоги, на які поширюється позовна давність.
19. Який державний орган встановлює гарантійний строк на сезонні товари?
20. Які наслідки зупинення та переривання позовної давності?
21. Назвіть вимоги, на які позовна давність не поширюється.
22. Строки здійснення цивільних прав та виконання обов'язків.
23. Поняття преклюзивних (присікальних) строків.
24. Що є підставами зупинення перебігу позовної давності?
25. Що є підставами переривання перебігу позовної давності?
26. Що є підставами презупинення перебігу позовної давності?

27. У чому полягає імперативність норм про позовну давність?
28. На які справи позовна давність не поширюється?
29. Співвідношення строків з юридичними фактами у цивільному праві.
30. Диспозитивність норм про позовну давність.

Тести для самоконтролю:

1. Строками у цивільному праві є:

- а) строки позовної давності;
- б) строки визначені угодою, судом, адміністративним актом;
- в) тільки строки, визначені законом;
- г) усі перелічені вище.

2. Строк і термін це:

- а) тотожні поняття;
- б) різні за змістом поняття;
- в) певний момент у часі;
- г) не тотожні поняття.

3. Строки здійснення цивільних прав та виконання обов'язків це:

- а) диспозитивні строки;
- б) строки існування цивільних прав;
- в) строки, протягом яких суб'єкт цивільних прав може реалізовувати належне йому суб'єктивне право та виконувати покладені на нього обов'язки;
- г) імперативні строки.

4. Позовна давність в один рік застосовується до вимог:

- а) про стягнення неустойки;
- б) про спростування недостовірної інформації у засобах масової інформації;
- в) про оскарження дій виконавця заповіту;
- г) про розірвання договору дарування.

5. Перебіг позовної давності зупиняється:

- а) якщо пред'явленню позову перешкоджала непереборна сила;
- б) у разі відстрочення виконання зобов'язання на підставах, встановлених законом;
- в) у разі зупинення дії закону або іншого нормативно-правового акта, який регулює відповідні відносини;
- г) якщо позивач або відповідач перебувають у складі Збройних сил України.

6. Позовна давність не поширюється:

- а) на вимогу про розірвання договору купівлі-продажу нерухомості;
- б) на вимогу вкладника до банку про видачу вкладу;
- в) на вимогу про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю;
- г) на вимогу страхувальника до страховика, про здійснення страхової виплати.

7. Позовна давність це:

- а) строк, у межах якого особа може звернутись до суду з вимогою про захист порушеного свого права або інтересу;
- б) строк, який не обмежує особу щодо звернення до суду за захистом своїх прав та інтересів;
- в) позовна заява;
- г) строк, у межах якого особа може вирішити питання про право власності на річ.

8. Види позовної давності:

- а) скорочена та тривала;
- б) збільшена та скорочена;
- в) строкова та безстрокова;
- г) загальна та спеціальна.

9. Початок перебігу строку позовної давності починається:

- а) 3 дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, або про особу яка їх порушила;
- б) 3 дня, коли особа подала позов до суду;
- в) 3 дня, коли порушені права особи;
- г) 3 дня, коли особа звернулася з претензією до іншої особи з приводу порушення її прав.

10. Присікальні (преклюзивні) строки це:

- а) строки, протягом яких суб'єкт цивільного права може реалізувати належне йому суб'єктивне право;
- б) строки для реалізації суб'єктивних прав;
- в) строки невиконання обов'язків;
- г) гарантійні строки.

11. Позовна давність це строк:

- а) у межах якого особа, чие суб'єктивне право порушено, має право вимагати його примусового захисту;

- б) протягом якого боржник зобов'язаний передати річ тощо;
- в) існування цивільних прав;
- г) у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права та інтересу.

12. Підстави зупинення перебігу позовної давності:

- а) відстрочення виконання зобов'язання на підставах, встановлених законом;
- б) пред'явлення позову до суду;
- в) непереборна сила;
- г) перебування позивача у складі Збройних Сил України, переведених на воєнний стан.

13. Підстави переривання перебігу позовної давності:

- а) непереборна сила;
- б) пред'явлення позову до суду, який не залишився без розгляду;
- в) вчинення зобов'язаною особою дії, що свідчить про визнання нею свого боргу або іншого обов'язку;
- г) вчинення зобов'язаною особою дій, що свідчать про визнання боргу, в спорах, в яких обома сторонами є фізичні особи.

14. Позовна давність може бути:

- а) загальна;
- б) спеціальна;
- в) скорочена або спеціальна;
- г) особлива.

15. Терміном є:

- а) певний момент у часі, з настанням якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення;
- б) момент у часі, визначений за домовленістю сторін;
- в) певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія чи подія;
- г) певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія чи подія, що має юридичне значення.

16. Імперативність норм про позовну давність полягає у:

- а) можливості зменшити строк позовної давності;
- б) неможливості змінити строк позовної давності;
- в) недійсності правочинів про зміну строків позовної давності і порядку їх
- г) можливості збільшити строк позовної давності.

17. Строком є:

- а) певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія, що має юридичне значення;
- б) певний момент у часі;
- в) певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія чи подія, що має юридичне значення;
- г) момент у часі, визначений законом.

18. Загальна позовна давність встановлюється у:

- а) три роки;
- б) п'ять років;
- в) один рік;
- г) десять років.

19. Строки набувальної давності відносяться до:

- а) строків, закріплених правочином;
- б) судових строків;
- в) законних строків;
- г) невизначених строків.

20. Перебіг строку починається:

- а) у відповідний день календарної дати;
- б) у день настання події, з якою пов'язано його початок;
- в) з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок;
- г) від дня, коли особа довідалася про порушення свого права.

Обов'язкові завдання.

Практичне завдання №1.

5 вересня 2000 року Людмида передала своїй подрузі Катерині вечірню сукню, для того, щоб остання вдягнула її у театр і через 3 дні повернула. 9 вересня 2000 року Катерина повернула вечірню сукню Людмилі і остання, не перевіряючи стану сукні, помістила її до шафи. Деякий час Людмила не вдягала сукню, потім, діставши її із шафи, виявила, що сукня пошкоджена на стегнах. Пошкодження були виявлені 14 січня 2003 року. Лише через деякий час, а саме 15 червня 2003 року, Людмилі вдалося розшукати Катерину, яка виїздила за кордон у відрядження. При з'ясуванні обставин пошкодження сукні, К. зізналася, що в день, коли ходила до театру, вона пошкодила сукню,

тому що вона їй була трохи тісна. Проте, відшкодувати вартість сукні вона відмовилася. Людмила одразу ж після відмови звернулася до суду з позовною заявою про відшкодування збитків, які їй було заподіяно Катериною.

Вирішіть справу по суті.

З якого моменту почався перебіг позовної давності по цій справі?

Чи закінчився строк позовної давності в даному випадку?

Чи має значення для з'ясування початку перебігу позовної давності визнання Катериною факту пошкодження речі і відсутність Катерини певний час у місті?

Практичне завдання № 2.

Пан Т. уклав з Н. і Л. договір підряду на побудову будинку. В договорі підряду було зазначено, що у разі неналежної якості роботи, виконаної за договором, позов замовником може бути пред'явлений протягом одного року від дня прийняття роботи.

Вирішіть справу по суті.

Встановіть, чи є в даному випадку порушення норм, які встановлюють застосування позовної давності, що застосовується до вимог щодо неналежної якості роботи?

Які строки позовної давності мають місце в цьому випадку?

Чи закінчився строк позовної давності в даному випадку?

Практичне завдання № 3.

Б. скоїв вбивство А. Дружина вбитого гр-на А. звернулася із заявою до органів попереднього слідства про визнання її цивільним позивачем у кримінальній справі, яку було порушено проти Б. Постановою слідчого від 11 липня 1999 р. дружину вбитого А. було визнано цивільним позивачем по справі. Рішенням суду, що набрало сили 15 вересня 2003 р., цивільний позов дружини вбитого А. про відшкодування моральної шкоди, завданої діями Б. залишено без розгляду. Суд мотивував тим, що строки позовної давності, які застосовуються до таких видів вимог уже сплинули.

Вирішіть справу по суті.

Чи правомірним є рішення суду?

На які вимоги позовна давність не поширюється?

Чи закінчився строк позовної давності в даному випадку?

Практичне завдання № 4.

Представник ТОВ «ОРХІДЕЯ» звернувся до суду з позовом про стягнення неустойки (штрафу) за несвоєчасну оплату фабрикою хутряних

виробів «ГОРТ», поставлених ТОВ «ОРХІДЕЯ». У зв'язку з тим, що в результаті збоїв у роботі автоматизованої системи обліку розрахунків ТОВ «ОРХІДЕЯ» пропустило строки позовної давності, господарський суд відновив позовну давність по своїй ініціативі, але виніс рішення про те, що неустойка (штраф), яка повинна бути сплачена фабрикою хутряних виробів «ГОРТ» товариству «ОРХІДЕЯ», стягується на користь держави.

Вирішіть справу по суті.

Чи правомірним є рішення суду? Аргументуйте свою відповідь, посилаючись на цивільне законодавство України.

Чи закінчився строк позовної давності в даному випадку?

Практичне завдання № 5.

Сапунова прийшла додому і виявила пропажу старої фамільної реліквії – золотого браслета із смарагдами, що належав ще її прабабусі. Вона заявила в міліцію про крадіжку, проте слідів злочину на дверях квартири виявлено не було, і злодії знайдені не були. Через 3,5 роки вона побачила свій браслет на вітрині антикварного магазину. Вона вимагала у власника магазину повернути браслет, проте отримала категоричну відмову. Сапунова звернулася за допомогою в міліцію. Проведене розслідування з'ясувало, що браслет в магазин здав на реалізацію Хмара - приватний колекціонер, який купив браслет у Сапунова, який є колишнім чоловіком Сапунової, який на момент пропажі браслету формально знаходився у шлюбі, проте проживав вже протягом двох років окремо від неї, але мав ключі від квартири. Сапунова звернулася до суду з позовом про витребування майна з чужого незаконного володіння (віндікаційним позовом) до магазину, проте представник магазину відмовився передавати річ на тій підставі, що, по-перше, вона вибула з володіння Сапунової за її волею, оскільки подружжя діє від імені один одного, а по-друге, сплив строк позовної давності для пред'явлення цього позову.

З якого моменту починається перебіг позовної давності?

Чи сплив строк позовної давності у даному випадку?

Чи підлягає захисту порушене право Сапунової?

Охарактеризуйте строки, про які йдеться мова в задачі?

Практичне завдання № 6.

АТ «Кільт» регулярно поставляло ТОВ «Медаль» деталі, необхідні йому для виробництва, на умовах оплати за пред'явленою вимогою. АТ «Кільт» відвантажило одну з партій товару і виставило платіжну вимогу, проте оплати так і не одержало. Договір передбачав нарахування пені у разі прострочення платежу у розмірі 0,4% від суми договору за кожен день прострочення. Не дивлячись на значне прострочення в оплаті, директор АТ «Кільт», будучи одночасно володільцем контрольного пакету акцій,

відмовився пред'являти позов про стягнення заборгованості на тій підставі, що ТОВ «Медаль» є їх стратегічним партнером. Через три роки, коли директор АТ «Кільт» продав свій пакет акцій, він був негайно зміщений з посади за рішенням зборів акціонерів. Новий директор вжив заходів для пред'явлення позову до ТОВ «Медаль» про стягнення основної заборгованості, а також суми пені за весь час прострочення. ТОВ «Медаль» заявила про сплив позовної давності за цими вимогами. Натомість директор АТ «Кільт» стверджував, що перебіг позовної давності був призупинений через дію обставин непереборної сили в особі директора, що перешкоджав пред'явленню позову.

В яких випадках зупиняється перебіг позовної давності?
Чи має бути задоволена вимога АТ «Кільт»?
Охарактеризуйте строки, про які йдеться мова в задачі?
Вирішіть задачу по суті.

Практичне завдання № 7.

31 січня 2013 року між громадянами Корольовим і Жовтяк був укладений письмовий договір позики строком на три місяці.

До якого часу боржнику Жовтяк необхідно повернути одержану їм в позику суму, щоб належним чином виконання зобов'язання?

З якого моменту Корольовим може звертатися до суду з вимогою про примусове стягнення суми боргу?

Коли спливає позовна давність за даною вимогою?
Вирішіть задачу по суті.

Практичне завдання № 8.

ТОВ «Техносервіс» повинно було сплатити АТ «Віола» грошову суму за продукцію, поставлену за договором поставки. Позовна давність на стягнення суми закінчувалася 1 жовтня 2013 року. 29 січня 2014 р. бухгалтер ТОВ «Техносервіс» перерахував АТ «Віола» передбачену договором грошову суму. Через деякий час було встановлено, що сума була сплачена після закінчення позовної давності. У зв'язку з цим ТОВ «Техносервіс» подало до господарського суду позов про стягнення з АТ «Віола» помилково сплаченої грошової суми.

Які наслідки спливу позовної давності?
Чи підлягає задоволенню вимога ТОВ «Техносервіс»?
Коли спливає позовна давність за даною вимогою?
Вирішіть задачу по суті.

Практичне завдання № 9.

20 січня 2019 р. Акуленко взяв у борг у Боркова 39 тис. гривень на будівництво дома. При цьому була видана розписка, в якій вказаний строк повернення боргу – 1 травня 2019 р. 30 травня 2020 р. Акуленко виплатив Боркову 8 тис. гривень і обіцяв частину боргу, що залишилася, повернути найближчим часом, але не пізніше, ніж через два роки. Повернувшись 10 вересня 2020 р. з відрядження, Акуленко написав Боркову листа, в якому повідомив, що він збирається наступного тижня приїхати до нього і сплатити суму боргу, що залишилася. Борков одержав листа 2 січня 2021 р., оскільки 9 листопада 2021 р. він був призваний до Збройних Сил України, і з 1 квітня 2021 р. знаходився у складі військового формування, переведеного на військове положення в Югославії, а родичі переслали йому лист із запізненням. 10 листопада 2022 р. Борков був звільнений в запас і, повернувшись додому, повідомив листом від 18 листопада того ж року Акуленка про те, що він потребує грошей і просить повернути борг. Відповіді на лист не надійшло. Через деякий час кредитор дізнався, що Акуленко купив автомобіль. У зв'язку з цим, Борков звернувся до суду з вимогою про повернення боргу.

Яке юридичне значення має кожна із згаданих вище дат і дій?

Чи сплила позовна давність за вимогою Боркова про захист своїх прав?

Коли спливає позовна давність за даною вимогою?

Вирішіть задачу по суті.

Практичне завдання № 10.

У вересні 2011 р. після занять у школі учень 6-го класу Дмитро Маліков, якому виповнилося 13 років, зайшов до свого сусіда Блохіна, якому родичі в день його п'ятнадцятиріччя подарували планшет. Малікову планшет дуже сподобався, і він став просити Блохіна обміняти його на що-небудь інше. А оскільки батьки Малікова були у відрядженні, і внуком опікувалася бабуся, Маліков приніс Блохіну свій мобільний телефон, і запропонував поміняти його на планшет. Наступного дня обмін відбувся. Повернувшись в січні 2012 р. з відрядження, батько не виявив мобільного телефону сина. Син стверджував, що нічого не знає про те, куди міг пропасти телефон. У листопаді 2014 р. батько Малікова випадково побачив вказаний телефон у сусіда, який пояснив, що він одержав його від Дмитра Малікова. Повернути телефон він відмовився.

Чи могла міна між Маліковим і Блохіним спричинити правові наслідки?

Чи є підстави для визнання зазначеного правочину недійсним?

З якого часу почався перебіг позовної давності і коли вона спливає?

Чи підлягають задоволенню вимоги Малікова?

Підготувати словник з основних термінів:

строки у цивільному праві, термін позовної давності, загальна позовна давність, спеціальна позовна давність, гарантійні строки, строки оперативного захисту, претензійні строки, строки позовної давності, процесуальні строки, імперативність строків про позовну давність.

Бібліографічний список:

1. Конституція України від 28.06.1996 р.: Відомості Верховної Ради України. 1996. N 30. ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р.: Відомості Верховної Ради України. 2003. N 40-44. ст.356.
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р.: Відомості Верховної Ради України. 2002 р. N 21-22. ст.135.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р.: Відомості Верховної Ради України. 2003 р. N 18, N 19-20, N 21-22. ст.144.
5. Цивільно-процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV: Відомості Верховної Ради. 2004. № 40-42. Ст. 492.
6. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-ХІІ: Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 30. Ст. 379.
7. Про деякі питання практики застосування позовної давності у вирішенні господарських спорів: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 р. № 10. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0010600-13>.
8. Цивільне право України: Підручник. Є.О. Харитонова, Н.О. Саніахметова. – Київ: Істина . 2003р. с. 776.
9. Цивільне право України: Навчальний посібник. За заг. ред. І.А.Бірюкова, Ю.О.Заїки. Київ: Істина. 2004. с. 224.
10. Цивільне право України: Підручник: У 2 книгах. За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. 2-е вид., допов. і перероб. Київ: Юрінком Інтер. 2004. с. 703.
11. Цивільне та сімейне право України у запитаннях та відповідях: Навчальний посібник. За ред. Є.О. Харитонова, О.М. Калітенко. Харків: ТОВ “Одіссей”. 2002. с. 640.
12. Дзера О.В. Договірне право України. Загальна частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 896 с.
13. Дзера О.В. Договірне право України. Особлива частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 1200 с.
14. Іванов Ю.Ф., Курилiна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 342 с.
15. Іванов Ю.Ф., Курилiна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 2. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 346 с.
16. Майданик Р. А. Речове право України. Підручник. Київ, Алерта. 2019. 1092 с.

17. Право інтелектуальної власності: підручник. За заг. ред. О. І. Харитонові. Київ, Юрінком Інтер, 2019. 544 с.
18. Цивільне право України. Загальна частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 976 с.
19. Цивільне право України. Особлива частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 1176 с.
20. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. Київ: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
21. Майданик Р.А. Цивільне право. Практикум. Навчальний посібник. видання 3-тє, перероблене і доповнене. Київ, Алерта, 2019. 622 с.
22. Цивільне право України. Академічний курс: Підручник у 2-х томах. За заг.ред. Я.М. Шевченко. Т.1. Загальна частина, Київ: Концерн “Видавничий Дім “Ін Юре”, 2003. с. 119-142.
23. Цивільне право України. Підручник у 2-х томах. За заг. редакцією В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. К: Юрінком Інтер. 2004. Том 1. с. 480.
24. Вахонєва Т. Деякі питання дії та застосування позовної давності в Україні: Підприємництво, господарство і право. 2005. №2. с. 80-83.
25. Горовець Є. Переривання позовної давності: сутність та призначення: Юридичний журнал. 2005. №4. с. 101-110.
26. Шовкова Б. Позовна давність як різновид цивільно правових строків: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. Наук: Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого. Харків. 2008. с. 20.
27. Костенко Л. Строки позовної давності: Бухгалтерія: право, податки, консультація. 2009. № 1. с. 69–70.
28. Токар Н. Зупинення та переривання перебігу позовної давності в цивільному праві України: Юридична Україна. 2007. № 37. с. 45–48.
29. Токар Н. Визначення моменту початку перебігу строку позовної давності: Юридичний вісник України. 2007. № 37. с. 45–48.
30. Горовець Є. Переривання позовної давності: Юридичний журнал. 2005. № 4. с. 104–110.
31. Энгельман И. Е. О давности по русскому гражданскому праву: Историко-догматическое исследование. 2003. с. 463.
32. Вахонаєва Т. Деякі питання дії та застосування позовної давності в Україні: Підприємництво, господарство і право. 2005. № 2. с. 80–83.
33. Романюк Я. М. Особливості визнання недійсними договорів, укладених на прилюдних торгах: Вісник Верховного Суду України. 2011. № 12. с. 40–45.
34. Спасибо-Фатєєва І. В. Окремі питання застосування реституції: Актуальні проблеми приватного права: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 92-й річниці з дня нар. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова. Харків. 2014. с. 34–37.
35. Новоселова Л. Принцип правовой определенности и институт исковой давности: Хозяйство и право. 2012. № 12. с. 3-14.

36. Эрделевский А. О перерыве исковой давности признанием долга: Хозяйство и право. 2012. № 3. с. 79-84.
37. Подшивалов Т. Исковая давность для негаторного иска de lege ferenda Хозяйство и право. 2012. № 3. с. 84-88.
38. Эрделевский А. О действии исковой давности на обязательство: Хозяйство и право. 2011. № 9. с. 72-82.

ТЕМА 11. ПРЕДСТАВНИЦТВО ТА ДОВІРЕНІСТЬ.

Поняття та правове значення представництва як різновиду організаційних відносин. Внутрішні та зовнішні відносини представництва. Повноваження представника. Види представництва. Представництво за законом. Представництво на підставі акта органу юридичної особи. Представництво за договором доручення. Комерційне представництво.

Поняття, зміст та види довіреності. Разова, спеціальна, генеральна довіреності. Форма та строки довіреності. Довіреність юридичної особи. Передоручення. Припинення дії довіреності.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке представництво?
2. Види представництва.
3. Дайте визначення поняттю «довіреність».
4. Що таке передоручення ?
5. Підстави припинення представництва.
6. Що таке внутрішні відносини представництва?
7. Що таке зовнішні відносини представництва?
8. Представництво за законом.
9. Які повноваження представника?
10. Хто може бути представником?
11. Хто не може бути представником?
12. Представництво за договором доручення?
13. Що таке комерційне представництво?
14. Який зміст довіреності?
15. Які існують види довіреності?
16. Що таке разова довіреність?
17. Що таке спеціальна довіреність?
18. Що таке генеральна довіреність?
19. Яка форма довіреність?
20. Які існують строки довіреності?
21. Яка довіреність юридичної особи?
22. Як відбувається передоручення?
23. За яких обставин відбувається припинення довіреність?
24. За яких обставин відбувається закінчення довіреності?
25. Що означає призупинення довіреності?
26. Що має містити довіреність?
27. Як відбувається представництво юридичної особи?
28. Яка класифікація представництва?
29. Яка класифікація видів довіреності?
30. Хто такий законний представник?

Тести для самоконтролю:

1. Представництво це:

- а) право відношення, в якому одна сторона зобов'язується повернути іншій стороні грошову суму;
- б) правовідношення, в якому одна сторона зобов'язана або має право вчинити від імені правочин від імені другої сторони, яку вона представляє;
- в) правовідносини з приводу права власності;
- г) правовідносини, коли одна особа, яка має широке коло повноважень по відношенню до іншої.

2. Представництво є системою, що включає правовідносини:

- а) між тим, кого представляють і представником;
- б) між тим кого представляють, і третьою особою;
- в) між представником і третьою особою;
- г) між тим кого представляють і особою, яка посвідчує документ, що засвідчує право на представництво.

3. Для внутрішніх відносин представництва характерним є:

- а) спрямованість на упорядкування правових зв'язків між тим, кого представляють і третьою особою;
- б) службовий (допоміжний) характер щодо зв'язків між тим кого представляють і третьою особою;
- в) виникнення і реалізація не в інтересах того, хто вчиняє дії (представника) а з метою здійснення інтересу того, кого представляють.
- г) спрямованість на упорядкування не правових зв'язків між тим, кого представляють і третьою особою.

4. Перевищення повноважень представником вважається кількісним, якщо має місце перевищення:

- а) числа, ваги, міри речей;
- б) строку договору, який треба укласти;
- в) розміру плати або покупної ціни;
- г) номенклатури продукції.

5. Якісне перевищення повноважень представника може стосуватися:

- а) виду оплати;
- б) властивості і специфіки предмета угоди;

- в) вибору контрагента, з яким має бути укладена угода;
- г) характеру самої угоди, вчинення дій, не передбачених довіреністю.

6. Схвалення дій представника, який перевищив свої повноваження можливе у формах:

- а) схвалення шляхом заяви про це;
- б) схвалення мовчазною згодою;
- в) схвалення шляхом здійснення конклюдентних дій.
- г) схвалення шляхом письмової згоди.

7. Піклувальник може виступати представником підопічного у наступних випадках:

- а) за дорученням підопічного;
- б) за рішенням органу опіки і піклування;
- в) у разі хвороби неповнолітнього, яка сприяє особистому укладенню правочину;
- г) при веденні справ неповнолітнього у суді чи інших установах.

8. До особливостей комерційного представництва слід віднести:

- а) предмет;
- б) системний характер дій комерційного представника;
- в) надання посередницьких послуг;
- г) право комерційного представника одночасно представляти різні сторони у правочині.

9. Комерційний представник може:

- а) приймати на себе зобов'язання здійснювати визначені юридичні дії від імені і за рахунок особи, що представляється;
- б) приймати на себе зобов'язання здійснювати визначені юридичні дії від свого імені, але за рахунок особи, що представляється;
- в) приймати на себе зобов'язання здійснювати визначені фактичні дії;
- г) приймати на себе зобов'язання здійснювати визначені юридичні дії від свого імені, за свій рахунок, що представляється;

10. Підставою комерційного представництва може бути:

- а) тільки цивільно-правовий договір;
- б) тільки трудовий договір;
- в) як цивільно-правовий так і трудовий договір;
- г) усна згода.

11. Довіреність – це:

- а) письмовий документ, що видається особою, яку представляють (довірителем), іншій особі (представнику) для представництва перед третіми особами;
- б) повноваження на здійснення юридичних дій або правочинів певного типу;
- в) повноваження представника на вчинення широкого кола правочинів та пов'язаних з ними юридичних дій;
- г) повноваження на здійснення юридичних дій або правочинів певного типу.

12. Довіреність зазвичай укладається у:

- а) усній формі;
- б) письмовій формі;
- в) письмовій формі з нотаріальним посвідченням;
- г) на розсуд сторін.

13. Залежно від обсягу повноважень, що надаються представнику особою, яку він представляє, відокремлюють наступні види довіреності:

- а) загальна, спеціальна, разова;
- б) загальна та спеціальна;
- в) довгострокова та тимчасова;
- г) генеральна, спеціальна, тимчасова.

14. Можливі дії представника по укладенню правочину від імені та в інтересах особи, яку він представляє – це:

- а) повноваження;
- б) права;
- в) обов'язки;
- г) довіреність.

15. Шляхом конклюдентних дій можна схвалити правочин, який був укладений в:

- а) письмовій формі;
- б) усній формі;
- в) письмовій формі з нотаріальним посвідченням;
- г) усній або письмовій формі.

16. За загальним правилом, особа, яка діє в інтересах іншої особи, при укладенні певних правочинів повинна додержуватися меж наданих їй:

- а) прав;
- б) обов'язків;
- в) можливостей;
- г) повноважень.

17. Юридичний факт, з яким закон пов'язує припинення представницьких правовідносин – це:

- а) відмова представника;
- б) відмова довірителя;
- в) припинення вчинення дій, на які було видано довіреність;
- г) нікчемна довіреність.

18. Юридичних фактів, з якими закон пов'язує добровільне припинення правовідносин представництва – це:

- а) відмова представника;
- б) відмова довірителя;
- в) припинення вчинення дій, на які було видано довіреність;
- г) скасування довіреності.

19. Якщо строк довіреності не встановлений, вона зберігає чинність до:

- а) її припинення;
- б) її скасування;
- в) моменту виконання дій, зазначених в довіреності;
- г) відмови однієї із сторін довіреності.

20. Довіреність, в якій не вказана дата її вчинення, є:

- а) нікчемною;
- б) недійсною;
- в) безстроковою;
- г) разовою.

Обов'язкові завдання.

Практичне завдання № 1.

Комерційний банк «ДАНКО» уклав кредитний договір з представником фірми «ЕДЕЛЬВЕЙС» Грязновим. Кредит не був повернутий у строк, зазначений в кредитному договорі, після чого банк звернувся з

претензією до фірми «ЕДЕЛЬВЕЙС». У відповіді на претензію комерційного банку «ДАНКО» генеральний директор фірми «ЕДЕЛЬВЕЙС» пояснив, що Грязнов не мав повноважень на укладення такого договору, а тому вимоги банку фірма не задовольнить. У своєму позові до суду комерційний банк «ДАНКО» вимагав повернення кредиту фірмою «ЕДЕЛЬВЕЙС», посилаючись на те, що кредитні кошти були перераховані на розрахунковий рахунок фірми «ЕДЕЛЬВЕЙС» і використані нею. В свою чергу, фірма «ЕДЕЛЬВЕЙС» подала зустрічний позов про визнання правочину, укладеного між Грязновим та комерційним банком «ЕДЕЛЬВЕЙС», недійсним.

Вирішіть справу по суті, аргументуючи свою відповідь і посилаючись на цивільне законодавство України.

Які умови здійснення правочинів?

Які умови укладання договорів?

Практичне завдання № 2.

Хохлов шляхом обману та погрози укладав договори купівлі-продажу предметів антикваріату за ціною, значно меншою їх реальної вартості. Невдовзі гр-ка Новак звернулася до правоохоронних органів і повідомила, що її ввели в оману і примусили укласти договір купівлі-продажу старовинної картини. Відносно Хохлова було порушено кримінальну справу, всі придбані у такий же спосіб речі антикваріату були вилучені у нього на квартирі під час обшуку. Невдовзі Хохлов помер до закінчення розслідування. Слідчий, керуючись поясненнями потерпілих, повернув їм предмети антикваріату. Спадкоємці Хохлова заявили позов про визначення права власності на вилучені предмети антикваріату, мотивуючи тим, що вина Хохлова в судовому порядку не встановлена, а кримінальна справа у зв'язку із його смертю припинена.

Чи правомірні в даному випадку дії спадкоємців померлого Хохлові?

Які умови укладання договорів?

Вирішіть справу по суті.

Практичне завдання № 3.

Професор права Ткачук вирішив подарувати своєму аспірантові Фельдману, до дня захисту ним дисертаційного дослідження, колекцію філософської літератури. Про своє рішення Ткачук повідомив рідних: дружину і дочку, а також написав листа аспірантові. До передачі колекції дарувальник помер. Дочка останнього відмовилась передати колекцію Фельдману і вимагала сплатити за неї 10 000 гривень. Фельдман не погодився сплачувати гроші, пославшись на лист, в якому вказувалось, що колекцію

йому подаровано, тим більш що він захистив дисертацію до смерті свого наукового керівника і лише не встиг забрати колекцію. В свою чергу, дочка Ткачука послалась на заповіт свого батька, в якому було вказано, що вона є спадкоємцем всього майна. Фельдман звернувся з позовом до суду про витребування колекції книг у дочки Ткачука.

Хто зі сторін в даному випадку правий?

Чи буде прийнято позов до розгляду судом?

Яка форма встановлена для укладення договору дарування?

Практичне завдання № 4.

Гр-ном Д. 15 травня 2002 року було укладено договір купівлі-продажу двоповерхового будинку з гр-ном Н. Договір був посвідчений нотаріально. В договорі було обумовлено те, що Н. звільнить будинок через 2 місяці. Гр.-н Д. не здійснив державної реєстрації цього будинку за браком часу. Після спливу двох місяців, Д. приїхав до свого нового будинку, але виявилось, що в ньому вже проживають зовсім інші особи, які йому пред'явили договір купівлі-продажу, який був ними укладений з Н. 12 червня 2002 року. Попов звернувся до суду з позовом про визнання договору купівлі-продажу від 12 червня 2002 року недійсним і визнання за ним права власності на будинок.

Яке рішення повинен винести суд по даній справі?

Який порядок набрання чинності правочину, який потребує державної реєстрації?

Який порядок державної реєстрації правочину і якими нормативно-правовими актами регулюються ці відносини?

Практичне завдання № 5.

Гр.-н І. знаходився на стаціонарному лікуванні у шпиталі. Коли І. відчув, що хвороба прогресує, він викликав медичну сестру до палати і при інших хворих П. та А. попросив її скласти заповіт від його імені, в якому він заповідав все своє майно державі. Заповіт було складено і підписано медичною сестрою шпиталю, а також підписано хворими П. та А. а також самим І. Невдовзі І. помер. Його дружина, дізнавшись, що існує заповіт, в якому все майно І. заповідав державі, звернулася з позовом до суду про визнання заповіту недійсним.

Яке рішення повинен винести суд?

Яка форма вчинення заповіту передбачена в ЦК України?

Які особи мають право посвідчувати заповіт, окрім нотаріусів?

Практичне завдання №6.

До нотаріальної контори м. Харкова звернулася громадянка Василенко з проханням засвідчити передоручення на підставі довіреності, яку вона вже має на автомобіль Toyota -8234. Нотаріус, перевіrivши довіреність, наголосив громадянці Василенко, що вона може зробити передоручення, оскільки в її довіреності є таке право, але залишити це право у довіреності, виданій в порядку передоручення, він не має права.

Що таке довіреність?

Що таке передоручення?

Чи правомірно вчинив нотаріус? У яких випадках неможливо здійснити передоручення? Відповідь обґрунтуйте.

Практичне завдання №7.

Громадянин П. видав громадянину К. довіреність на автомобіль Нісан-2345 з правом продажу автомобіля та передоручення повноважень. Громадянин К. через 8 місяців видав довіреність у порядку передоручення громадянину Б., а ще через два місяці сталася дорожньо-транспортна пригода з вини громадянина Б., внаслідок якої було пошкоджено автомобіль «Кіо-7865», вартість ремонту якого за кошторисом становила 12 тис. грн. Власник «Кіо-7865» пред'явив позов до власника Нісан-2345 — П. У суді громадянин П. стверджував, що за дії громадянина Б. відповідати не може, бо він навіть не знав про передоручення.

Чи є відносини представництва?

Чи стосуються відносини представництва заподіяння шкоди громадянином Б.?

Як вирішити даний спір? Відповідь обґрунтуйте.

Практичне завдання №8.

Громадянин К. продав громадянину Ф. 2-кімнатну квартиру площею 85 квадратних метрів. Щоб швидше здійснити угоду, вони не уклали договору купівлі-продажу, а оформили довіреність від імені громадянина К. на ім'я громадянина Ф. з правом продажу квартири. Після чого громадянин Ф. передав громадянину К. обумовлену суму грошей (2 млн. грн). Через два роки громадянин Ф. вирішив оформити квартиру на своє ім'я, оскільки вважав себе власником. Проте в нотаріальній конторі йому відмовили, пояснивши, що він може укласти договір купівлі-продажу, за яким квартира перейде у власність іншій особі, однак не може укласти такого договору на свою користь, бо він виступатиме у ньому від імені дійсного власника, яким є громадянин К..

Чи правомірні дії нотаріуса?

Які обмеження щодо вчинення правочинів представником встановлені Цивільним кодексом?

Вирішіть справу. Відповідь обґрунтуйте.

Практичне завдання №9.

У грудні 2018 р. громадянин К. видав довіреність на продаж трикімнатної квартири, що належала йому особисто на праві власності, на ім'я громадянина Б. 12 лютого громадянин К. раптово помер, а 14 лютого громадянин Б., діючи на підставі довіреності, продав зазначену квартиру громадянці А. Увечері 14 квітня громадянин Б. передав гроші за квартиру дружині громадянина К. й дізнався про його смерть. Син громадянина К. подав позов до суду про визнання договору купівлі-продажу квартири недійсним, оскільки він був вчинений після того, як його батько помер, а отже довіреність припинила свою дію.

Як вирішити справу? Відповідь обґрунтуйте.

Чи правомірні дії громадянина Б. щодо продажу квартири?

Чи є підстави для визнання договору недійсним?

Практичне завдання №10.

25 квітня 2019 року громадянин К. видав довіреність громадянці Ж. на продаж квартири без права на передоручення строком на пів року. 15 червня 2019 року громадянка Ж. у зв'язку з від'їздом закордон передоручила свій подрузі, громадянці В. продати квартиру громадянки К.

Громадянка В. 20 червня 2019 року здійснюючи продаж квартири звернулася до нотаріуса для засвідчення договору купівлі-продажу, але нотаріус їй відмовила.

Чи правомірні дії нотаріуса?

У якому випадку можна здійснювати передоручення відповідно до Цивільного кодексу України.

Вирішіть справу надавши консультацію громадянці В.

Підготувати словник з основних термінів:

строк, термін, присікальний строк, гарантійний строк, відкладальні строки, скасувальні строки, прострочення, загальна позовна давність, спеціальна позовна давність, зупинення перебігу позовної давності, довіреність, разова довіреності, генеральна довіреність, спеціальна довіреність, строки довіреності, передоручення, строки довіреності, форма довіреності, нікчемна довіреність, припинення дії довіреності.

Бібліографічний список:

1. Конституція України від 28.06.1996 р.: Відомості Верховної Ради України. 1996.N 30.ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р.: Відомості Верховної Ради України. 2003.N 40-44. ст.356.
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р.: Відомості Верховної Ради України.2002 р. N 21-22. ст.135.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р.: Відомості Верховної Ради України. 2003 р. N 18, N 19-20, N 21-22. ст.144.
5. Цивільно-процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV: Відомості Верховної Ради. 2004. № 40-42. Ст. 492.
6. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XI :Відомості Верховної Ради України. 1993. № 39. Ст. 383
7. Порядок посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріальних посвідчених, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 15 червня 1994 р. № 419: Зібрання Постанов Уряду України. 1994. № 10. Ст. 249.
8. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Затверджено наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 р. № 282/20595 : Офіційний вісник України. 2012. № 17. Ст. 632
9. Балабан Д. В. Співвідношення довіреності і договору доручення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2017. Вип. 43(1).URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2017_43%281%29__24
10. Бірюкова І.А., Заїка О.Ю. Цивільне право України. Загальна частина: підручник. Київ : Вид. дім «Скіф», 2013. 528 с.
11. Бірюкова І.А., Заїка О.Ю., Бичкова С.С. Цивільне право України: Загальна частина: підручник. Київ: Алерта, 2014. 510 с.
12. Васильєв Г. Представництво прокурором інтересів держави і господарюючих суб'єктів в арбітражі: Право України. 1997. №9. с.43.
13. Дзера О.В. Договірне право України. Загальна частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 896 с.
14. Дзера О.В. Договірне право України. Особлива частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 1200 с.
15. Ефимова Л. Спорные вопросы применения законодательства о поручительстве : Хозяйство и право. 2011. № 12. с. 57-67.
16. Іванов Ю.Ф., Курилiна О.В., Іванова М.В. Цивiльне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посiбник. Київ, Алерта, 2019. 342 с.
Іванов Ю.Ф., Курилiна О.В., Іванова М.В. Цивiльне право України. У 2-х томах. Том 2. Навчальний посiбник. Київ, Алерта, 2019. 346 с.

17. Красько И. Спорные проблемы представительства: Підприємництво, господарство і право. 1998. №1. с. 11-15.
18. Красько І. Агентський договір: Підприємництво, господарство і право. 1999. № 10. с. 30-32.
19. Майданик Р. А. Речове право України. Підручник. Київ, Алерта. 2019. 1092 с.
20. Майданик Р.А. Цивільне право. Практикум. Навчальний посібник. видання 3-тє, перероблене і доповнене. Київ, Алерта, 2019. 622 с.
21. Назаренко В. Представництво: поняття, сутність та види історично-правовий і порівняльні аспекти: Підприємництво, господарство і право. 2009. № 2. с. 75-79.
22. Невзгодина Е.Л. Представительство по советскому гражданскому праву. Томск. 1980.
23. Нерсесов Н.О. Представительство и ценные бумаги в гражданском праве. Москва: Статут, 2001. с. 288.
24. Право інтелектуальної власності: підручник. За заг. ред. О. І. Харитонової. Київ, Юрінком Інтер, 2019. 544 с.
25. Ромовська З. Українське цивільне право. Загальна частина: Академічний курс: підручник, Київ, 2013. 672 с.
26. Серая А. К. Теоретичні та практичні питання класифікації довіреностей. URL: <http://pravoisuspilstvo.org.ua/index.php/archiv?id=110>
27. Серая А.К. Деякі питання щодо форми довіреності. Національний юридичний журнал: теорія і практика, 2018. Вип. 8. С. 88-90
28. Серая А.К. До питання співвідношення довіреності і договору доручення. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції, 2018. Вип. №4. С.33-37
29. Серая А.К. Поняття та правова природа безвідкличної довіреності в цивільному праві України. Порівняльно-аналітичне право, 2018. Вип.6. С.140-142
30. Серая А.К., Кучер Т. М. Довіреність і договір доручення: питання співвідношення. URL: <http://tdp.kpi.ua/wp-content/uploads/Серая.pdf>
31. Фетисова Е. Правовое регулирование передоверия в договоре поручения : Хозяйство и право. 2011. № 10. с. 113-120.
32. Фурса С. Доверенность и институт представительства в гражданском законодательстве, нотариальном и гражданском процессах Украины: Право Украины. 1999. №4. с. 94-97.
33. Цивільне право : підручник : у 2 т. / Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого"; за ред.: В. І. Борисова, І. В. Спасибо-Фатєєва, В. Л. Яроцький. Х. : Право, 2014. Т. 2. 816 с.
34. Цивільне право України. Загальна частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 976 с.

35. Цивільне право України. Особлива частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 1176 с.
36. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. Київ: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
37. Юсип В.В. Строки здійснення прав та виконання обов'язків повіреним.
URL:http://lsej.org.ua/1_2015/16.pdf

ТЕМА 12. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ.

Поняття цивільно-правової відповідальності як засобу захисту цивільних прав. Особливості відповідальності в цивільному праві, її основні принципи й функції. Види цивільно-правової відповідальності.

Умови цивільно-правової відповідальності. Поняття й склад цивільного правопорушення. Протиправна поведінка як умова цивільно-правової відповідальності. Поняття й зміст шкоди (збитків) у цивільному праві. Причинний зв'язок між протиправною поведінкою і результатом, що наступив. Вина правопорушника як умова цивільно-правової відповідальності. Поняття й форми вини в цивільному праві, їх значення. Випадки відповідальності незалежно від вини і за дії третіх осіб (за чужу вину) у цивільному праві. Особливості цивільно-правової відповідальності за невиконання або неналежне виконання грошових зобов'язань.

Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності. Поняття й значення випадку і непереборної сили (форс-мажор).

Питання для самоконтролю:

1. Поняття цивільно-правової відповідальності як засобу захисту цивільних прав.
2. Особливості відповідальності в цивільному праві, та її основні принципи
3. Функції цивільно-правової відповідальності.
4. Охарактеризуйте види санкцій за цивільним законодавством.
5. Що має на меті цивільно-правова відповідальність?
6. Чим відрізняється цивільно-правова відповідальність від кримінального покарання?
7. Види цивільно-правової відповідальності.
8. На які види поділяють цивільно-правову відповідальність залежно від підстав виникнення?
9. Охарактеризуйте часткову цивільно-правову відповідальність.
10. Визначте поняття та особливості солідарної відповідальності за цивільним законодавством.
11. Що таке субсидіарна відповідальність в цивільному праві?
12. Наведіть приклад часткової, солідарної та субсидіарної відповідальності.
13. На які види поділяється цивільно-правова відповідальність за розміром?
14. Надайте визначення поняття «форма цивільно-правової відповідальності».
15. На які види поділяються форми цивільно-правової відповідальності?
16. Охарактеризуйте особливості загальної форми цивільно-правової відповідальності?
17. Що таке спеціальна форма цивільно-правової відповідальності?
18. Чим відрізняється загальна форма відповідальності від спеціальної?
19. Що таке умови цивільно-правової відповідальності?
20. Що таке збитки за цивільним законодавством?

21. Що є обов'язковою умовою виникнення цивільно-правової відповідальності у сфері відшкодування збитків?
22. Охарактеризуйте різновиди збитків.
23. Що таке пошкодження майна?
24. Що таке упущена вигода?
25. Охарактеризуйте особливості протиправної поведінки боржника.
26. Особливості вини боржника у цивільному праві.
27. Які виокремлюють підстави звільнення боржника від відповідальності?
28. Що таке казус?
29. Що таке непереборна сила?
30. Що таке форс-мажор?

Тести для самоконтролю:

1. Один із заходів впливу на особу, що посягнула на права чи інтереси інших учасників цивільного обороту, які охороняються законом це:

- а) матеріальна відповідальність;
- б) санкція;
- в) цивільно-правова відповідальність;
- г) відшкодування завданих збитків.

2. Характерна ознака цивільно-правової відповідальності, яка полягає у реальному впливі на особу правопорушника уповноваженими на це державними органами це:

- а) державний примус;
- б) юридичний факт;
- в) державний контроль;
- г) стимулювання.

3. Залежно від підстав виділяють відповідальність:

- а) часткову та повну;
- б) матеріальну та нематеріальну;
- в) договірну та недоговірну;
- г) основну та додаткову.

4. Збитки - це:

- а) грошовий вираз майнової шкоди;
- б) речовий вираз майнової шкоди;
- в) втрата майна кредитором;
- г) неотриманні доходи кредитора.

5. Підставами звільнення від відповідальності є:

- а) вина кредитора;
- б) вина боржника;
- в) випадок;
- г) непереборна сила.

6. Втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які вона зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права, називаються:

- а) упущена вигода;
- б) моральна шкода;
- в) недержані доходи.
- г) реальні збитки

7. Шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується:

- а) власником джерела підвищеної небезпеки;
- б) особою, яка на достатній правовій підставі володіє джерелом підвищеної небезпеки;
- в) спільно власником і володільцем джерела підвищеної небезпеки;
- г) спільно потерпілим, що мав умисел на спричинення йому шкоди, і особою, яка неправомірно заволоділа джерелом підвищеної небезпеки.

8. Якщо шкоду потерпілому було завдано спільними діями (бездіяльністю) кількох осіб, то:

- а) ці особи мають відшкодувати завдану шкоду у рівних частках;
- б) шкода відшкодовується кожним у частці, що відповідає ступеню його вини;
- в) шкода відшкодовується солідарно;
- г) потерпілий не може вимагати відшкодування шкоди лише від однієї з цих осіб.

9. Шкода, завдана потерпілому внаслідок його умислу:

- а) не відшкодовується;
- б) відшкодовується частково;
- в) відшкодовується у повному обсязі;
- г) відшкодовується солідарно.

10. Залежно від характеру розподілу відповідальності між кількома боржниками розрізняють:

- а) дольову, солідарну, субсидіарну;

- б) дольову, часткову, субсидіарну;
- в) повну, неповну, часткову;
- г) договірну, деліктну.

11. Чи підлягає відшкодуванню шкода, завдана малолітньою особою (яка не досягла чотирнадцяти років):

- а) так, у повній мірі особою, яка завдала шкоду, тобто, незалежно від віку;
- б) так, відшкодовується солідарно з батьками;
- в) ні, не відшкодовується;
- г) так, відшкодовується батьками, опікунами або усиновлювачами.

12. Якщо вчиненням злочину спричинено значні збитки, а особа, що цей злочин вчинила, знаходиться в скрутному матеріальному становищі, то:

- а) особа звільняється від цивільно-правової відповідальності;
- б) особа несе відповідальність за завдану нею шкоду в повному обсязі;
- в) відшкодовуються лише втрати у зв'язку зі знищенням або пошкодженням майна внаслідок злочину;
- г) суд має зменшити розмір збитків, які підлягають відшкодуванню.

13. Певне психічне ставлення особи до своєї неправомірної поведінки та її наслідків – це ?

- а) вина;
- б) умисел;
- в) необережність;
- г) відповідальність.

14. Склад цивільно-правової відповідальності?

- а) наявність реальних збитків, протиправність поведінки боржника, причинний зв'язок між протиправною дією і збитками, вина боржника;
- б) наявність збитків та вини боржника;
- в) наявність збитків, протиправна поведінка та вина боржника;
- г) наявність збитків, протиправної поведінки та причинний зв'язок між протиправною дією і збитками.

15. Субсидіарна відповідальність – це:

- а) перед тим, як звернутись з вимогою до додаткового боржника, кредитор повинен притягнути до відповідальності основного боржника. І лише у разі неспроможності останнім відшкодувати збитки або його відмови від

задоволення позову кредитор може притягти до відповідальності додаткового боржника;

б) кредитор може вимагати відшкодування збитків як від усіх боржників разом, так і від кожного з них окремо, причому як повністю, так і в частині боргу;

в) кожний із боржників несе відповідальність тільки в тій частині, яка випадає на нього відповідно до законодавства або договору;

г) якщо боржник вчасно не передає речі, не виконує роботи або виконує її неналежним чином, то він повинен відшкодувати кредиторів збитки, заподіяні таким невиконанням, а у випадках, передбачених законом або договором, — сплатити і неустойку.

16. Компенсаційні санкції – це:

а) виконують функцію відновлення майнового стану потерпілого, відшкодування йому витрат у вигляді збитків, шкоди, ущербу;

б) стягуються на користь потерпілої сторони і можуть бути встановлені як законом, так і згодою сторін;

в) передбачають безоплатне вилучення державою майна в якості санкції за правопорушення;

г) виконують функцію відновлення майнового стану потерпілого.

17. Функції цивільно-правової відповідальності поділяють на:

а) компенсаційна, виховна, попереджувальна;

б) виховна та попереджувальна;

г) компенсаційна, виховно-попереджувальна, охоронна;

д) компенсаційна, охоронна.

18. Система заходів примусового характеру за правопорушення (санкцій), що застосовуються до правопорушника у вигляді покладання на нього додаткових цивільно-правових обов'язків або позбавлення належного йому цивільного права – це:

а) цивільно-правова відповідальність;

б) виховна функція;

в) компенсаційна функція;

г) санкції.

19. Обставина, яка звільняє сторони договору від відповідальності у випадках невиконання ними взятих на себе зобов'язань або прострочення виконання договору – це:

а) форс-мажор;

б) казус;

- в) непереборна сила;
- г) умова договору між сторонами.

20. Шкода, завдана особою при здійсненні нею права на самозахист:

- а) відшкодовується у повній мірі;
- б) не відшкодовується;
- в) відшкодовується частково;
- г) відшкодовується за рішенням суду.

Обов'язкові завдання:

Практичне завдання №1.

Громадянин А. уклав договір найму з громадянином Б. за яким громадянин А. зобов'язувався надати у найм автомобіль. Повертаючись додому на орендованому авто, А. потрапив у дорожньо-транспортну пригоду внаслідок якої у нього була зламана нога та два ребра. У висновку експертизи було зазначено, що у авто були зламані гальма. Громадянин А. подав позов до суду про відшкодування моральної та матеріальної шкоди.

Що таке цивільно-правова відповідальність?

На які види вона поділяється?

Визначте позивача та відповідача по справі.

Яким буде рішення суду? Відповідь аргументуйте.

Практичне завдання №2.

Мироненко їхав за кермом авто у неосвіченому відрізку дороги, через низьку видимість та відсутність попереджувальних знаків про ремонт дорожнього покриття він різко звернув на середину дороги, щоб не врізатись у огорожу, яку встановила дорожня служба і збив громадянку Вавилову, якій у зв'язку з цим було заподіяно шкоду. Вавилова звернулася до суду з вимогою про відшкодування заподіяної шкоди.

Які загальні положення відшкодування матеріальної шкоди?

Що визначається джерелом підвищеної небезпеки відповідно до цивільного законодавства?

Яким буде рішення суду? Відповідь обґрунтуйте.

Практичне завдання №3.

Проходячи повз магазин, Г. знепритомніла. Падаючи, вона сумкою розбила вітрину. Магазин вимагав відшкодувати завдану шкоду, вартість вітрини, а також збитки, яких зазнав магазин, не функціонуючи протягом 2 годин.

Що таке цивільно-правова відповідальність?

Чи є підстави для настання цивільно-правової відповідальності?

Відповідь обґрунтуйте.

Як Г. захистити свої права у разі їх порушення?

Практичне завдання №4.

Водій легкового авто К. проїхав на червоне світло світлофора чим створив на дорозі аварійну обстановку, у результаті порушення правил дорожнього руху К. не впоравшись з кермом завдав механічних пошкоджень іншому авто, на місце дорожньо-транспортної пригоди виїхала поліція. Водій машини, яка постраждала від удару пред'явив до суду цивільний позов про відшкодування матеріальної та моральної шкоди з К.

Що таке цивільно-правова відповідальність?

Якому виду відповідальності підлягає громадянин К.? Чому?

Чи буде задоволений позов постраждалого? Відповідь обґрунтуйте.

Практичне завдання №5.

Громадянка А. пізно поверталась додому з роботи. Підійшовши до під'їзду вона помітила, що за нею йде чоловік, громадянка А. подумала, що цей чоловік хоче напасти на неї і пограбувати, тому, коли він зайшов разом із нею до під'їзду вона різко вдарила його своєю сумкою по голові. Від удару чоловік не втримався на ногах, впав зі сходів та втратив свідомість. Громадянка А. впізнала у ньому свого сусіда та викликала швидку. Чоловік потребував відшкодування суми яку він витратив на лікування.

Визначте поняття самозахисту.

Чи повинна громадянка А. відшкодувати завдані збитки?

Вирішіть справу. Відповідь обґрунтуйте відповідно до чинного законодавства.

Практичне завдання №6.

Громадянин В. мав у власності мотоцикл "111". По дорозі на роботу, на перехресті вулиць Героїв та Робочої, порушивши правила дорожнього руху, на пішохідному переході він збив пішохода С.. В результаті дорожньої пригоди С. одержав тяжкі пошкодження та перелом правої руки. С. був доставлений в лікарню, де пролежав 20 днів, а потім місяць не був у змозі виконувати трудові обов'язки, оскільки був непрацездатний.

С. подав позов у суд про відшкодування моральної шкоди, а також затрат на відновлення здоров'я (посилене харчування, сторонній догляд, придбання ліків). Суд позов задовольнив. Відповідач оскаржив рішення суду.

Що є джерелом підвищеної небезпеки відповідно до цивільного законодавства?

Чи правильно вирішив суд?

Які збитки належить стягнути з відповідача? Відповідь обґрунтуйте.

Практичне завдання №7.

Компанія «Атлас» виготовляла медичні препарати, до директора заводу прийшли журналісти з газети «Українська правда» та зняли репортаж про роботу одного із цехів підприємства. Газета опублікувала репортаж у якому розповіла про фальсифікацію медичних препаратів та недотримання компанією норм по їх виготовленню.

Директор компанії звернувся до делегації яка підтвердила законність роботи компанії та відповідність медичних препаратів усім вимогам держстандарту і звернувся до суду з позовом про відшкодування матеріальної та моральної шкоди посилаючись на те що сфальсифіковані данні репортажу можуть завдати йому значні майнові збитки через зіпсовану ділову репутацію.

Визначте що таке матеріальна та моральна шкода?

В чому їх суттєва різниця?

Визначте позивача та відповідача по справі.

Чи буде задоволений позов директора компанії? Відповідь обґрунтуйте.

Практичне завдання №8.

14-річний учень професійно-технічного училища Д., підійшовши до хлібного магазину, побачив біля нього автомобіль, з якого водій заносив до магазину лотки з хлібом. Скориставшись з того, що біля автомобіля нікого не було, а в замку запалення знаходились ключі, Д. сів у автомобіль, запустив двигун і поїхав по вулиці. Назустріч йому їхала автомашина «Ланос». Не упоравшись з керуванням, Д. ударив в ліве крило автомобіля «Ланос» і утік з місця дорожньої пригоди. Через годину він був затриманий співробітниками поліції.

Власник автомобіля «Ланос» подав позов у суд, в якому прохав суд відшкодувати йому понесені затрати на ремонт автомобіля, повернувши стягнення на винуватця Д.

Визначте вид цивільно-правової відповідальності.

Яке рішення повинен прийняти суд?
Чи зміниться рішення суду, якщо автомобіль перебуває у власності водія?

Практичне завдання №9.

К., С. та І. спільними діями заподіяли шкоду громадянці Козій. Козій звернулася до С. про відшкодування всього розміру завданої шкоди, мотивуючи це тим, що К. безробітний, а у І. велика сім'я.

С. відмовився повністю відшкодувати суму, так як заподіявали шкоду вони солідарне і тому кожен має відповідати у рівній частці.

Визначте види цивільно-правової відповідальності.

Чи обґрунтована вимога Козій?

Які особливості солідарної відповідальності?

Вирішіть справу.

Практичне завдання №10.

Токар В. при роботі на верстаті вийшов на вулицю, щоб відпочити в робочий час, через його відсутність на робочому місці верстат вийшов з ладу. Вартість ремонту верстата склала 1350 грн. Директор підприємства вимагав від В. відшкодувати заподіяну підприємству шкоду в повному обсязі.

Що таке цивільно-правова відповідальність?

Чи повинен В. відшкодувати матеріальну шкоду? Чому?

Вирішіть справу.

Підготувати словник з основних термінів:

цивільно-правова відповідальність, умови цивільно-правової відповідальності, форми цивільно-правової відповідальності, санкції, види цивільно-правової відповідальності, договірна відповідальність, недоговірна відповідальність, часткова відповідальність, солідарна відповідальність, субсидіарна відповідальність, повна відповідальність, часткова відповідальність, обмежена відповідальність, склад правопорушення, шкода, збитки, вина, протиправна поведінка, непереборна сила, випадок, презумпція винуватості, форс-мажор.

Бібліографічний список:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (з наст. змінами і доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 2003.№ 40-44. Ст.356.
3. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р.*Відомості Верховної Ради України*. 2002 р. N 21-22. ст.135.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002 р. № 21-22. Ст.135.
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.березня 2004 (з наст. змінами і доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-42. Ст. 492
6. Гуйван О. П. Сутнісні характеристики цивільно-правових санкцій за правопорушення в інформаційній сфері. *Часопис Київського університету права*, 2017. № 4. С. 113-117. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Shkur_2017_4_27
7. Дзера О.В. Договірне право України. Загальна частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 896 с.
8. Дзера О.В. Договірне право України. Особлива частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 1200 с.
9. Здоровець С. Деякі особливості правового регулювання вини як умови цивільно-правової відповідальності за порушення зобов'язання роздрібної купівлі-продажу. *Підприємництво, господарство і право*, 2016. № 12. С. 32-35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_12_6
- 10.Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 342 с. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 2. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 346 с.
- 11.Карнаух Б. Цивільно-правова відповідальність: нарис економічного аналізу. *Вісник Національної академії правових наук України*, 2014. № 2. С. 101-110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2014_2_12
- 12.Кононенко Д. Ф. Економічні санкції як обставини непереборної сили. *Правова держава*, 2019. № 33. С. 188-193. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2019_33_30
- 13.Круглова О. О. Курс лекцій з дисципліни «Цивільне право», Дніпро : Видавець Біла К. О., 2017. С.151
- 14.Майданик Р. А. Речове право України: підручник. Київ: Алерта, 2019.1092 с.
- 15.Махінчук В. М. Засади притягнення до відповідальності кінцевого бенефіціара (контролера) корпорації через доктрину підняття корпоративної вуалі: іноземний досвід та перспективи в Україні. *Приватне право і підприємництво*, 2019. Вип. 19. С. 42-49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppiv_2019_19_11
- 16.Мічурін Є. О. Цивільне право. Альбом схем : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1 Є. О. Мічурін, О. Р.Шишка. Вид. 5-те, перероб. Харків : Право, 2018. С. 232

17. Право інтелектуальної власності : підручник. За заг. ред. О. І. Харитонової. Київ, Юрінком Інтер, 2019. 544 с.
18. Примак В. Відшкодування моральної шкоди у контексті реалізації принципу свободи договору. *Юридична Україна*, 2009. № 3. С. 64-72.
19. Примак В. Д. Функції відповідальності моральної шкоди як заходу цивільно-правової відповідальності. *Юридична Україна*, 2010. № 9. С. 71-79.
20. Р.А. Майданик. Цивільне право. Практикум. Навчальний посібник. видання 3-тє, перероблене і доповнене. Київ: Алерта, 2019. 622 с.
21. Римарчук Р. М. Підстава та умови цивільно-правової відповідальності за шкоду, заподіяну державними органами та їхніми посадовими особами. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки*, 2016. №845. С.308-314. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_845_49
22. Свистун Л. Я. Деякі питання відповідальності сторін за договорами перевезення вантажів автомобільним транспортом. *Право і суспільство*, 2010. № 1. С. 24-28.
23. Свистун Л. Я. Щодо питання відповідальності сторін за договором перевезення вантажів автомобільним транспортом. *Підприємництво, господарство і право*, 2007. № 10. С. 61-62.
24. Семенова К. Г. Цивільно-правова відповідальність за договором перестрахування. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки»*, Том 22 (61), 2009. № 2. С. 132-136.
25. Соботник Р. В. Особливості цивільно-правової відповідальності сторін за договором страхування цивільної відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки. *Часопис Київського університету права*, 2016. № 1. С. 207-211. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN>
26. Терещук Г. А. Цивільне право. Конспект лекцій для студентів спеціальності 081 «Право» денної та заочної форм навчання. Луцьк: ЛНТУ, 2017. С.267
27. Уразова Г. О. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності авіаперевізника за порушення умов договору перевезення пасажирів та багажу. *Проблеми законності*, 2017. Вип. 136. С. 32-39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2017_136_6
28. Цивільне право та процес (1 частина) : навч. посіб. кол. авт. [Коваленко А. В. (кер.), Ведмідський О. В., Круглова О. О. та ін.]. Дніпро : Видавець Біла К. О. 2018. С.275
29. Цивільне право України. Загальна частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 976 с.
30. Цивільне право України. Особлива частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 1176 с.
31. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

32. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. КИЇВ.: Видавництво Ліра-К, 2018. С.736
33. Швидка В. Г. Особливості цивільно-правової відповідальності в межах приватного найму житла, *Часопис цивілістики*, 2017. Вип. 27. С. 53-57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2017_27_12
34. Явтушенко О. В. Цивільно-правова відповідальність за шкоду завдану безпілотним транспортним засобом. *Журнал східноєвропейського права*, 2019. № 69. С. 247-254. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jousepr_2019_69_37
35. Язвінська О. М. Цивільно-правова відповідальність за порушення законодавства про захист прав споживачів. *Економіка та управління на транспорті*, 2016. Вип. 2. С. 255–261. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eut_2016_2_40

ТЕМА 13. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПРАВО ВЛАСНОСТІ, ПРАВО СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.

Поняття власності і права власності. Власність як економічна, правова, соціальна категорія. Право власності в об'єктивному і суб'єктивному розумінні. Зміст права власності. Абсолютний характер права власності. Здійснення права власності. Непорушність права власності.

Суб'єкти права власності в Україні. Власність українського народу. Право власності фізичних осіб. Право власності юридичних осіб. Право власності держави, Автономної Республіки Крим і адміністративно-територіальних утворень. Підстави виникнення права власності. Первісні та похідні, загальні та спеціальні підстави. Момент виникнення права власності в набувача майна за договором. Реєстрація речових прав: порядок та правове значення. Ризик випадкової загибелі або псування майна. Припинення права власності.

Поняття права спільної власності. Види права спільної власності. Суб'єкти права спільної власності. Право спільної часткової власності. Суб'єкти й об'єкти спільної часткової власності й підстави її виникнення. Здійснення права спільної часткової власності. Плоди, продукція та доходи від використання майна, що є у спільній частковій власності. Утримання майна, що є у спільній частковій власності. Право співвласника розпорядитися часткою у праві спільної часткової власності. Переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності. Виділ частки учасника спільної часткової власності. Припинення права на частку у спільному майні за вимогою інших співвласників. Звернення стягнення на частку у майні, що є у спільній частковій власності.

Право спільної сумісної власності. Підстави виникнення, суб'єкти й об'єкти права спільної сумісної власності. Особливості здійснення й припинення права спільної сумісної власності. Право спільної сумісної власності подружжя.

Питання для самоконтролю:

1. Розкрити поняття «власність».
2. Що таке право власності?
3. Який зміст права власності?
4. Що означає абсолютний характер права власності?
5. Як здійснюється право власності?
6. Що означає непорушність права власності?
7. Які є суб'єкти права власності?
8. Що є власністю українського народу?
9. Що є правом власності фізичних осіб?
10. Що є правом власності юридичних осіб?
11. Що є правом власності держави?

- 12.Що є підставами виникнення права власності?
- 13.Що є моментом виникнення права власності?
- 14.Як відбувається реєстрація права власності?
- 15.Як відбувається реєстрація речового права?
- 16.Псування майна фізичних осіб.
- 17.Псування майна юридичних осіб.
- 18.Розкрийте поняття «право спільної власності».
- 19.Види права спільної власності.
- 20.Суб'єкти права спільної власності.
- 21.Об'єкти права спільної власності.
- 22.Право спільної часткової власності.
- 23.Здійснення права спільної часткової власності.
- 24.Утримання майна.
- 25.Виділ частки учасника спільної часткової власності.
- 26.Звернення стягнення на частку у майні.
- 27.Право спільної сумісної власності.
- 28.Підстави виникнення спільної сумісної власності.
- 29.Суб'єкти спільної сумісної власності.
- 30.Об'єкти спільної сумісної власності.

Тести для самоконтролю:

1.Право власності це:

- а) право володіння і користування;
- б) право володіння;
- в) право розпорядження;
- г) право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб.

2. Характерними ознаками права власності як суб'єктивного права є:

- а) його зміст охоплює три правомочності власника(право володіння, право користування і право розпорядження);
- б) суб'єктом права власності може бути будь-який суб'єкт права;
- в) об'єктом правовідносин власності може бути будь-яка індивідуально визначена річ;
- г) об'єктом права власності може бути будь-яка родова річ.

3. Власник не може використовувати право власності на шкоду:

- а) правам, свободам та гідності громадян;
- б) інтересам суб'єктів політичної системи;

- в) інтересам суспільства;
- г) особистим інтересам.

4. Набуття права власності на річ за набувальною давністю є:

- а) першопочатковим;
- б) змішаним;
- в) похідним;
- г) проміжним.

5. Право власності на житло може виникнути у громадянина з наступних підстав:

- а) приватизація будинку (квартири), який входить до державного житлового фонду;
- б) отримання житла на підставі цивільно-правових правочинів;
- в) в порядку спадкування;
- г) за набувальною давністю.

6. Суб'єкти права власності це:

- а) фізичні особи;
- б) фізичні та юридичні особи;
- в) фізичні та юридичні особи, держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади;
- г) фізичні та юридичні особи, держава Україна, Український народ, Автономна Республіка Крим, територіальні громади.

7. Право власності складається з таких правомочностей як:

- а) право володіння;
- б) право володіння та користування;
- в) право володіння, користування та розпорядження;
- г) право розпорядження.

8. Тягар утримання майна лежить на:

- а) на власникові, якщо інше не встановлено договором або законом;
- б) на державі;
- в) на володільцях;
- г) на власникові або володільцеві, якщо інше не встановлено договором або законом.

9. ЦК України закріплює такі форми власності як:

- а) право власності юридичних осіб;
- б) право приватної власності;
- в) право комунальної власності;
- г) право державної власності.

10. Право власності в суб'єктивному значенні це:

- а) право особи володіти, користуватися, розпоряджатися своїм майном;
- б) право особи володіти і розпоряджатися своїм майном на свій власний розсуд;
- в) сукупність цивільно-правових норм, що регулюють відносини власності;
- г) право особи володіти, користуватися, розпоряджатися своїм майном на свій власний розсуд і в своїх інтересах, не порушуючи прав та інтересів інших осіб.

11. Суб'єктами приватної власності є:

- а) юридичні особи приватного права;
- б) фізичні особи;
- в) юридичні особи;
- г) жителі села, селища або міста.

12. Недобросовісний незаконний володілець це:

- а) особа, яка незаконно володіє річчю;
- б) особа, яка знає або повинна знати про незаконність свого володіння;
- в) особа, яка не знає і не повинна знати про незаконність свого володіння;
- г) особа, яка не повинна знати про незаконність свого, володіння.

13. Право власності в об'єктивному значенні це:

- а) сукупність цивільно-правових норм, які регулюють відносини власності;
- б) право особи володіти та користуватися майном;
- в) право особи володіти, користуватися та розпоряджатися своїм майном у своїх власних інтересах;
- г) сукупність правових норм, які регулюють відносини власності.

14. Суб'єктами права комунальної власності є:

- а) держава Україна;
- б) територіальні громади;
- в) органи місцевого самоврядування;
- г) сільські, селищні, міські ради.

15. Право володіння це:

- а) правомочність визначати юридичну та фактичну долю майна;
- б) можливість вилучати з майна корисні властивості речі;
- в) можливість вилучати з майна корисні властивості речі для задоволення потреб власника;
- г) можливість вилучати з майна корисні властивості речі для задоволення потреб власника чи інших осіб.

16. Добросовісний незаконний володілець це:

- а) фактичний власник майна;
- б) особа, яка фактично володіє майном і не знає про незаконність свого володіння;
- в) особа, яка фактично володіє майном і не знає і не повинна знати про незаконність свого володіння;
- г) особа, яка знає або повинна знати про незаконність свого володіння.

17. Право користування це:

- а) вилучення власником з речі її корисних властивостей;
- б) вилучення власником або володільцем з речі її корисних властивостей;
- в) право власника знищувати річ (майно);
- г) право власника визначати долю речі.

18. Суб'єктами права державної власності є:

- а) Український народ;
- б) держава Україна;
- в) казенні підприємства;
- г) територіальні громади.

19. Ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження майна несе:

- а) власник майна, якщо інше не встановлено законом;
- б) власник майна, якщо інше не встановлено договором;
- в) володілець майна, якщо інше не встановлено законом;
- г) власник майна, якщо інше не встановлено законом або договором.

20. Право розпорядження це право власника:

- а) визначати фактичну долю речі;
- б) визначати юридичну долю речі;
- в) відчужувати, дарувати, знищувати річ тощо;
- г) визначати фактичну та юридичну долю речі.

Обов'язкові завдання.

Практичне завдання № 1.

Данилов повертався додому пізно ввечері. Його зупинив незнайомий чоловік і запропонував придбати у нього новий магнітофон. Ціна пропонувалася значно нижча за реальну ціну. Данилов подумав про те, що схожий магнітофон бачив у свого сусіда Щіткова. Окрім того, він знав, що нещодавно квартиру його сусіда пограбували. Але купити магнітофон не відмовився. На наступний день до Данилова зайшов Щітков, побачив у нього магнітофон. В ньому він впізнав свій магнітофон, сказав Данилову, що він належить йому і вимагав його повернення. Проте Данилова відповів, що придбав його на ринку і повертати його не збирається.

Визначте вид права володіння Данилова. Обґрунтуйте свою відповідь. Чи може Щітков витребувати свій магнітофон із володіння Данилова? Дайте юридичний аналіз ситуації.

Практичне завдання № 2.

Виконавчий комітет міської ради народних депутатів прийняв рішення про передачу у комунальну власність скульптури відомого скульптора на підставі того, що власник належним чином не утримує цю скульптуру, яка є пам'яткою культури та історії і потребує реставрації, власник же відмовляється оплачувати витрати, пов'язані з реставрацією. Жученко звернувся до Голови міської ради з вимогою повернути йому скульптуру, яка є його приватною власністю. Йому пояснили, що з дня винесення рішення про примусове вилучення скульптури ця річ перейшла у комунальну власність територіальної громади і тепер йому не належить. Жученко звернувся до суду з позовною заявою про витребування скульптури, яку в нього вилучили незаконно і передали у власність територіальної громади.

В якому порядку може відбуватися викуп пам'ятки Історії та культури?
Чи всі дії виконавчого комітету були законними?
Чи задовольнить суд вимоги Жученка?

Практичне завдання № 3.

Після завершення будівництва житлового будинку Антон вирішив продати його. Але у нотаріальній конторі відмовилися посвідчити договір купівлі-продажу, оскільки на думку нотаріуса у Антона не виникло право власності на цей будинок. Антон з цим висловив свою незгоду посилаючись на абзац 1 ч. 2 ст. 331 ЦК, відповідно до якого право власності на новостворене нерухоме майно виникає з моменту завершення будівництва.

Вирішить спір.

Який вид права власності виник в даній задачі?

Чи порушено право власності Антона?

Практичне завдання № 4.

Хома багато років дружив із Семеном. До дня народження перший вирішив другому зробити дещо несподіваного подарунка. Хома без відома Семена використав належні йому (Семенові) матеріали з дерева і виготовив крісло-качалку. Після того як іменинник отримав подарунок, з'ясувалося, що з цих матеріалів йому мали виготовити кухонний стіл. Семен поставив вимогу перед Хомою відшкодувати вартість матеріалів, які той використав для виготовлення крісла. Хома у свою чергу вимагав оплату своєї праці, оскільки річ, яку він виготовив, може бути використана Семеном.

Вирішить питання по суті.

Який вид права власності виник в даній задачі?

Яким чином повинен бути вирішений спір?

Практичне завдання № 5.

Валентин з матеріалу свого сусіда Тараса, без відома останнього, виготовив ринви. Як з'ясувалося пізніше, Тарас цей матеріал хотів використати для обладнання підвіконників із зовнішньої сторони, а на ринви він прагнув використати інший матеріал. Від ринв Тарас відмовився. Завдану йому шкоду Валентин компенсував, а ринви вирішив забрати собі. Студент-юрист Олександр вважає, що у Валентина може виникнути право власності на ці ринви, оскільки у ст. 332 ЦК ніде не зазначено, що, якщо власник матеріалу, який незаконно використаний специфікатором, відмовиться від нової (переробленої) речі, то право власності на цю річ виникає у специфікатора.

Чи правий у своїх висновках Олександр?

Обґрунтуйте свої висновки по цьому питанню.

Який вид права власності виник в даній задачі?

Яким чином повинен бути вирішений спір?

Практичне завдання № 6

Дід Панько залишив у спадок онуку Данилі і онуці Яринці будинок з присадибною ділянкою. За заповітом будинок і присадибна ділянка ділилися між ними порівну. Данило через деякий час на своїй ділянці знайшов скарб і залишив його собі. Ярина, дізнавшись про це, почала вимагати від нього поділити скарб, але Данило відмовив їй. Ярина звернулася з позовом до суду.

Чи є правомірним такий позов?
Вирішить справу по суті.
Який вид права власності виник в даній задачі?

Практичне завдання № 7.

Борисова і Яненко володіли цілісним майновим комплексом у рівних частках. Яненко вирішила укласти договір міни, за яким обміняти свою частку на житловий будинок із Галиною. Борисова, посилаючись на ст. 302 ЦК, наполягала на тому, що вона має переважне право купівлі частки Яненко, і запропонувала останній ціну житлового будинку. Яненко відповіла, що у Борисової є переважне право купівлі частки у спільній частковій власності, а не переважне право міни. Борисова, заперечуючи Яненко, посилалася на ст. 716 ЦК, відповідно до якої до договору міни застосовуються загальні положення про купівлю-продаж.

Хто правий у цій ситуації?
Вирішить питання по суті.
Який вид права власності виник в даній задачі?

Практичне завдання № 8.

Володимиров пред'явив позов до Кариченко про поділ будинку. Позивач зазначав, що під час шлюбу з відповідачкою вони побудували будинок, який є їх спільною сумісною власністю, тому просив визнати за ним право власності на 18 будинку. Заперечуючи проти позову, Кариченко пояснювала, що половина будинку була збудована тоді, коли у них фактично припинилися шлюбні відносини, а друга половина уже після встановлення для них режиму окремого проживання. Відповідачка зазначила також, що будинок повністю збудований за її кошти, а після завершення будівництва будинку вона розірвала шлюб із позивачем. У зв'язку з цим Кариченко вважала, що будинок має належати їй на праві особистої приватної власності.

Вирішіть спір.
Який вид права власності виник в даній задачі?
Чи порушено право власності?

Практичне завдання № 9.

Після смерті батьків до їх трьох повнолітніх дітей, які були забезпечені житлом і проживали окремо від батьків, перейшов у спадок житловий будинок у рівних частках. Двоє спадкоємців вирішили продати будинок, а виручену суму розділити між собою. Третій спадкоємець з цим не згоден, оскільки свою частку хоче здавати в оренду наймачам житла. Від пропозиції купівлі 23

будинку він відмовився. Після цього двоє других співвласників будинку звернулися до суду з позовом про примусовий продаж будинку.

Вирішіть спір.

Який вид права власності виник в даній задачі?

Чи порушено право власності?

Практичне завдання № 10.

Василь купив земельну ділянку, яку відповідно до отриманого дозволу вирішив використати під забудову. За усною домовленістю між Василем та його братом Іваном будинок зводився спільними зусиллями із використанням будівельних матеріалів на пропорційній основі. Після зведення будинку сім'ї братів мали у ньому проживати разом. Після завершення будівництва Василь відмовився впустити сім'ю Івана для проживання у будинку.

Дайте юридичний аналіз ситуації.

Який вид права власності виник в даній задачі?

Чи порушено право власності?

Підготувати словник з основних термінів:

власність, право власності, річ, власник майна, володілець майна, незаконність володіння майном, право користування, пошкодження майна, державна власність, добросовісне володіння.

Бібліографічний список:

1. Конституція України від 28.06.1996 р.: *Відомості Верховної Ради України*. 1996. N 30. ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р.: *Відомості Верховної Ради України*. 2003. N 40-44. ст.356.
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р.: *Відомості Верховної Ради України*. 2002 р. N 21-22. ст.135.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р.: *Відомості Верховної Ради України*. 2003 р. N 18, N 19-20, N 21-22. ст.144.
5. Цивільно-процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV: *Відомості Верховної Ради*. 2004. № 40-42. Ст. 492.
6. Земельний Кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III: *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3-4. Ст. 27.
7. Речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 1 липня 2004 р. № 1952-IV: *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 51. Ст. 553.

8. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 10 квітня 1992 р. № 2269-ХІІ : *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 31. Ст. 244.
9. Про право власності на окремі види майна: Постанова Верховної Ради України від 17 червня 1992 р. № 2471-ХІІ: *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 35. Ст. 517.
10. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 р. № 282/20595: *Офіційний вісник України*. 2012. № 17. Ст. 632.
11. Порядок державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 868: *Офіційний вісник України*. 2013. № 96. Ст. 3549.
12. Порядок надання інформації з державного реєстру речових прав на нерухоме майно, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 868: *Офіційний вісник України*. 2013. № 96. Ст. 3549.
13. Дзера О.В. Договірне право України. Загальна частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 896 с.
14. Дзера О.В. Договірне право України. Особлива частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 1200 с.
15. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 342 с.
Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 2. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 346 с.
16. Майданик Р. А. Речове право України. Підручник. Київ, Алерта. 2019. 1092 с.
17. Право інтелектуальної власності: підручник. За заг. ред. О. І. Харитонової. Київ, Юрінком Інтер, 2019. 544 с.
18. Цивільне право України. Загальна частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 976 с.
19. Цивільне право України. Особлива частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 1176 с.
20. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. Київ: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
21. Майданик Р.А. Цивільне право. Практикум. Навчальний посібник. видання 3-тє, перероблене і доповнене. Київ, Алерта, 2019. 622 с.

22. Алексеев С.С. Собственность и право: актуальные проблемы: Цивилистические записки: Межвуз. сб. науч. трудов. Выпуск 2. Москва: Статут, 2002. с. 60-73.
23. Харьковская цивилистическая школа: право собственности: монографія / под. ред. И.В. Спасибо-Фатеевой. Харьков: Право, 2012. с. 424.
24. Космін Ю. Про форми права власності: Право України. 2001. №10. с. 75.
25. Мельник В. Володіння за новим Цивільним кодексом України: Право України. 2004. №1. с. 91-95.
26. Музика Л. Власність в економічному та правовому вимірі: Право України. 2001. № 12. с. 47.
27. Овечкін В.Е. Проблемні питання відправлення правосуддя у справах, пов'язаних із застосуванням права власності: Вісник господарського судочинства. 2001. №1. с. 42.
28. Подцерковный О. Нормы Гражданского и Хозяйственного кодексов о вещных правах требуют усовершенствования: Підприємництво, господарство і право. 2003. №6. с. 8.
29. Право власності в Україні: Навч. посіб. / О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова, О.А. Підпригора та ін.; За заг. Ред О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. Київ: Юрінком Інтер, 2000. с. 816.
30. Рубаник В. Право і форми власності через призму входження України до Європейського Співтовариства: деякі замітки: Право України. 2001. №1. с. 117.
31. Скловский К.И. Применение гражданского законодательства о собственности и владении. Практические вопросы. Москва: Статут, 2004. с. 365.
32. Скловский К.И. Собственность в гражданском праве: Учеб.-практ. пособие, 3-е изд. Москва: Дело, 2002. с. 512.
33. Соловьёв А. Наиболее общее понятие права собственности: Підприємництво, господарство і право. 2001. №9. с. 52-55.
34. Червоний Ю. Деякі проблеми правового регулювання власності за Цивільним і Господарським кодексами України: Вісник Академії правових наук України. 2005. № 1. с. 64-79.
35. Самбор М. Набуття права власності на земельні ділянки на підставі набувальної давності: український досвід: Право України. 2011. № 2. с. 270-277.
36. Кузнецова Н. Власність як основа громадянського суспільства демократичної держави: Право України. 2011. № 5. с. 4-12.
37. Сулейменов М. До питання про місце права власності у системі цивільних прав: Право України. 2011. № 5. с.13-17.

38. Майданик Р. Довірча власність і фідучія: місце і перспективи в системі права України: Право України. 2011. № 5. с. 18-28.
39. Спасибо-Фатеева І. Замітки цивіліста про тенденції пізнання права власності: Право України. 2011. № 5. с. 29-36.
40. Харитонов Є., Харитонова О. Проблемні питання набуття та припинення права власності за цивільним законодавством України : Право України. 2011. № 5. с. 60-68.
41. Дзера О. Цивільно-правова конфіскація в контексті змін ст. 228 ЦК України: Право України. № 5. с. 69-76.
42. Єфіменко Л. Проблеми взаємодії нотаріальної діяльності та діяльності щодо державної реєстрації речових прав: Право України. 2011. № 5. с. 130-135.
43. Харченко О. Окремі питання припинення права власності помимо волі власника: Право України. 2010. № 3. с. 140-145.
44. Домашенко М. Про теоретичні погляди на власність: Право України. 2010. № 12. с. 32-39.

ТЕМА 14. ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ, ВОЛОДІННЯ І ІНШІ РЕЧОВІ ПРАВА.

Поняття захисту права власності. Цивільно-правові засоби захисту права власності, їх класифікація. Речево-правові засоби захисту права власності. Витребування власником майна з чужого незаконного володіння (віндикаційний позов). Вимоги по усуненню порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння (негаторний позов). Вимога про звільнення майна від арешту (виключення з опису).

Співвідношення права власності й інші речових прав. Види інших речових прав, їх класифікація. Поняття і зміст володіння чужою річчю. Види володіння. Суб'єкти володіння. Виникнення і припинення володіння. Захист володіння. Право обмеженого користування чужими речами (сервітути). Види сервітутів. Виникнення і припинення сервітутів. Право користування чужою землею для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). Встановлення і припинення емфітевзису. Право користування чужою, землею для забудови (суперфіцій). Припинення і захист суперфіцію.

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте поняття «захист права власності».
2. Засоби захисту права власності.
3. Класифікація права власності.
4. Класифікація засобів захисту права власності.
5. Які є речево-правові засоби захисту права власності?
6. Що таке віндикаційний позов?
7. Умови подання віндикаційного позову?
8. Що таке негаторний позов?
9. Умови подання негаторного позову?
10. Вимога про звільнення від арешту.
11. Що таке володіння чужою річчю?
12. Зміст володіння чужою річчю.
13. Види володіння.
14. Суб'єкти володіння.
15. Об'єкти володіння.
16. Як відбувається виникнення володіння?
17. Як відбувається припинення володіння?
18. Як відбувається захист володіння?
19. Що таке «сервітут»?
20. Види сервітуту?
21. Виникнення сервітуту?
22. Припинення сервітуту?
23. Що таке емфітевзис?
24. Як відбувається встановлення емфітевзису?

25. Як відбувається припинення емфітевзису?
26. Що таке суперфіцій?
27. Як відбувається припинення суперфіцію?
28. Як відбувається захист суперфіцію?
29. Які є види речових прав на чуже майно?
30. Які існують засоби захисту права власності?

Тести для самоконтролю:

1. Речовими правами на чуже майно є:

- а) право володіння;
- б) сервітут;
- в) емфітевзис;
- г) суперфіцій.

2. Для прав на чуже майно характерними є такі ознаки:

- а) їх відносний характер;
- б) їх абсолютний характер;
- в) реалізація принципу переваги, який надає суб'єкту зобов'язального права перевагу перед суб'єктом речового права реалізувати своє право;
- г) перехід права власності на майно до іншої особи не є підставою для припинення речових прав інших уповноважених осіб на це майно.

3. Особа, яка володіє знайденою річчю протягом шестимісячного строку на розшук її власника є:

- а) титульним володільцем;
- б) умовним володільцем;
- в) фактичним володільцем;
- г) загальним володільцем.

4. Способи захисту права власності:

- а) судовий;
- б) через правоохоронні органи;
- в) самозахист;
- г) усі перелічені способи.

5. До речових засобів захисту права власності відносяться:

- а) позов про відшкодування шкоди;
- б) позов про повернення речей, наданих у користування за договором;

- в) вимоги власника про визнання права власності;
- г) позов про повернення безпідставно отриманого майна.

6. До зобов'язально-правових засобів захисту права власності відносяться:

- а) негаторний позов;
- б) позов про повернення речей, наданих у користування за договором;
- в) вимоги власника про визнання права власності;
- г) позов про повернення безпідставно отриманого майна.

7. Поняття права спільної власності:

- а) Це колективна власність;
- б) Це власність трудового колективу;
- в) Це форма приватної власності;
- г) Це часткова та сумісна власність.

8. Право особи на частку у спільному майні може бути припинене за рішенням суду на підставі позову інших співвласників, якщо:

- а) частка є незначною і не може бути виділена у натурі;
- б) річ є неподільною;
- в) річ є особливо цінною;
- г) спільне володіння і користування майном є неможливим.

10. Припинення права спільної часткової власності може бути:

- а) при відчуженні частки одним із двох співвласників іншому;
- б) при відчуженні часток всіма співвласниками одному з них;
- в) при переході до одного із двох співвласників частки іншого у спадщину;
- г) при реалізації майна, що знаходиться у спільній частковій власності.

11. Специфічними підставами припинення спільної власності є:

- а) поділ;
- б) приєднання;
- в) виділ;
- г) роз'єднання.

12. Право спільної власності це право:

- а) особи на річ (майно);
- б) декількох осіб на одну ту ж саму річ (майно);

- в) двох осіб на одну ту ж саму річ (майно);
- г) двох або більше осіб на одну ту ж саму річ (майно).

13. До суб'єктів права спільної часткової власності відносять:

- а) фізичних та юридичних осіб;
- б) фізичних осіб;
- в) юридичних осіб;
- г) фізичних, юридичних осіб, державу, інші утворення.

14. Спільна сумісна власність виникає у:

- а) подружжя на майно, нажите під час шлюбу;
- б) фізичних осіб;
- в) осіб, які ведуть фермерське господарство;
- г) членів сім'ї на майно, набуте в результаті спільного проживання.

15. Спільна часткова власність відрізняється від спільної сумісної власності тим, що:

- а) право спільної часткової власності може виникати у будь-яких суб'єктів;
- б) право спільної часткової власності може виникати лише у подружжя;
- в) право спільної часткової власності може виникати лише у подружжя, членів фермерського господарства та членів сім'ї;
- г) у праві спільної часткової власності частки визначаються при її припиненні.

16. Роздільною власністю подружжя вважається майно:

- а) належне кожному з них до одруження;
- б) одержане під час шлюбу в порядку спадкування;
- в) одержане під час шлюбу за договорами дарування;
- г) речі індивідуального користування.

17. Яка ознака відрізняє суперфіцій від емфітевзису:

- а) довготривалість;
- б) успадкованість;
- в) цільове призначення;
- г) відчужуваність.

18. Сервітут це право щодо:

- а) користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб;

- б) користування чужою земельною ділянкою для забудови;
- в) користування;
- г) володіння.

19. До підстав про припинення сервітуту відносять:

- а) одноосібне поєднання особи, в інтересах якої встановлений сервітут, і власника майна, обтяженого сервітутом;
- б) невикористання сервітуту протягом трьох років;
- в) невикористання сервітуту протягом одного року;
- г) сплив строку, на який було встановлено сервітут.

20. Право володіння припиняється у разі:

- а) спливу строку, на який встановлено право володіння;
- б) відмови володільця від володіння майном;
- в) відмови володільця від користування майном;
- г) вимоги майна від володільця власником майна або іншою особою.

Обов'язкові завдання.

Практичне завдання № 1.

Давидов поставив вимогу перед власником сусідньої земельної ділянки про встановлення земельного сервітуту. Сусід йому відмовив. У зв'язку з відмовою Давидов звернувся з позовом до суду. У судовому засіданні йому була поставлена вимога обґрунтувати позов.

Що у зв'язку з цим мав зробити Давидов?

Практичне завдання № 2.

На вимогу Петренка за рішенням суду було встановлено земельний сервітут строком на 5 років. Через рік Петренко свою земельну ділянку продав Владиславу. Власник сусідньої земельної ділянки вважав, що оскільки припинилися обставини, які були підставою для встановлення сервітуту, то має відбутися і припинення сервітуту, оскільки змінився власник земельної ділянки, на вимогу якого було встановлено сервітут. Владислав з цим не згоден.

Проаналізуйте ситуацію.

Практичне завдання № 3.

Святенко безвідплатно набув емфітевзис від Онищенка. Договір про встановлення емфітевзису було укладено на невизначений строк. Через 5 років Онищенко попередив Святенка про відмову від договору. Через тиждень Святенко продав емфітевзис Валерію, без відома Онищенка. Через рік після цього Онищенко вирішив сам користуватися земельною ділянкою, але застав там Валерія, який готував ріллю для оранки. Валерій відмовився передати землю Онищенку посилаючись на те, що емфітевзис придбаний на невизначений строк.

Дайте юридичний аналіз ситуації.

Практичне завдання № 4.

Євген надав у користування Микиті земельну ділянку для будівництва кемпінгу строком на 40 років. Через рік кемпінг було збудовано, а ще через рік було знищено пожежею. Євген вважав, що це означає припинення суперфіцію. Микита твердив, що у цьому випадку суперфіцій може бути припинено тільки у разі невиконання суперфіціарієм обов'язку.

Дайте юридичний аналіз ситуації.

Практичне завдання № 5.

Р. уклав договір майнового найму велосипеду з Т. строком на один рік. Через півроку Т., який користувався велосипедом, вирішив подарувати його своїй сестрі (вона не знала про те, що брат не є власником цього майна) при умові, що один раз на тиждень сестра буде на 3 години передавати річ у користування синові Т. під першого шлюбу, який мешкав поруч із своєю тіткою. Після закінчення строку договору Р., дізнавшись про те, що Т. подарував велосипед сестрі, поставив вимогу перед останньою про повернення речі. При цьому Р. стверджував, що якщо майно, набуте безвідплатно в особи, яка не мала право його відчужувати, то власник має право витребувати його від добросовісного набувача у всіх випадках. Сестра, дізнавшись про те, що отримала від брата в подарунок річ, яку він не мав право відчужувати, заперечувала проти повернення велосипеда, стверджуючи, що вона отримала його не як подарунок, оскільки не є договором дарування такий договір, який передбачає виконання обдаровуваним дій майнового характеру. Тому сестра Т. запропонувала Р. вимагати відшкодування збитків пов'язаних із втратою предмета найму від наймача речі.

Вирішіть питання по суті посилаючись на відповідні статті ЦК.

Практичне завдання № 6.

У якій із нижченаведених ситуацій, який спосіб захисту права власності слід використати. Свою відповідь обґрунтуйте.

Ситуація 1. Над дахом будинку Никифора нависала гілка старого трухлявого дерева, яке належало його сусідові Омеляну.

Ситуація 2. Валентинові необхідно було провести через сусідню земельну ділянку водопровід, але власник ділянки Терентій на це не погоджувався.

Ситуація 3. Харитон виклав бетонні плити біля гаража Михайла, чим різко ускладнив в'їзд і виїзд автомобіля у це приміщення.

Ситуація 4. Ярослав сплатив податок за земельну ділянку, яка знаходилася у спільній сумісній власності співвласників житлового будинку, що розташований на цій ділянці, а інші співвласники не погодились повернути йому кошти, які він за них сплатив.

Практичне завдання № 7.

Л. здала у ремонт велосипед, але через два дні їй довелося терміново виїхати у сусідню область. Повернувшись вона аж через 3 місяці. Ідучи на другий день у велоремонтну майстерню, вона несподівано побачила як К. їде на її велосипеді. Вона зупинила К. і поставила умову про повернення речі, заявивши володільцю велосипеда, що може показати документи, які підтверджують її право власності. К. відмовилась, мотивуючи свою відмову тим, що вона велосипед купила на ринку.

Вирішіть питання по суті.

Практичне завдання № 8.

У березні 1994 року співробітниками юридичного відділу страхової компанії «Ризик» розроблено ініціативний проект Закону України «Про страхову справу» і розповсюджений для обговорення серед страхових компаній м. Харкова, а один примірник направлено у верховну Раду України. Через деякий час з'ясувалось, що окремі його реї були використані в роботі та 306 локальних нормативних актах Страхової компанії «Поліс», зокрема у її Правилах добровільного рахування кредитів. Вважаючи порушенням належне СК «Ризик» авторське право, у господарський суд Харківської області було подано Позов про відшкодування заподіяних збитків, у тому числі втраченої вигоди. А також вилучення та спрямування на її користь незаконно утриманих в результаті порушення прибутків.

Проаналізуйте ситуацію і підготуйте письмові відповіді на витання: що є об'єктом авторського права і які об'єкти цим правом не охороняються?

Чи вправі господарський суд розглядати вказаний позов?
Чи підлягають задоволенню вимоги позивача?
Яке рішення повинен прийняти арбітражний суд?

Практичне завдання № 9.

У квітні 1994 року під час проведення в Харкові чергового туру колективів КВК приватна телекомпанія «Оріон» зняла відеофільм і продемонструвала в одній із своїх програм, а ще пізніше близько ста відео копій, виготовлених цією ж телекомпанією, надійшло в торгівельну мережу міста. Таку ж програму, але на підставі угоди з керівництвом Харківської ліги КВК дещо раніше зняла і показала телекомпанія «Харків». Члени однієї з команд, яка брала участь у змаганнях, звернулися до телекомпанії з вимогою сплати їм винагороду за використання запису їх виступу та припинити розповсюдження відеокасет. Керівництво телекомпанії відмовилась задовольнити вимоги виконавців, мотивуючи тим, що авторська винагорода була сплачена творцям відеофільму: режисеру, оператору, відео інженеру. Останні, в свою чергу, не виявили бажання розділити винагороду з виконавцями. Телекомпанія «Харків» теж заявила вимоги до ТК «Оріон» стосовно порушення її суміжних прав.

Проаналізуйте наведену ситуацію та зверніть увагу на такі питання: що таке аудіовізуальний твір і хто визнається його автором?

Які особливості суміжних прав?

Практичне завдання № 10.

Леоненко звернувся з позовом, в якому заперечував авторство його керівника Трухіна на винахід «Спосіб автоматичного регулювання процесу ректифікації» і стверджував, що останній не вніс у винахід творчого внеску, а був включений за те, що допоміг розробити креслення, підготувати та оформити заявку, оформити інші документи та їх копії. При розгляді справи у суді було встановлено, що у довідці про творчу участь співавтора вказано конкретний внесок відповідача – функціональну схему реалізації способу регулювання процесу ректифікації, в тому числі нові вузли, що і підтвердив експерт. При цьому в заявці, що підписав Леоненко, Трухін вказаний як співавтор. Останній, заперечуючи позов, вказав, що позивач став оспорювати 308 його авторство після того, як ним була висловлена негативна оцінка дисертаційного дослідження позивача.

Які обставини повинен в'яснити суд і яке необхідно прийняти рішення?

Хто вважається співавтором винаходу і як це відображається в заявочних документах?

Які права співавторів винаходу?

Як здійснюється користування патентом, що належить декільком співволодільцям?

Підготувати словник з основних термінів:

сервітут, майно, право володіння, припинення володіння, відчужуваність, успадковуваність, успадкування, суперфіцій, емфітевзис, роздільна власність.

Бібліографічний список:

1. Конституція України від 28.06.1996 р.: *Відомості Верховної Ради України*. 1996. N 30. ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р.: *Відомості Верховної Ради України*. 2003. N 40-44. ст.356.
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р.: *Відомості Верховної Ради України*. 2002 р. N 21-22. ст.135.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р.: *Відомості Верховної Ради України*. 2003 р. N 18, N 19-20, N 21-22. ст.144.
5. Цивільно-процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV: *Відомості Верховної Ради*. 2004. № 40-42. Ст. 492.
6. Про виконавче провадження: Закон України від 21.04.1999 № 606-XIV: *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 24. Ст. 207.
7. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003. № 898-IV: *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 38. Ст. 313.
8. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV.
9. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023- XII.
10. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 № 2658-III.
11. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України від 22.02.2012 р. № 296/5: *Офіційний вісник України*. 2012. № 17. Ст. 632.
12. Про деякі приписи законодавства, яке регулює питання, пов'язані із здійсненням права власності та його захистом: Лист Вищого арбітражного суду України від 31.01.2001 р. № 01-8/98 (з подальшими змінами та доповненнями): *Юридичний вісник України*. 2001. № 3. Ст. 12.
13. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з судовим захистом права державної власності: Роз'яснення Вищого арбітражного суду України від 2 квітня 1994 р. № 02-5/225 (з подальшими змінами та

доповненнями) : *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. 2002. № 5.

14. Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 1995 року № 20 (із змінами і доповненнями, внесеними постановою Пленуму Верховного Суду України від 25 травня 1998 року № 15): *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. 2002. № 8.

15. Практика вирішення судами справ за позовами про звільнення майна з-під арешту (виключення майна з опису) : *Вісник Верховного Суду України*. 2000. №5. с.22-23.

16. Про судову практику справах про виключення майна з опису: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.08.1976 р. №6. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-76>.

17. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України від 07.02.2014 р. № 5.URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14>.

18. Жилінкова І. Превентивний спосіб захисту прав власності: *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 3. с. 130-136.

19. Кузьменко С.Г., Кройтор В.А. Иски об освобождении имущества из-под ареста: Научно-практическое пособие. Харьков: Эспада, 2003. с.272.

20. Дзера О.В. Договірне право України. Загальна частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 896 с.

21. Дзера О.В. Договірне право України. Особлива частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 1200 с.

22. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 342 с.

Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 2. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 346 с.

23. Майданик Р. А. Речове право України. Підручник. Київ, Алерта. 2019.1092 с.

24. Право інтелектуальної власності: підручник. За заг. ред. О. І. Харитонової. Київ, Юрінком Інтер, 2019. 544 с.

25. Цивільне право України. Загальна частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 976 с.

26. Цивільне право України. Особлива частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 1176 с.

27. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. Київ: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
28. Майданик Р.А. Цивільне право. Практикум. Навчальний посібник. видання 3-тє, перероблене і доповнене. Київ, Алерта, 2019. 622 с.
29. Иванов А.А. Правовые средства защиты права частной собственности: Правоведение. 2001. № 6. с. 71-86.
30. Моргунов С.В. Виндикация в гражданском праве. Теория, Проблемы. Практика. – Москва: Статут, 2006. с.301.
31. Хан Е.Е. Обоснование добросовестного приобретения права собственности от неуправомоченного отчуждателя: Актуальные проблемы гражданского права: сб.статей. Вып. 11, под ред. О.Ю. Шилохвоста. Москва: НОРМА. 2007. с. 329-351.

ТЕМА 15. ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.

Творча діяльність і роль цивільного права в її регулюванні. Поняття права інтелектуальної власності. Співвідношення права інтелектуальної власності та права власності. Інститути цивільного права, які регулюють і захищають відносини в галузі творчої діяльності. Система українського законодавства про охорону інтелектуальної власності.

Об'єкти та суб'єкти права інтелектуальної власності. Авторське право та суміжні права. Право промислової власності. Правова охорона засобів індивідуалізації цивільного обороту та нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності.

Підстави виникнення прав інтелектуальної власності. Види особистих немайнових та майнових прав інтелектуальної власності. Строк чинності прав інтелектуальної власності. Використання об'єкта права інтелектуальної власності. Передання майнових прав інтелектуальної власності. Здійснення прав інтелектуальної власності на об'єкт, який належить кільком особам. Права інтелектуальної власності на об'єкти, створені у зв'язку з виконанням трудового договору та за замовленням. Наслідки порушення права інтелектуальної власності. Захист інтелектуальної власності в Україні на сучасному етапі.

Питання для самоконтролю:

1. Результати творчої діяльності людини як об'єкт правового регулювання та охорони.
2. Поняття права інтелектуальної власності. Співвідношення з речовим правом власності.
3. Законодавство України про інтелектуальну власність, його система і спрямованість.
4. Поняття та види об'єктів права інтелектуальної власності: загальна характеристика.
5. Міжнародні договори про охорону інтелектуальної власності та міжнародні організації, що здійснюють охорону інтелектуальної власності.
6. Державне управління інтелектуальною власністю.
7. Строки чинності прав інтелектуальної власності.
8. Перехід прав інтелектуальної власності. Ліцензійні договори на право користування об'єктами інтелектуальної власності та їх види.
9. Права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору або на замовлення.
10. Поняття авторського права та сфера його дії.
11. Поняття права промислової власності та сфера його дії.
12. Відмінності у цивільно-правовому регулюванні авторських та патентних відносин.
13. Об'єкти авторського права.
14. Суб'єкти авторського права. Співавторство.
15. Особисті немайнові права авторів.

16. Майнові права автора та іншої особи, що має авторське право.
17. Державна реєстрація авторських та суміжних прав.
18. Вільне використання твору.
19. Правова охорона комп'ютерних програм.
20. Право на авторську винагороду та право слідування.
21. Перехід авторських прав. Авторські договори та їх види.
22. Поняття суміжних прав, їх зміст і межі.
23. Суб'єкти суміжних прав.
24. Колективне управління авторськими та суміжними правами.
25. Види порушень авторських і суміжних прав.
26. Захист авторських прав у цивільно-правовому порядку.
27. Винахід, корисна модель, промисловий зразок як об'єкти права промислової власності.
28. Суб'єкти права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки.
29. Умови патентоздатності винаходів, корисних моделей, промислових зразків.
30. Поняття патенту та його види. Права, що виникають із патенту.

Тести для самоконтролю:

1. Право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений Кодексом та іншим законом –це:

- а) право інтелектуальної власності;
- б) авторське право;
- в) право власності;
- г) суміжні права.

2. В якій статті надається визначення поняття права інтелектуальної власності:

- а) Ст. 398 Цивільного Кодексу;
- б) Ст. 1 ЗУ «Про охорону прав на промислові зразки»;
- в) Ст. 418 Цивільного Кодексу;
- г) Ст. 428 Цивільного Кодексу.

3. Не є об'єктами авторського права:

- а) романи, поеми, статті та інші письмові твори;
- б) державні символи України, грошові знаки, емблеми тощо, затверджені органами державної влади;
- в) музичні твори (з текстом або без тексту);
- г) твори ужиткового мистецтва.

4. Який об'єкт відноситься до авторського права?

- а) грошові знаки;
- б) державна символіка;
- в) повідомлення про новини дня або інші факти, що мають характер звичайної прес-інформації;
- г) музичні твори.

5. Який строк чинності прав інтелектуальної власності:

- а) є чинними безстроково, якщо інше не встановлено законом;
- б) є чиним на протязі 10 років, якщо інше не встановлено законом;
- в) є чиним 70 років, якщо інше не встановлено законом;
- г) залежить від об'єкта інтелектуальної власності.

6. Майновими правами інтелектуальної власності на твір є:

- а) право на використання твору;
- б) обирати псевдонім у зв'язку з використанням твору;
- в) забороняти зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору;
- г) на недоторканність твору.

7. Яке з перелічених особистих немайнових прав належить виконавцеві твору?

- а) вибирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках і під час будь-якого публічного його використання ;
- б) публічна демонстрація і публічний показ;
- в) вимагати визнання того, що він є виконавцем твору;
- г) забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені.

8. Особистими немайновими правами інтелектуальної власності є:

- а) право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності;
- б) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- в) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- г) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання.

9. Особисті немайнові права виконавців охороняються:

- а) 2 місяці;
- б) безстроково;
- в) 3 роки;
- г) 70 років.

10. Чи можуть майнові права інтелектуальної власності бути передані:

- а) тільки частково можуть бути передані;
- б) повністю можуть бути передані;
- в) повністю або частково можуть бути передані;
- г) не можуть бути передані.

11. Різновидами співавторства є:

- а) нероздільне та роздільне;
- б) колективне та групове;
- в) одноразове та повторне;
- г) постійне та тимчасове.

12. До суб'єктів суміжних прав не відноситься:

- а) виконавець;
- б) виробник фонограм;
- в) організація мовлення;
- г) автор твору.

13. Об'єктами суміжних прав є:

- а) фонограми, відеограми;
- б) бази даних;
- в) аудіовізуальні твори;
- г) виступи, лекції, промови.

14. До складених творів належить:

- а) компіляція даних;
- б) повідомлення про новини;
- в) грошові знаки;
- г) твори народної творчості.

15. Авторське право на твір виникає з моменту:

- а) реєстрація авторського права ;
- б) з моменту створення твору;
- в) з моменту опублікування ;
- г) всі відповіді вірні.

16. До об'єктів, що не охороняються авторським правом належать:

- а) винахід;

- б) твори літератури;
- в) новини, що були освітлені ЗМІ;
- г) всі відповіді вірні.

17. У разі смерті автора право на опублікування твору мають:

- а) його правонаступники;
- б) його директор;
- в) його родичі;
- г) видавництво.

18. Згідно з Конституцією України, кожен має право:

- а) володіти та користуватись результатами своєї інтелектуальної діяльності;
- б) користуватись і розпоряджатись результатами своєї творчої діяльності;
- в) володіти, користуватись й розпоряджатись результатами своєї інтелектуальної діяльності;
- г) володіти, користуватись і розпоряджатись результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

19. Авторське право і право власності на матеріальний об'єкт, в якому втілено твір:

- а) не залежать один від одного;
- б) є тотожними поняттями;
- в) це різновид права власності ;
- г) всі відповіді вірні.

20. Суб'єктами права на одну і ту саму торговельну марку можуть бути:

- а) одна особа;
- б) декілька осіб;
- в) безліч осіб;
- г) не більше ніж 4 особи.

Обов'язкові завдання:

Практичне завдання №1.

У січні 2014 року Кондратенко, який діє в інтересах Васильєва, Ярмуша та Шевчука звернувся до суду з позовом, якому зазначив, що на підставі патенту № 58450 від 16.01.2006 року Васильєву належить право інтелектуальної власності на винахід - «Пристрій для очищення пухоперового матеріалу», який було зареєстровано під торговельною маркою «Селезень»,

право інтелектуальної власності на яку відповідно до свідоцтва № 92300 26.05.2008 року належить Шевчуку 01.07.2006 року між Васильєвим та Ярмушем було укладено ліцензійний договір, відповідно до умов якого остання набула право на виробництво, реставрацію та реалізацію приладів «Селезень М» та зобов'язалась сплатити 10 % від вартості приладу протягом десяти днів після його продажу. Авдешев протягом 2011 року власноручно виготовив три аналогічні пристрої для чистки пухоперового матеріалу, використавши кожен знак пункту формули патенту № 58450, чим порушив право інтелектуальної власності. Посилаючись на викладені обставини, Кондратенко просив стягнути з Авдешева на відшкодування матеріальної шкоди, завданої порушенням права інтелектуальної власності на винахід, на користь Васильєва 2 940 грн., на користь Ярмуша - 26460 грн., а також на користь Шевчука на відшкодування шкоди, завданої незаконним використанням знаку для товарів та послуг 29 400 грн. Відповідач проти задоволення позову заперечував, посилаючись на його безпідставність.

Хто є суб'єктом права інтелектуальної власності?
Визначте об'єкти права інтелектуальної власності.
Чи повинен суд задовольнити позов?

Практичне завдання №2.

Громадянин А., який є професійним веб дизайнером і спеціалізується на розробці емблем, 18.10.2017 року брав участь у виставці дизайнерських робіт, де представив свої найбільш вдалі роботи, серед яких і емблема «Н». Гр-н В., який є приватним підприємцем, відвідав цю виставку і висловив гр-ну А. своє захоплення від робіт останнього. Після завершення виставки 21.10.2017 року громадянин А одержав виклик до суду за позовом від гр-на В. про припинення незаконного використання знаку для товарів і послуг „Н”, зареєстрованого на ім'я останнього. В результаті перевірки вказаної реєстрації з'ясувалося, що знак «Н» повністю відтворює емблему «Н», а серед послуг, для яких зареєстровано знак, є, зокрема, наступні послуги: „дизайн промисловий” та „стилізований дизайн”. Знак було зареєстровано на ім'я гр-на В1.

Чи порушив гр.-н В. права гр.-на А2?
Як може захистити себе у цій ситуації гр.-н А.?
Які способи захисту може застосувати?

Практичне завдання №3.

З 05 травня 2014 року по 06 березня 2015 року відповідач Громадянин К працювала в ТОВ «Смайл-Експо» на посаді «Фахівець із методів розширення ринків збуту (маркетолог), а відповідач Громадянин М з 05 травня

2014 року по 06 листопада 2014 року працював на посаді «Фахівець із конференц-сервісу» виставкового відділу.

Між позивачем та відповідачами було укладено Договір про розподіл майнових прав на об'єкти прав інтелектуальної власності, створених при виконанні трудових обов'язків і доручень роботодавця, відповідно до якого усі майнові права інтелектуальної власності на об'єкти прав інтелектуальної власності, що можуть бути створені працівником у ході виконання своєї трудової функції, належать виключно роботодавцю та вважаються переданими від працівника до роботодавця. Працівник зобов'язаний зберігати як конфіденційну будь-яку інформацію щодо створеного ним об'єкта.

Під час роботи в ТОВ «Смайл-Експо» відповідачі, зловживаючи своїм службовим становищем, скопіювали бази даних клієнтів позивача з їхніми адресами електронної пошти, контактними номерами телефонів, іменами уповноважених осіб, а також методи організації праці та тематичний напрямок діяльності позивача.

Після звільнення Громадянин К та Громадянин М створили в Грузії юридичну особу «Events International LLC» та займаються діяльністю по організації різних заходів на постійній основі в різних країнах, використовуючи при цьому базу клієнтів позивача та його розробки по організації заходів. Зокрема, відповідачами проводився захід в м. Батумі тематика якого повністю збігається із заходами, що організовувались позивачем, і ними проводилась рекламна розсилка по базі клієнтів позивача.

ТОВ «Смайл-Експо» подали позовну заяву до суду щодо незаконного використання бази даних ТОВ.

Чи порушили право інтелектуальної власності Громадянин К та громадянин М?

Яке рішення має прийняти суд?

Практичне завдання №4.

Позивач Громадянка Д звернулася до суду із позовом до ТОВ «Квас Бевериджиз», третя особа без самостійних вимог на стороні позивача Громадянин Б про стягнення збитків, заподіяних порушенням майнових прав інтелектуальної власності на винахід та корисну модель, якими охороняється спосіб виробництва квасу.

Позовні вимоги позивач мотивує тим, що Громадянка Д та громадянин Б у відповідності до деклараційного патенту на корисну модель №12019 зареєстрованому 16.01.2006 року Державним департаментом інтелектуальної власності та патенту на винахід №92468, зареєстрованому 10.11.2010 року Державним департаментом інтелектуальної власності, є співавторами способу виробництва квасу.

ТОВ «Квас Бевериджиз» при виробництві квасу ТМ «Ярило» використовує корисну модель та патент на винахід спосіб виробництва квасу,

незважаючи на ті обставини, що позивачем договір відповідно до ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи» не укладався і згоди на укладення з іншим власником патенту на винахід та деклараційного патенту на надання права використання вказаного патенту та корисної моделі позивачем не надавалося, чим позивачеві було завдано збитків.

Позивач просила стягнути на її користь збитки, завдані відповідачем у зв'язку із протиправним використанням корисної моделі за деклараційним патентом на корисну модель №12019 та винаходу за патентом №92468 у розмірі 112820800,00 грн. та судові витрати по справі.

Представник відповідача позов не визнав. В судовому засіданні пояснив, що позивач є неналежним позивачем, так як власником патенту є ТОВ «Богадар». Крім того, позивач не довела, що при виробництві квасу «Ярило» були використані запатентований винахід та корисна модель, а тому позовні вимоги не підлягають задоволенню.

Яке рішення має прийняти суд?

Практичне завдання №5.

Редакція газети «Відомості сьогодення» пред'явила до ТОВ «Інформ» позов про стягнення компенсації за порушення майнових авторських прав. Підставою для звернення до суду було розміщення на сайті відповідача в мережі Інтернет матеріалу, який був опублікований у газеті позивача. Майнові авторські права на цей матеріал були передані редакції газети автором надрукованої статті Тихим на підставі авторського договору. У зв'язку з цим позивач вважає свої авторські права порушеними і вимагає від ТОВ «Інформ» компенсації у розмірі 10000 грн.

Відповідач проти позову заперечував, мотивуючи тим, що розміщення матеріалу на сайті у системі мережі Інтернет не є використанням твору, оскільки він не належить ні до відтворення, ні до показу, ні до сповіщення, через це не потребує дозволу особи, яка має на нього авторське право.

Чи має редакція авторські права на опубліковану статтю?

Чи вірні доводи відповідача? Вирішить справу.

Практичне завдання №6.

У березні 2012 року Костянтиненко С. звернувся з позовом до ТОВ «Прошанський коньячний завод - Україна» за захистом права інтелектуальної власності, мотивуючи його тим, що йому належить право інтелектуальної власності на об'ємні знаки (4 пляшки алкогольних напоїв, що мають форму кинджалу, коня, амфори і тувельки), право на які засвідчено свідоцтвами на знаки для товарів та послуг НОМЕР_1, НОМЕР_2, НОМЕР_3, НОМЕР_4, від 25 листопада 2011 року. Позивачеві стало відомо, що «Прошанський коньячний

завод - Україна» здійснює імпорту та розповсюдження на території України товару, а саме коньяку, який розлитий у пляшки, що мають форму вищевказаних об'ємних знаків. Посилаючись на те, що відповідач здійснює комерційне використання вказаних об'ємних знаків без відома та згоди позивача як власника зазначених свідоцтв, позивач просив суд заборонити відповідачеві використання таких товарів без дозволу позивача.

Які права надає Свідоцтво його власнику відповідно до законодавства?
На чію користь суд винесе рішення?

Практичне завдання №7.

Громадянин О. є власником магазину "Промінь". Він зробив капітальний ремонт приміщення і на вивісці і стінах магазину відтворив картини художника Гуляй. Якось, гуляючи вулицями міста, художник побачив магазин "Промінь" громадянина О. і вирішив, що його права порушено, а тому звернувся за консультацією до юриста.

Які роз'яснення може отримати художник?
Вирішіть справу

Практичне завдання №8.

У березні 2019 року Ковальова Лідія Анатоліївна звернулася із позовом до приватного нотаріуса Київського міського нотаріального округу Зварича О.І. про визнання права власності у порядку спадкування за законом. В обґрунтування вимог позивач посилається на те, що згідно Свідоцтва про смерть її мати Ковальова Ганна Володимирівна померла, і після смерті матері відкрилася спадщина на все належне їй майно, у тому числі і на майнові права інтелектуальної власності на знаки для товарів і послуг на підставі свідоцтв № 138349 і 138350. Позивачка звернулася до приватного нотаріуса Київського міського нотаріального округу Зварича О.І. із заявою, в якій просила видати свідоцтва про право на спадщину на вищевказані майнові права інтелектуальної власності після смерті матері. Однак, приватним нотаріусом такі свідоцтва видані не були, вмотивовуючи тим що права інтелектуальної власності не передаються в порядку спадкування. З огляду на викладені обставини, позивач просить визнати за нею право власності у порядку спадкування за законом на майнові права інтелектуальної власності на знаки для товарів і послуг на підставі Свідоцтв № 138349 і 138350 на знаки для товарів і послуг, зареєстрованих у Державному реєстрі свідоцтв України на знаки для товарів і послуг 10 травня 2011 року в порядку спадкування за законом після померлої Ковальової Г.В.

Яке рішення винесе суд?

Чи може Ковальова Л.А. визнати право інтелектуальної власності у порядку спадкування за законом?

Практичне завдання №9.

Шевченко Ф. звернувся до суду з цивільним позовом до Товариства з обмеженою відповідальністю «А-БРЕНД» про стягнення компенсації за порушення авторських прав. В обґрунтуванні заявленого позову покликається на те, що він протягом 2014 - 2018 року плідно співпрацював із компанією ХІАОМІ Inc. є засновником офіційного українського фан - клубу «Хіаомі» в Україні, зокрема розповсюджує продукцію на території України і сприяє її розвитку на національному ринку. Крім того, брав участь у перекладі на українську мову комп'ютерної програми «MIUI», яка встановлюється на мобільні пристрої. Після завершення роботи по перекладу Шевченко Ф. 12 вересня 2017 року, подав до Міністерства економічного розвитку і торгівлі України заявку № 75413 про реєстрацію авторського права на твір та зареєстрував за собою це право - комп'ютерну програму «MIUI». На підставі чого отримав рішення про реєстрацію авторського права на твір та свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 74672 від 13 листопада 2017 року. На сьогоднішній, мобільні пристрої смартфони повністю адаптовані для продажу на українському ринку та містять у собі комп'ютерну програму «MIUI», зареєстровану на ім'я позивача. Проте, нещодавно позивачу стало відомо, що Товариство з обмеженою відповідальністю «А-БРЕНД», протягом 2018 року, без його згоди, розповсюджує мобільні пристрої компанії ХІАОМІ, які містять об'єкт права інтелектуальної власності - комп'ютерну програму «MIUI», зареєстровану на позивача, що є порушенням його права та законних інтересів. Вказана обставина стала відома під час придбання мобільного пристрою смартфона компанії ХІАОМІ моделі Redmi Note 5, що підтверджується квитанцією № 0.0.1229674434.1 від 03 січня 2019 року та рахунком фактурою № 0107.12 від 07.12.2018 року. На підставі викладено просить позовні вимоги задоволити у повному обсязі.

Якими нормативно-правовими актами регулюється цей спір?

Які докази можна долучити до справи?

Чи порушили ТОВ «А-БРЕНД» права Шевченка Ф.? Вирішіть справу.

Практичне завдання №10

Остапчук, Ілющенко, Багрій та Кащенко уклали з видавництвом договір про підготовку двотомника «Технічна документація для свердловин». Коли вийшов перший том, то його укладачами були зазначені тільки Остапчук та Ілющенко. Вони ж були названі авторами вступної статті. У позовній заяві Багрій та Кащенко вимагали зобов'язати видавництво опублікувати відповідні

виправлення у другому томі та виплатити їм авторський гонорар. Багрій — журналіст. Він здійснив вичитку, перевірку структури та змісту опублікованих текстів. Кащенко, який володіє іноземними мовами, зробив перевірку текстів за іноземними джерелами. Остапчук та Ілющенко підтвердили виконання робіт Багрієм і Кащенко.

Які твори є об'єктами авторського права?

Хто є суб'єктом авторського права?

Хто визнається співавтором твору?

Які особисті та майнові права мають автори (співавтори) твору?

Підготувати словник основних термінів:

право інтелектуальної власності, творча діяльність, майнові права інтелектуальної власності, особисті немайнові права інтелектуальної власності, використання об'єкта права інтелектуальної власності, передання майнових прав інтелектуальної власності, службовий твір, захист права інтелектуальної власності, авторське право, співавторство, суміжні права, виконавці, наукове відкриття, право промислової власності, патентне право, винахід, корисна модель.

Бібліографічний список:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141;
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003 р. №№ 40-44. Ст.356.
3. Паризька конвенція про охорону промислової власності: від 20.03.1883 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/law/show/995_123. (дата звернення: 20.01.2020).
4. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності : від 15.04.1994 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/law/show/981_018. (дата звернення: 20.01.2020).
5. Угода про взаємне забезпечення збереження міждержавних секретів у галузі правової охорони винаходів від 04.04.1999 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/law/show/997_514 (дата звернення: 20.01.2020);
6. Про науково-технічну інформацію: закон України від 25.06.1993 р. № 3322-ХІІ (в редакції від 19.04.2014 р.) URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/law/show/3322-12> (дата звернення: 20.01.2020).
7. Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів: закон України від 05.11.1997 р. № 62197-ВР URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/law/show/62197-%D0%B2%D1%80>

8. Про охорону прав на сорти рослин: закон України від 21.04.1993 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3116-12> (дата звернення: 20.01.2020)
9. Про охорону прав на винаходи та корисні моделі: закон України від 15.12.1993 № 3687-XI URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3687-12> (дата звернення: 20.01.2020)
10. Про охорону права на знаки для товарів та послуг: закон України від 15.12.1993 № 3689-XII URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3689-12> (дата звернення: 20.01.2020).
11. Про охорону права на промислові зразки: закон України від 15.12.1993 № 3688-XII URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3688-12> (дата звернення: 20.01.2020).
12. Про наукову і науково-технічну діяльність: закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення: 20.01.2020).
13. Про правову охорону географічних зазначень: закон України від 16.06.1999 р. № 752-XIV URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/752-14> (дата звернення: 20.01.2020).
14. Про затвердження Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених): постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 1997 р. № 938 (в редакції від 19.08.2002) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/938-97-%D0%BF> (дата звернення: 20.01.2020).
15. Про затвердження Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель: наказ Міністерства освіти і науки України № 22 від 22.01.2001 р. (в редакції від 25.07.2011) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0173-01> (дата звернення: 20.01.2020).
16. Про затвердження Порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності: постанова Кабінету Міністрів України № 1716 від 23 грудня 2004 року (в редакції від 22.12.2017) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1716-2004-%D0%BF> (дата звернення: 20.01.2020).
17. Про затвердження Правил розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель: наказ Міністерства освіти і науки України від 15 березня 2002 року № 197 (в редакції від 25.07.2011) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0364-02> (дата звернення: 20.01.2020).
18. Бошицький Ю. Л. Правове регулювання службового винахідництва: проблеми теорії та практики: монографія. К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2012. 260 с.
19. Дзера О.В. Договірне право України. Загальна частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 896 с.
20. Дзера О.В. Договірне право України. Особлива частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 1200 с.

21. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 342 с.
Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 2. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 346 с.
22. Інтелектуальна власність: підручник для студентів неюридичних факультетів В. О. Семків, Р. С. Шандра. Львів: Галицький друкар, 2015. 280 с.
23. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти: підручник Є. І. Ходаківський, В. П. Якобчук, І. Л. Литвинчук. Київ: «Центр учбової літератури». 2017. 504 с.
24. Майданик Р. А. Речове право України. Підручник. Київ, Алерта. 2019. 1092 с.
25. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. 5-те вид., перероб. і допов. За ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2013. Т.ІІ. 1120 с.
26. Право інтелектуальної власності : підручник. За заг. ред. О. І. Харитонової. Київ, Юрінком Інтер, 2019. 544 с.
27. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу: формування, інститути, напрями розвитку за заг. ред. Ю. М. Капіци. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. 1104 с.
28. Право інтелектуальної власності. Підручник. За заг. ред. д.ю.н., проф. Булеци С.Б., к.ю.н., доц. Чепис О.І. Ужгород: РІК-У, 2019. 488 с.
29. Право інтелектуальної власності: навчальний посібник Еннан Р.С. [та ін.]. КИЇВ.: Алерта, 2016. 492 с.
30. Право інтелектуальної власності: підручник за ред. О. А. Підопригори, О. Д. Святоцького. 2-ге вид., переробл., та допов. Київ: «Видавничий Дім «Ін Юре». 2015. 672 с.
31. Право інтелектуальної власності: підручник. Київ: НУБіП України. 2016. 355 с.
32. Р.А. Майданик. Цивільне право. Практикум. Навчальний посібник. видання 3-тє, перероблене і доповнене. Київ, Алерта, 2019. 622 с.
33. Світличний О. П. Право інтелектуальної власності: підручник. Київ: НУБіП України,. 2016. 355 с.
34. Семків В. О., Шандра Р.С. Інтелектуальна власність : підручник. Львів: Галицький друкар. 2015. 234 с.
35. Ходаківський Є.І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти: навчальний посібник. К.: 2019. 274 с.
36. Цивільне право України. Загальна частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 976 с.
37. Цивільне право України. Особлива частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 1176 с.

38. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
39. Цивільне право: посібник для підготовки до іспиту Є.О. Харитонов, Н.Ю. Голубєва. Видання третє, перероблене та доповнене. Ч. II. Х.: Одіссей, 2013. 256 с.

ТЕМА 16. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ СПАДКОВОГО ПРАВА.

Спадкове право: поняття та значення. Принципи спадкового права. Спадкування: поняття та його значення. Історичний розвиток спадкового права та національним законодавством.

Поняття спадкового правонаступництва та його види. Поняття та склад спадщини. Суб'єкти: спадкоємці та спадкодавці. Підстави спадкування (за законом, за заповітом). Особливості спадкування прав інтелектуальної власності; цінних паперів та грошових вкладів; часток у господарських товариствах, приватних підприємств, майна підприємця; земельних ділянок, квартир та будинків, які перебувають у процесі приватизації; обов'язків померлого спадкодавця; майна, яке знаходиться за кордоном чи іноземцями.

Поняття і значення відкриття спадщини. Час і місце відкриття спадщини. Поняття та значення інституту прийняття спадщини в спадковому праві. Способи, порядок і строки прийняття спадщини. Поділ спадщини між спадкоємцями. Переважне право окремих спадкоємців на виділення спадкового майна в натурі. Перерозподіл спадщини. Підстави та порядок вжиття заходів до охорони спадкового майна. Компетенція посадових осіб щодо вжиття заходів до охорони спадщини. Пред'явлення претензій кредиторами спадкодавця. Порядок оформлення спадкових прав. Свідectво про право на спадщину. Підстави та наслідки визнання спадкового майна відумерлим. Відмова від спадщини.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке спадкування?
2. Надайте визначення поняття спадкове право.
3. Які можливості має громадянин завдяки інституту спадкового права?
4. Значення спадкування у правовому суспільстві.
5. Що таке спадкове правонаступництво?
6. Які головні ознаки спадкового правонаступництва?
7. Що таке універсальне правонаступництво?
8. Що таке сингулярне правонаступництво?
9. Чим відрізняється універсальне правонаступництво від сингулярного?
10. Охарактеризуйте поняття «прийняття спадщини».
11. Які виокремлюють підстави спадкування відповідно до Цивільного кодексу України?
12. Що таке заповіт?
13. Що таке спадщина?
14. Склад спадщини та її особливості.
15. Охарактеризуйте поняття спадкоємець та спадкодавець.
16. Яку назву має спадщина до прийняття її спадкоємцями?
17. Коло спадкоємців відповідно до цивільного законодавства.
18. Набуття статусу спадкоємця.

19. Час відкриття спадщини.
20. Місце відкриття спадщини.
21. Охарактеризуйте поняття комморієнт.
22. Юридичне значення моменту відкриття спадщини.
23. Практичне значення місця відкриття спадщини.
24. Охарактеризуйте поняття спадкового договору.
25. Особливості спадкового договору.
26. Сторони в спадковому договорі.
27. Форма укладення спадкового договору.
28. Здійснення контролю за виконанням спадкового договору.
29. Чи може бути розірвано спадковий договір? Якщо так, то яким чином?
30. Чим відрізняється спадковий договір від договору довічного утримання?

Тести для самоконтролю:

1. Спадкодавцями за цивільним законодавством можуть бути:

- а) юридичні особи;
- б) держава;
- в) фізичні особи;
- г) підприємства.

2. Сукупності майнових прав та обов'язків померлої особи, які відповідно до чинного законодавства можуть переходити у порядку спадкування до іншої особи це:

- а) спадщина;
- б) спадкування;
- в) спадковий процес;
- г) відумерла спадщина.

3. Державою для полегшення реалізації спадкових прав громадян і здійснення їх у визначених законом межах передбачений:

- а) цивільний процесуальний порядок розгляду справ в суді ;
- б) спадкування за заповітом;
- в) нотаріальне посвідчення їх оформлення;
- г) спадкування за законом.

4. Умови і порядок спадкування, межі, в яких спадкоємці можуть стати правонаступниками спадкодавця, визначаються правовими нормами, які в своїй сукупності утворюють підгалузь (інститут) цивільного права:

- а) сімейне право;

- б) земельне право;
- в) спадкове право;
- г) право на спадщину.

5. На спадкові правовідносини суттєвий вплив можуть мати правовідносини, що випливають із застосування в юридичній практиці шлюбного контракту та кредитних взаємовідносин:

- а) договірні правовідносини;
- б) сімейні правовідносини;
- в) житлові правовідносини;
- г) особисті правовідносини.

6. Загальним принципом спадкового права є:

- а) забезпечення охорони прав та інтересів усіх суб'єктів цивільних правовідносин;
- б) принцип сприяння особам у здійсненні їх прав;
- в) принцип охорони прав та інтересів усіх суб'єктів спадкових правовідносин;
- г) принцип сімейно-родинного характеру спадкування.

7. Принцип, за яким в основі законодавчо визначених черг спадкоємців та осіб, що мають право на обов'язкову частку спадщини, лежить ступінь родинних відносин:

- а) принцип універсальності спадкового правонаступництва;
- б) принцип сімейно-родинного характеру спадкування;
- в) принцип охорони прав та інтересів усіх суб'єктів спадкових відносин;
- г) принцип сприяння особам у здійсненні їх прав.

8. Носій прав і обов'язків, передбачених нормами спадкового права:

- а) об'єкт спадкових правовідносин;
- б) суб'єкт спадкових правовідносин;
- в) об'єктивна сторона спадкових правовідносин;
- г) суб'єктивна сторона спадкових правовідносин.

9. Перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців):

- а) спадкування;
- б) об'єкт спадкових правовідносин;
- в) зміст спадкових правовідносин;
- г) суб'єкт спадкових правовідносин.

10. Після відмови спадкоємця виконати заповідальний відказ відказоодержувач може подати позов до суду в межах загального строку позовної давності:

- а) 2 роки;
- б) 1 рік;
- в) 3 роки;
- г) 6 місяців.

11. Майнові зобов'язання, які взяв на себе спадкодавець перед фізичними або юридичними особами-кредиторами, але не виконав тому, що смерть позбавила його можливості це зробити – це?

- а) авторське право;
- б) борги спадкодавця;
- в) право інтелектуальної власності;
- г) договір купівлі-продажу.

12. Кредитор вправі протягом _____ від дня, коли він дізнався або міг дізнатися про відкриття спадщини, звернутися зі своїми вимогами за боргами спадкодавця до його спадкоємців незалежно від настання строків вимоги:

- а) 3 місяців;
- б) 1 місяця;
- в) 6 місяців;
- г) 2 місяців.

13. Місцем відкриття спадщини визнається:

- а) місце смерті;
- б) місце останнього проживання;
- в) місце зареєстрованого проживання;
- г) квартира в якій помер спадкодавець.

14. Передбачений законом строк на прийняття спадщини:

- а) 3 роки;
- б) 2 роки;
- в) 1 рік;
- г) 6 місяців;

15. Комморієнти – це?

- а) особи, які померли в один день, хоча і у різний час доби, вважаються такими, що померли одночасно, і тому не закликаються до спадкування після смерті один одного;
- б) особи, які померли в один день, хоча і у різний час доби;
- в) особи, які померли в один день, хоча і у різний час доби, вважаються такими, що померли одночасно;
- г) особи, які померли не в один день, але в однаковий час доби, вважаються такими, що померли одночасно, і тому не закликаються до спадкування після смерті один одного.

16. Момент смерті фіксується на підставі медично-біологічних показників, які констатують факт смерті людини, що засвідчується у свідоцтві про смерть, яке видається _____.

- а) державним органом РАЦСу;
- б) лікарнею, медики якої констатували смерть особи;
- в) спеціальною установою;
- г) державним органом.

17. Спадкове право надає можливість кожному громадянину розпорядитися своїм майном на випадок смерті, визначивши у заповіті його _____.

- а) нажите майно;
- б) частку;
- в) права та обов'язки;
- г) рухоме та нерухоме майно.

18. Особи частково дієздатні, а також обмежено дієздатні _____.

- а) заповідальної дієздатності не мають;
- б) мають заповідальну дієздатність;
- в) мають часткову заповідальну дієздатність;
- г) мають лише правоздатність.

19. Фізичні особи, незалежно від віку, статі тощо, майно яких після смерті переходить у спадщину до інших осіб – це:

- а) спадкоємці;
- б) спадкодавці;
- в) відказоодержувачі;
- г) комморієнти.

20. До прийняття спадщини спадкоємцями її називають _____.

- а) лежачою;
- б) не прийнятою
- в) майбутня спадщина;
- г) майно померлого.

Обов'язкові завдання:

Практичне завдання № 1.

23 квітня 2019 року помер громадянин Р., після смерті якого залишилось спадкове майно, а саме 3-кімнатна квартира та дача в м. Харкові. До нотаріальної контори м. Львова звернувся гр. О., який є онуком спадкодавця з заявою про прийняття спадщини.

Чи належить гр. О до якої-небудь черги спадкоємців за законом?

В якому разі він може одержати свідоцтво про право на спадщину? До якої нотаріальної контори він повинен звернутись?

Виходячи з фабули задачі визначте спадкоємців.

Практичне завдання № 2.

Громадянин України, котрий постійно проживає за кордоном у Польщі, видав своїй сестрі довіреність на право розпорядження належним йому на праві власності житловим будинком в м. Дніпрі та автомобілем Тойота 238А.

Довіреність, посвідчена нотаріусом Польщі, та не була легалізована, то у вчиненні нотаріальної дії нотаріусом на території України було відмовлено. Тому, власник будинку щоб вирішити дане питання тимчасово виїхати на Україну, але під час перебування на території України помер 23 червня 2018 року, так і не встигнувши оформити договір купівлі-продажу будинку та автомобіля. Після спливу 6 місяців до нотаріальної контори звернувся син спадкодавця, котрий проживає та прописаний у спадковому будинку з 2001 року, із заявою стосовно видачі йому свідоцтва про право на спадщину за законом.

Що таке спадщина? Визначте склад спадщини.

Визначте коло спадкоємців?

Охарактеризуйте дії нотаріуса виходячи з фабули задачі відповідно до чинного законодавства.

Практичне завдання № 3.

18 квітня 2017 року державною нотаріальною конторою було посвідчено заповіт від імені Іванова Д. на все належне йому майно на ім'я Василькова А. 10 травня 2017 року Іванов Д. знову звернувся до державного

нотаріуса та вирішив заповідати все своє майно своїй доньці Івановій П. Пізніше, Іванов Д. скасував останній заповіт, подавши до нотаріальної контори заяву. Після його смерті для прийняття спадщини до нотаріальної контори звернулись Василькова А. та Іванова П.

Визначте суб'єктів спадкових правовідносин.

Чим відрізняється спадкування за заповітом від спадкування за законом?

Яким чином повинна оформлятися спадщина та на підставі чого? Відповідь обґрунтуйте.

Практичне завдання № 4.

В автомобільній катастрофі 15 червня 2017 року загинуло подружжя Васюків. На день їх смерті залишилось майно, що складається з спільно набутого майна: будинку, що належить кожному з них по одній другій долі та грошового вкладу в сумі 200 000 тисяч гривень, з яких 10 000 гривень є спільнонабутими, а 190 000 гривень - набуті чоловіком до шлюбу.

Подружжя заповіт не залишило. Спадкоємцями після смерті чоловіка та дружини є їх спільна дочка А. Також, у дружини залишився син К. після першого шлюбу та мати. Всі спадкоємці претендують на спадщину.

Визначте коло спадкоємців.

Які повинен вчинити нотаріус?

Які частки у спадщині отримає кожний із спадкоємців? Відповідь обґрунтуйте.

Практичне завдання № 5.

23 грудня 2004 року помер його батько І.І., залишивши спадщину, яка складається із садиби: земельної ділянки площею 0,15 га разом з розташованими на ній житловим будинком, господарсько-побутовими будівлями, наземними і підземними комунікаціями, багаторічними насадженнями в с. Мошни, вул. Комсомольська, 35 Черкаського району та області, який був побудований померлим за життя і рахувався за ним на підставі запису в Мошенській по господарській книзі № 18 за 2001-2005 рр., що підтверджується довідкою Мошнівської сільської Ради Черкаського району № 1377 від 08.06.2005 року. Також померлим І.І. складено заповіт, посвідчений секретарем Мошнівської сільської ради від 15.07.1999 року, в якому все своє майно він заповідав позивачу та третій особі по справі - брату позивача І.В.

Крім І.В.у померлого І.І. спадкоємцем є син та дружина. Дружина відмовляється від своєї частки на користь сина.

Після відкриття спадщини І.В. звернувся з заявою до Черкаської районної нотаріальної контори про прийняття спадщини, але йому було відмовлено у видачі свідоцтва про право на спадщину в зв'язку з тим, що померлий І.І, при житті не оформив належним чином документи на садибу і пояснено, що вказана категорія справ розглядається в судовому порядку.

Що таке спадщина?

Визначте коло спадкоємців та склад спадщини?

Охарактеризуйте дії нотаріуса. Чи правомірно він відмовив І.В. ?

Практичне завдання № 6.

Позивач звернулася в суд з позовом до відповідача Омельницької сільської ради, треті особи третя Кременчуцька державна нотаріальна контора КП "Кременчуцьке МБТІ", про визнання права власності, мотивуючи, що помер її чоловік, після його смерті відкрилась спадщина на майно, що складається з житлового будинку з господарськими будівлями. Єдиним спадкоємцем за законом є позивачка, оскільки її син який зареєстрований в даному домоволодінні, та дочка відмовляються від спадщини після померлого батька на її користь. До смерті й після смерті чоловіка позивачка постійно мешкає в домоволодінні, тому фактично прийняла спадщину, однак нотаріальні органи позбавлені можливості переоформити на неї в порядку спадщини за законом спадковий будинок з господарськими будівлями в зв'язку з відсутністю правовстановлюючого документу на будинок, тому вона змушена звернутися з даним позовом до суду.

В судовому засіданні позивачка підтримала позовні вимоги, представники відповідача та третіх осіб на розгляд справи не з'явилися, надіслали заяви про розгляд справи у їх відсутність. Проти задоволення позову син та донька не заперечують, так як вони, відмовилися від своєї частки спадщини на користь матері, про що подали письмову заяву.

Вислухавши пояснення сторін та дослідивши матеріали справи, суд прийшов до висновку, що позов підлягає задоволенню.

Що таке спадок? Що є спадком виходячи з фабули задачі?

Визначте коло спадкоємців.

Яким чином на розмір спадщини вплинула відмова сина та доньки на її отримання?

Практичне завдання № 7.

Громадянин А. являється єдиним спадкоємцем на майно, яке залишилось після смерті його матері громадянки С., яка померла 18.09.2018 році в тому числі і на жилий будинок по вул. Калинівка 15Б. Пропустивши встановлений законом строк для оформлення своїх спадкових прав, позивач просить

рішенням суду встановити факт прийняття спадщини залишеної після смерті матері та визнати право власності на спадкове майно.

Який строк встановлюється законом для прийняття спадщини?
У якому випадку визнається фактичне прийняття спадщини?
Яке рішення прийме суд? Відповідь обґрунтуйте.

Практичне завдання № 8.

15.08.2006 року О. звернулась до суду з позовною заявою до Тернівського районного виконавчого комітету м. Кривого Рогу про визнання права власності на дім та прибудинкові споруди за померлим та в порядку спадщини за нею. як за дочкою.

В обґрунтування позову в судовому засіданні позивач вказала, що 12.03.2006 року помер її рідний батько К. . До смерті її батько мешкав в будинку за адресою вул.Обухівська 12 Г, який він сам збудував згідно договору на будівництво дому і безстрокового договору на використання земельної ділянки від 21.05.1952 року.

В цій домі на момент смерті батька і зараз вона живе зі своїм чоловіком, і як вбачає того чинне законодавство вона вступила в спадщину, але вона не може в повному обсязі користуватися своїми правами, бо на цей дім у неї відсутнє право власності.

Згідно акту прийняття в експлуатацію індивідуального домоволодіння від 09.12.1976 р. будівництво було розпочате у 1952 році та закінчене у 1955 році, а рішенням Виконкому від 26.08.1994 р. за № 2202 узаконено господарчі приміщення та закріплена земельна ділянка за домоволодінням за її померлим батьком К, але право власності не оформлено. Враховуючи вищесказане і те, що домоволодіння було прийняте в експлуатацію ще у 1955 році, позивач просить суд визнати за нею право власності на домоволодіння по вул.Обухівська 12 Г.

Що таке спадщина?

Визначте склад спадщини виходячи з фабули задачі.

Яке рішення повинен винести суд? Чи вплине на рішення суду той факт, що у померлого є рідний брат, який також претендує на частину спадку та звернувся до нотаріуса із заявою після спливу 6-місячного строку?

Практичне завдання № 9.

Громадянка І. , та громадянин К. звернулися з позовом до громадянина В., третя особа громадянка С. про визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину, визнання права власності в порядку спадщини, мотивуючи позов тим, що позивачі є спадкоємцями після смерті батька та матері. Однак, свідоцтво про право спадщину нотаріус незаконно видав тільки на відповідача.

Просять визнати недійсним свідоцтво про право на спадщину по закону видане на ім'я громадянина В., визнати право власності за громадянином К. та В., громадянки І. та С., громадянка С. В рівних частках домоволодіння по вул. Московськів 25 Б.

Визначити суб'єктів спадкових правовідносин.

Чи правомірні дії нотаріуса?

Яким чином потрібно вирішити справу? Хто і яку частку домоволодіння отримає? Відповідь обґрунтуйте.

Практичне завдання № 10.

Іванюта звернулась до суду та просить визнати за нею право власності на земельну ділянку розміром 0,10 га, яка рішенням виконкому Овруцької міської ради передана у приватну власність П.Ж., мотивуючи тим, що після смерті чоловіка вона прийняла спадщину і отримала свідоцтво про право на належну їй частину будинку № 4 по вул.Механізації в м.Овручі. Чоловіку передано у власність земельну ділянку для обслуговування будинку і він є власником земельної ділянки, чим порушується його право.

Що таке спадщина?

Який механізм прийняття спадщини?

Яке рішення повинен прийняти суд? Відповідь обґрунтуйте.

Підготувати словник з основних термінів:

спадок, спадкування, спадкодавець, спадкоємець, спадкове майно, спадщина, відкриття спадщини, черги спадкоємців, відмова від спадщини, заповіт, спадкова трансмісія, комморієнти, спадкування за правом представлення, спадковий договір.

Бібліографічний список:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (з наст. змінами і доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 2003.№ 40-44. Ст.356.
3. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002 р. N 21-22. - ст.135.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002 р. № 21-22. Ст.135.
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.березня 2004 (з наст. змінами і доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-42. Ст. 492

6. Бондарєва М. В. Спадщина як юридична категорія: поняття, склад, ознаки (ч. 1). *Часопис Київського університету права*, 2016. № 2. С. 158-163. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkur_2016_2_37
7. Борисова В. І. Словник цивільного права [Текст] В. І. Борисова, С. Н. Приступа, В. С. Козадаєв. Х. : Фактор, 2012. 167 с.
8. Волков Е. Істотне порушення договору оренди успадкованої земельної ділянки. *Підприємництво, господарство і право*, 2016. № 5. С. 3-7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_5_2
9. Гелецька І. Реалізація принципу неподільності авторського права під час здійснення права на спадкування. *Підприємництво, господарство і право*, 2017. № 6. С. 19-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_6_5
10. Гончарова А.В. Цивільно-правові аномалії в спадковому праві України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, 2014. Випуск 6-1. Том 1. С. 197-200.
11. Дзера О.В. Договірне право України. Загальна частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 896 с.
12. Дзера О.В. Договірне право України. Особлива частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 1200 с.
13. Желіховська Ю. В. Охорона цивільних прав та інтересів нотаріусом [Текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 Желіховська Юлія Віталіївна ; Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К., 2012. 19 с.
14. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 342 с.
15. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 2. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 346 с.
16. Кисіль В. І. Спадкові відносини в сучасному міжнародному приватному праві. *Право України*, 2013. № 7. С. 154–182.
17. Кобзар В.В. Актуальні питання правового регулювання спадкування за заповітом. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2015. Випуск 32. Том 2. С. 45-48.
18. Когут Н. Прогалини та аномалії в правовому регулюванні спадкових відносин. *Юридична Україна*, 2016. № 1-2. С. 17-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2016_1-2_5
19. Курдельчук Д. Міжнародне спадкування – це складно і просто. *Мала енциклопедія нотаріуса*, 2012. № 1. С. 193–196.
20. Курдельчук Д. Ще раз про деякі особливості міжнародного спадкування. *Мала енциклопедія нотаріуса*, 2011. № 4. С. 164–168.
21. Кухарєв О. Є. Спадкове право України: навч.-практ. посіб. О. Є. Кухарєв. КИЇВ.: Алерта, 2011. 222 с.
22. Кухарєв О. Є. Спадкове право України : навч.-практ. посіб. О. Є. Кухарєв. К. : Правова єдність : Алерта, 2013. 328 с.

23. Кухарев, О. Є. Актуальні питання вирішення судами спорів про усунення від права на спадкування. *Вісник Національної асоціації адвокатів України*, 2017. № 5. С. 9-18. URL: <http://orcid.org/0000-0003-2086-9179>.
24. Майданик Р. А. Цивільне право. Загальна частина : підручник. КИЇВ.: нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Юрид. ф-т. КИЇВ.: Алерта, 2012. (Багатотомне видання). Т. 1 : Вступ у цивільне право. 2012. 471 с.
25. Майданик Р. А. Речове право України. Підручник. Київ, Алерта. 2019. 1092 с.
26. Михайлів М. О. Особливості колізійного регулювання спадкових відносин в Україні. *Часопис Київського університету права*, 2014, № 3. С. 148-152
27. Михайлів М. О. Уніфікація колізійних норм у сфері спадкових відносин. *Часопис Київського університету права*, Київ, 2019. № 2. С. 131-137
28. Нестерцова-Собакарь О. В. Спадковий договір як інститут спадкового права України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2017. № 1. С. 147-154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2017_1_22
29. О юрисдикции, применимом праве, признании и исполнении решений и принятии и применении аутентичных документов по вопросам наследования и о создании Европейского сертификата о наследовании: Регламент (ЕС) №650 2012 Европейского Парламента и Совета от 4 июля 2012 г. *Журнал международного частного права*, 2012. № 4. С. 34–92
30. Оксанюк Н. М. Окремі аспекти прийняття спадщини неповнолітніми. *Форум права*, 2013. № 2. С. 412–416. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_2_64
31. Піщик Х.З. Правовий статус спадкоємців при спадкуванні за законом. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право*. №5(17), 2018 URL: file://C:/Users/UserDownloads/Nivif_2018_5_23.pdf
32. Право інтелектуальної власності : підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 544 с.
33. Предчук Т. В. Окремі аспекти здійснення спадкування за спадковим договором. Правоохоронна та правозахисна діяльність поліції в умовах формування громадянського суспільства в Україні. Київ: Нац. академія внутрішніх справ, 2016. С. 319–322
34. Р.А. Майданик. Цивільне право. Практикум. Навчальний посібник. видання 3-тє, перероблене і доповнене. Київ, Алерта, 2019. 622 с.
35. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Спадкове право. Академічний курс : підручник З. В. Ромовська. 2-ге вид., допов. К. : Дакор, 2013. 304 с
36. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Право власності: Академічний курс: підручник для студентів вищих навчальних закладів З. В. Ромовська; Мін. освіти і науки України. КИЇВ.: Центр учбової літератури : Правова єдність: Алерта, 2011. 244 с.

37. Сіщук Л. В. Управління корпоративними правами до прийняття спадщини. *Приватне право і підприємництво*, 2018. Вип. 18. С. 95-100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prip_2018_18_23
38. Цивільне право України: підручник: У 2 т. В.І. Борисова, (кер.авт.кол.), Л.М.Баранова, Т.І.Бегова та ін.; За ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатеевої, В.Л. Яроцького. Х: Право, 2011. Т. 2. 816 с.
39. Цивільне право України: навч. посібник за заг. ред. І. С. Тімуш. Дніпропетровськ: Середняк Т. К., 2015. 236 с.
40. Цивільне право України: посібник для підготовки до іспитів відп. ред. С. В. Губарев, О. О. Лов'як. Дніпро: Середняк Т. К., 2017. 206 с.
41. Цивільне право України. Загальна частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 976 с.
42. Цивільне право України. Особлива частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 1176 с.
43. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
44. Шупінська О. В. Міжнародно-правове регулювання відносин власності при транскордонному спадкуванні. *Університетські наукові записки Хмельн. ун-т упр. та права*. Хмельницький, 2011. Вип. 4. С. 76–81.
45. Щербина Б. С. Відмова від прийняття спадщини як спосіб здійснення права на спадкування. *Молодий вчений*. 2015. № 8(1). С. 103-108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_8%281%29__24

ТЕМА 17. СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ.

Особливості спадкування за законом. Черги спадкоємців за законом. Зміна черговості одержання права на спадкування. Спадкування усиновленими та усиновлювачами. Перша черга спадкоємців за законом. Друга черга спадкоємців за законом. Третя черга спадкоємців за законом. Четверта черга спадкоємців за законом. П'ята черга спадкоємців за законом. Спадкування за правом представлення. Розмір частки у спадщині спадкоємців за законом. Спадкова трансмісія. Порядок закликання до спадкування за законом. Розподіл спадщини між спадкоємцями.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке спадкування?
2. Охарактеризуйте поняття «спадкування за законом».
3. Суб'єкти спадкування за законом.
4. Які нормативно- правові акти містять норми регулювання спадкування за законом?
5. Черговість спадкування за законом.
6. Яким чином здійснюється зміна черговості одержання права на спадкування відповідно до Цивільного кодексу України?
7. Яким чином здійснюється спадкування за законом усиновленими?
8. Яким чином здійснюється спадкування за законом усиновлювачами?
9. Скільки черг спадкування за законом відповідно до цивільного законодавства?
10. Які суб'єкти відносяться до першої черги спадкування за законом?
11. Які суб'єкти відносяться до другої черги спадкування за законом?
12. Які суб'єкти відносяться до третьої черги спадкування за законом?
13. Які суб'єкти відносяться до четвертої черги спадкування за законом?
14. Які суб'єкти відносяться до п'ятої черги спадкування за законом?
15. Яким чином визначається ступінь споріднення?
16. Спадкування за правом представлення.
17. Як визначається розмір частки у спадщині спадкоємців за законом?
18. Чи можуть спадкоємці за усною угодою між собою змінити розмір частки у спадщині?
19. Як може бути змінена черговість одержання спадкоємцями за законом права на спадкування?
20. Який порядок відмови від спадщини за законом?
21. Якщо діти народилися у не зареєстрованому шлюбі, до якої черги вони відносяться?
22. Строк прийняття спадщини за законом.
23. Куди потрібно звертатися спадкоємцеві для прийняття спадщини за законом?
24. Коли вважається, що особа прийняла спадщину за законом?

25. Який документ підтверджує прийняття спадкоємцем спадщини за законом?
26. Чи має право спадкоємець за законом відмовитися від прийняття спадщини на користь будь-кого із спадкоємців за законом незалежно від черги?
27. Яким чином діє представлення при спадкуванні по прямій низхідній лінії?
28. Хто по висхідній лінії не спадкує за законом після смерті усиновленого та його нащадків?
29. Чи успадковуються права та обов'язки спадкодавця при спадкуванні за законом?
30. До якої черги спадкоємців за законом відноситься утриманець? Чому?

Тести для самоконтролю:

1. Черговість одержання спадкоємцями за законом права на спадкування може бути змінена:

- а) нотаріально посвідченим договором заінтересованих спадкоємців, укладеним до відкриття спадщини;
- б) нотаріально посвідченим договором заінтересованих спадкоємців, укладеним після відкриття спадщини та закінчення строку на її прийняття;
- в) черговість одержання права на спадкування не може бути змінена спадкоємцями за законом;
- г) черговість одержання права на спадкування може бути змінена за бажанням спадкоємцями за законом.

2. За правом представлення не спадкують:

- а) рідні сестри та брати спадкодавця;
- б) онуки та правнуки;
- в) дядько та тітка;
- г) племінники.

3. До першої черги спадкоємців відносяться:

- а) дід та баба;
- б) діти;
- в) батьки спадкодавця;
- г) один з подружжя.

4. Спадкоємцями за законом не можуть бути:

- а) будь-які фізичні особи;
- б) родичі;

- в) особи, які проживали разом із спадкодавцем однією сім'єю не менше п'яти років;
- г) дід та баба.

5. Спадкоємець за законом має право відмовитися від прийняття спадщини на користь:

- а) будь-кого із спадкоємців за законом незалежно від черги;
- б) будь-кого із спадкоємців як за законом так і за заповітом;
- в) будь-кого із спадкоємців за законом лише тієї черги спадкоємців, які закликані до спадкування.
- г) будь-кого із спадкоємців за законом залежно від черги.

6. Спадкоємець за законом може відмовитися від спадщини протягом:

- а) шести місяців з моменту її відкриття;
- б) шести місяців після її відкриття;
- в) чотирьох місяців з моменту її відкриття;
- г) п'яти місяців після її відкриття.

7. Не входить до складу спадщини:

- а) борги спадкодавця;
- б) майнові права;
- в) права на аліменти, пенсію, допомогу або інші виплати, встановлені законом;
- г) обов'язок сплатити штраф, що був присуджений судом спадкодавцеві за його життя.

8. Розмір обов'язкової частки у спадщині:

- а) половина частки, яка належала б кожному із обов'язкових спадкоємців у разі спадкування за законом;
- б) більше половини частки, яка належала б кожному із обов'язкових спадкоємців у разі спадкування за законом;
- в) половина вартості всього спадкового майна;
- г) третину вартості всього спадкового майна.

9. Особи є спадкоємцями другої черги:

- а) дід та баба;
- б) діти, подружжя, батьки;
- в) діти, пасинки, падчерці, подружжя;
- г) рідні брати та сестри.

10. Частки у спадщині кожного із спадкоємців за законом є:

- а) нерівними;
- б) визначається самостійно;
- в) рівними;
- г) за бажанням спадкоємців.

11. Ступінь споріднення визначається за ....., що віддаляють родича від спадкодавця:

- а) числом народжень;
- б) подальшим ступенем;
- в) місяцем народжень;
- г) за ступенем числа народжень.

12. Які особи є спадкоємцями четвертої черги:

- а) хтось з подружжя;
- б) дядько та тітка;
- в) внуки;
- г) особи, які проживали однією сім'єю не менш як п'ять років.

13. Спадкування за законом регулюється:

- а) Цивільним кодексом України;
- б) Сімейним кодексом України;
- в) Цивільним процесуальним кодексом України;
- г) Законом України «Про нотаріат».

14. Виділяють таку кількість черг спадкування:

- а) 4;
- б) 6;
- в) 7;
- г) 5.

15. Як відбувається спадкування за законом?

- а) у випадку відсутності заповіту;
- б) за визнання заповіту недійсним;
- в) за відмови спадкоємців прийняти спадщину;
- г) спадкоємці за заповітом зникли.

16. Не мають права стати спадкоємцями за законом:

- а) особи, які навмисно позбавили життя спадкодавця;
- б) особи, які навмисно позбавили життя кого-небудь із спадкоємців;
- в) батьки після дітей, стосовно яких вони позбавлені батьківських прав;
- г) батьки і повнолітні діти, що злісно ухилялися від виконання покладених на них законом обов'язків з утримання спадкодавця.

17. Спадкоємцями можуть бути за законом:

- а) фізичні, так і юридичні особи;
- б) держава та інші суб'єкти публічного права;
- в) держава;
- г) лише фізичні особи.

18. При спадкуванні по прямій низхідній лінії право представлення діє:

- а) без обмеження ступеня споріднення;
- б) з обмеженням ступеня споріднення;
- в) не важливо з обмеженням чи без обмеження;
- г) без обмеження від шостого ступеня споріднення.

19. Підставами закликання до спадкування за законом не можуть бути:

- а) шлюбні відносини;
- б) родинні чи сімейні стосунки;
- в) знаходження на утриманні спадкодавця не менше трьох років до його смерті;
- г) усиновлення.

20. У разі спадкування за законом усиновлений та його нащадки, з одного боку, та усиновлювач і його родичі - з другого:

- а) не прирівнюються до родичів за походженням;
- б) прирівнюються до родичів за походженням;
- в) прирівнюються до родичів не за висхідною лінією;
- г) прирівнюються за походженням по низхідній лінії.

Обов'язкові завдання:

Практичне завдання №1.

Позивач звернулась до суду та просить встановити факт прийняття нею спадщини після смерті матері та визнати за нею право власності на:

- житловий будинок по вул.Січневій 25 А який належить на праві приватної власності її матері, на майновий пай члена колективного сільськогосподарського підприємства СГ „Великохайчанське" в с. В. Хайча Овруцького району в розмірі 1660 грн, або 0,07 % загальної вартості майна пайового фонду підприємства, виданого Великохайчанською сільською радою Г.Г. на підставі свідоцтва про право власності на майновий пай члена КСГ серії ЖИ-6 №213252 від 23 січня 2003 року,

- на земельну ділянку площею 0,3336 га, для ведення товарного сільськогосподарського виробництва яка розташована на території Великохайчанської сільської ради Овруцького району,

- на земельну ділянку площею 1,0651 га, для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, яка розташована на території Великохайчанської сільської ради Овруцького,

- на грошовий вклад з усіма процентами та компенсаціями, який зберігається в філії Овруцького відділення ощадного банку №2946034, на рахунках №057130, №480,

мотивуючи тим, що в Овруцькій ДНК куди вона звернулася за оформленням спадщини, їй було відмовлено по причині, що нею не доведено факт прийняття спадщини.

Які черги спадкоємців за законом.

До якої черги спадкоємців за законом належить позивачка?

Яким чином встановлюється факт прийняття спадщини?

Вирішіть справу. Відповідь обґрунтуйте.

Практичне завдання №2.

Позивач звернулася до суду і просить визнати за нею право власності на домоволодіння за адресою м.Канів вул. Женевська 18-В та земельні ділянки: площею 0,70 га для ведення особистого підсобного господарства і 0,15 га для обслуговування домоволодіння, мотивуючи тим, що все перераховане належить її чоловіку, який помер 23.12.2018 року, та спадщину після смерті якого вона прийняла, але оформити свідоцтво про право на спадщину не може, оскільки чоловік не виготовив правоустановлюючі документи на будинок та земельну ділянку.

Що таке спадщина? Склад спадщини?

До якої черги спадкоємців за законом належить позивачка?

Як рішення повинен прийняти суд? Відповідь аргументуйте.

Практичне завдання №3.

Позивачі звернулися до суду з позовною заявою до відповідача про визнання права власності на 13 частину будинку в порядку спадкування за законом.

Свої вимоги мотивують тим, що 12.03.2017 року помер В., який є батьком позивача А. та відповідача К. Крім цього позивачка. є дружиною померлого.

Після смерті батька та чоловіка залишилася спадщина, яка складається з житлового будинку м.Харків вул.Сумська 25.

Весь час А.та Г. постійно проживали та зареєстровані у спірному будинку, несли всі витрати по оплаті комунальних послуг, здійснювали необхідний ремонт будинку, щоб підтримувати його в належному стані.

До Другої Державної нотаріальної контори в м. Києві з письмовою заявою не зверталися, в зв'язку з тим, що при усній розмові з державним нотаріусом другої нотаріальної контори було повідомлено, про неможливість в подальшому видати свідоцтво про право на спадщину за законом оскільки документ (свідоцтво про право власності на спірний будинок на батька та чоловіка після смерті діда), який би свідчив про належність спадкового майна на праві власності померлого своєчасно не оформлений, та рекомендовано зі спадковим питанням звернутися до суду за місцем знаходження спадкового майна.

Які є черги спадкоємців за законом?

Визначте коло спадкоємців та до якої черги вони відносяться.

Яким чином здійснюється поділ спадкового майна на частки?

Вирішіть справу. Відповідь обґрунтуйте.

Практичне завдання №4.

Позивач за первісним позовом звернулася до суду з позовною заявою в якій вказала, що 18 січня 2019 року помер Н.А.,. Останній в шлюбі з А.І. за життя придбав домоволодіння № 5 по вул. Чехословацькій в м. Кривому Розі. Згідно заповіту Н.А, заповідав все належне йому майно позивачці по справі, проте позивачка не може успадкувати вказане домоволодіння, оскільки воно за життя Н.А. було оформлено на А.І., та її спадкоємець - Г.Г. чинить їй перешкоди у оформленні спадщини. У зв'язку з викладеним, та приймаючи до уваги, що позивачка є єдиною спадкоємицею за законом після померлого Н.А. та вона успадкувала інше майно після його смерті, позивачка просить визнати за нею право власності на половину вказаного домоволодіння.

Г.Г. звернулася до суду із зустрічним позовом, в якому вказала, що 08.08.2010 року померла її бабуся К.В.. За життя А.І. на підставі договору купівлі-продажу від 28 08.1989 року була власником 12 частини домоволодіння, розташованого за адресою: м Кривий Ріг, вул. Чехословацька, буд. 5. До складу даного домоволодіння, входили: житловий будинок -А 1 площею 71,50 кв.м, літня кухня - Б, підвал - В, підвал - Д, літня кухня - Е,

вбиральня - Ж, сарай - Л, душ - И, вбиральня - З, водоколонка - І-ІІ, замощення - ІІІ, забор - №1-3. Також, А.І. за життя володіла земельною ділянкою, призначеною для обслуговування вказаного домоволодіння площею 0,0980 гектара. Одразу ж після придбання вказаного домоволодіння А.І. на підставі рішення виконавчого комітету Саксаганської районної в місті рада народних депутатів м. Кривого Рогу від 13.10.1989 року було знесено сарай Л та капітально відремонтовано будинок з внутрішнім переобладнанням та будівництвом прибудови до будинку розміром 3,3м на 10,52м.

Зазначене домоволодіння було придбано А.І. під час перебування у зареєстрованому шлюбі з Н.А., який помер 18.01.2009 року. Крім того, померлим також на праві власності належить земельна ділянка розташована під вказаним домоволодінням розміром розміром 0,0980 га.

02.08.2010 року А.І. склала заповіт, яким заповідала все своє майно Г.Г. Таким чином, будучи спадкоємицею за заповітом Г.Г. прийняла зазначену спадщину про що свідчить подана нею до нотаріальної контори заява про прийняття спадщини. Проте, за Життя А.І. була власником ще 13 частини квартири. Власником іншої частини вказаної квартири, а саме 23 її частин був її чоловік – Н.А.

Н.А, все належне йому майно заповідав позивачці за первісним позовом – М.К.

У зв'язку з викладеним позивачка за позовом просить визнати за нею право власності на частину, домоволодіння № 5 по вул. Чехословацькій в м.Кривому Розі та частину земельної ділянки після смерті Н.А.,

Позивачка за зустрічним позовом просить визнати за нею право власності на 13 частини квартири, розташованої за адресою: м. Кривий Ріг, вул. Січеславська 12 кв.125 та половину від 12 частини домоволодіння, розташованого за адресою: м Кривий Ріг, вул. Чехословацька, буд. 5.

Визначте коло спадкоємців.

Який склад спадщини в даному випадку? Яким чином розподіляються частки спадкового майна при спадкуванні за законом?

Яке рішення повинен прийняти суд? Відповідь аргументуйте.

Практичне завдання №5.

04 січня 2019 року Громадянка звернулася в Іршавський районний суд з позовом до сільської ради Іршавського району про визнання права власності на спадкове майно. Посилається на те, що 12 січня 2018 року померла І.А., про що видано свідоцтво про смерть.

Після її смерті відкрилася спадщина, яка складається із житлового будинку і надвірних споруд, що розташовані за адресою: с. Воловиця, буд. 69 Іршавського району Закарпатської області.

Заповіту за життя спадкодавець не залишила.

На день смерті позивачка проживала разом із спадкодавцею у будинку, що знаходиться за адресою: с. Воловиця, буд. 69 Іршавського району Закарпатської області з 2004 року по теперішній час, що стверджується довідкою сільської ради Іршавського району № 1645 від 14.12.2018 року. Спадкодавця своїх дітей не мала, чоловік Б.Г. помер 27.02.2012 року. Інші особи, які претендують на майно після смерті спадкодавці, - відсутні.

Власником спадкового будинку в с. Воловиця, буд. 69 Іршавського району згідно запису погосподарської книги сільської ради Іршавського району Закарпатської області № 11 на 2016-2013 року була І.А., Будинок побудований у 1958 році.

При зверненні до приватного нотаріуса у оформленні спадщини позивачці було відмовлено у зв'язку з тим, що померла при житті не оформила право власності на спадковий житловий будинок та не зареєструвала його в Іршавському інвентарбюро. У зв'язку із відсутню правовстановлюючого документу на спадковий житловий будинок, позивачка вимушена звернутися до суду за вирішенням питання визначення належності спадкового майна.

Визначте коло спадкоємців.

Що таке належне спадкове майно?

Визначте склад спадщини.

Яке рішення повинен прийняти суд?. Відповідь обґрунтуйте.

Практичне завдання №6.

2 січня 2016 року помер громадянин П., після смерті якого залишилось спадкове майно у вигляді квартири у місті Дніпрі. До нотаріальної контори звернувся громадянин Н., який є онуком двоюрідної сестри спадкодавця з заявою про прийняття спадщини.

Які є черги спадкоємців за законом?

Чи належить громадянин Н. до якої-небудь черги спадкоємців за законом?

В якому випадку він може одержати свідоцтво про право на спадщину? Вирішіть справу. Відповідь обґрунтуйте.

Практичне завдання №7.

11 січня 2019 року позивач громадянка А. звернулась до суду з позовною заявою до громадянки В. про визнання права власності в порядку спадкування.

Позовні вимоги мотивує тим, що 11 липня 2014 року помер її син К. Фактично при житті її син К. успадкував цілий житловий будинок № 36 по вул. Сахалінська, с. Біленька в м. Краматорськ Донецької області та земельну

ділянку кадастровий №1412945600:00001:0379, площею 0,0859 га, яка розташована за вказаною адресою.

Зазначений будинок та земельна ділянка до успадкування її сином належали Г., яка є його бабусею.

Після смерті Г. зазначеним майном володіли вона та її син, який до 11 червня 2014 року проживав та здійснював господарство за значеною адресою разом з нею.

До смерті сина вона вважала, що зазначений будинок та земельна ділянка була успадкована її сином на підставі заповіту.

Після захоронення сина, нею були знайдені документи, з яких було встановлено, що вищевказане майно до теперішнього часу належить Г. та ніким не успадковане у встановленому порядку.

У її сина після смерті залишилася донька В., яка відмовляється приймати спадщину після смерті батька, однак оскільки порушений встановлений законом строк для оформлення такої відмови, то встановити цей факт можливо лише у судовому порядку.

Після смерті сина К. вона фактично прийняла спадщину, оскільки на момент його смерті по теперішній час проживає у вказаному будинку, користується ним та сплачує комунальні послуги.

Тому просить встановити факт прийняття спадщини за законом нею від К. на цілий житловий будинок з надвірними спорудами № 36 по вул. Сахалінська, с. Біленька в м. Краматорськ Донецької області та земельну ділянку кадастровий №1412945600:00001:0379, площею 0,0859 га під ним, визнати за нею право власності на цілий житловий будинок з надвірними спорудами № 36 по вул. Сахалінська, с. Біленька в м. Краматорськ Донецької області та земельну ділянку кадастровий №1412945600:00001:0379, площею 0,0859 га під ним.

Визначте коло спадкоємців.

Визначте склад спадщини та її частки.

Яке рішення повинен прийняти суд? Відповідь аргументуйте.

Практичне завдання №8.

У січні 2019 року позивач звернулася до суду з вказаним позовом, посилаючись на те, що 07.01.2012 року помер її чоловік, після смерті якого залишилося спадкове майно, яке складається з 2,2371 % частки від земельної ділянки, загальною площею 63,79 га, та з 0,6061% частки від земельної ділянки, загальною площею 78,13 га, переданих для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, які знаходяться на території Одрадокам'янської сільської ради Бериславського району Херсонської області. Вказані частки земельних ділянок належали померлому на праві спільної часткової власності на підставі державних актів на право власності на земельну ділянку серії ЯА №250603 від 28.08.2006 року та серії ЯА №250429 від 21.08.2006 року. З метою отримання свідоцтва про право на спадщину

позивачка звернулася до нотаріуса, але отримала відмову через відсутність правовстановлюючих документів на відповідні частки земельної ділянки. В зв'язку з чим, позивач просить суд визнати за нею право власності на 2,2371 % частки від земельної ділянки, загальною площею 63,79 га, та з 0,6061% частки від земельної ділянки, загальною площею 78,13 га, переданих для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, які знаходяться на території Одрадокам'янської сільської ради Бериславського району Херсонської області в порядку спадкування за законом після померлого 07.01.2012 року чоловіка.

Визначте склад спадщини.

Чи правомірні дії нотаріуса? Чому?

Яке рішення повинен винести суд?

Практичне завдання №9.

Представник позивача звернувся до суду з позовом про визнання права власності на нерухоме майно та земельні ділянки в порядку успадкування за законом.

В своїй заяві представник позивача зазначив, що 26 травня 2015 року помер батько позивача. Після смерті останнього залишилося спадкове майно житловий будинок з господарськими будівлями та земельні ділянки. Позивач є спадкоємцем законом, так як на час смерті батька був неповнолітнім, а тому вважається таким, що спадщину прийняв, однак в зв'язку з відсутністю оригіналів правовстановлюючих документів, нотаріус відмовила позивачу у видачі свідоцтв про право на спадщину.

Посилаючись на викладене, представник позивача просив суд визнати за позивачем в порядку спадкування за законом право власності на житловий будинок з господарськими будівлями, на земельну ділянку площею 0,1000 га, цільове призначення (використання) для будівництва і обслуговування житлового будинку господарських будівель і споруд та на земельну ділянку площею 0,1617 га цільове призначення для ведення особистого селянського господарства, які розташовані за адресою: Полтавська обл., Глобинський р-н, м. Глобине, вул. Степова, буд. 35.

Визначте суб'єктів спадкування за законом.

Чи можливо в даному випадку звернення не позивача, а його представника? Чому?

Чи правомірно вчинив нотаріус? Відповідь обґрунтуйте.

Вирішіть справу.

Практичне завдання №10.

Громадянка С. звернулася до суду з даним позовом, вказуючи на те, що 10 грудня 2007 року померла її тітка, у зв'язку з чим, була відкрита спадщина. Однак в строк передбачений ч.1 ст. 1270 ЦК України, вона спадщину не

прийняла, оскільки вважала, що організація похорону, успадкування речей померлої, є підтвердженням факту прийняття спадщини. Також на той час у померлої було відсутнє майно, яке необхідно оформляти нотаріально, а державний акт на право власності на земельну ділянку вважала втраченим і лише нещодавно виявила його. Крім цього, нотаріус повідомив її, що не зможе видати свідоцтво про право на спадщину, оскільки відсутні документи, що підтверджують їхні родині відносини. А тому просить суд встановити факт, що вона є племінницею її тітки, яка померла 10 грудня 2007 року та визначити їй додатковий строк для прийняття спадщини у два місяці з дня набрання рішення законної сили, яка відкрилась після смерті 10 грудня 2007 року її тітки.

Що таке спадщина?

Який строк прийняття спадщини?

Чи правомірні дії нотаріуса? Обґрунтуйте

Вирішіть справу. Рішення аргументуйте.

Підготувати словник з основних термінів:

спадкування, спадкування за законом, спадкодавець, спадкоємець, спадкове майно, відкриття спадщини, черги спадкоємців, відмова від спадщини, обов'язкова частка, спадкова трансмісія, спадкування за правом представлення.

Бібліографічний список:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*, 1996. № 30. Ст. 141.
2. Конвенція відносно міжнародного управління майном осіб, які померли від 02.10.1973. URL: zakon3.rada.gov.ua
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (з наст. змінами і доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*, 2003. № 40-44. Ст.356.
4. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. *Відомості Верховної Ради України*, 2002 р. N 21-22. ст.135.
5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*, 2002 р. № 21-22. Ст.135.
6. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.березня 2004 (з наст. змінами і доповненнями). *Відомості Верховної Ради*, 2004. № 40-42. Ст. 492
7. Про правонаступництво України: Закон України від 12.09.1991 р. № 1543-ХІІ. *Відомості Верховної Ради*, 1991. № 46. ст. 612
8. Про внесення змін до Порядку посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених. Постанова Кабінету Міністрів України від 6 липня 2006 р. № 940. *Офіційний вісник України* від 19.07.2006 р., № 27, стор. 100, стаття 1966
9. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 2965 *Офіційний вісник України* від 07.03.2012 р., № 17, стор. 66, стаття 632

10. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування: Наказ Міністерства юстиції України від 11.11.2011 № 33065 *Офіційний вісник України* від 02.12.2011 р., № 91, стор. 172, стаття 3312
11. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: Рішення Міністерства юстиції України від 29.01.2009. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>
12. Про судову практику у справах про спадкування: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 № 7. *Вісник Верховного суду України* від 06.2008 р., № 6, стор. 17
13. Щодо оформлення спадкових прав фізичних та юридичних осіб: Лист Міністерства юстиції України від 11.10.2010 № 31-32238. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>
14. Про затвердження Положення про Спадковий реєстр: Наказ Міністерства юстиції України від 07.07.2011 № 18105. *Офіційний вісник України* від 25.07.2011 р., № 54, стор. 34, стаття 21
15. Бондарєва М. В. Спадщина як юридична категорія: поняття, склад, ознаки (ч. 1). *Часопис Київського університету права*, 2016. № 2. С. 158-163. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkur_2016_2_37
16. Борисова В. І. Словник цивільного права. Х. : Фактор, 2012. 167 с
17. Дзера О.В. Договірне право України. Загальна частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 896 с.
18. Дзера О.В. Договірне право України. Особлива частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 1200 с.
19. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 342 с.
20. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 2. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 346 с.
21. Кондратова А. М. Проблеми спадкування окремих видів об'єктів спадщини: причини їх виникнення та шляхи вдосконалення законодавства. *Часопис Київського університету права*, 2015. № 1. С. 170-172. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkur_2015_1_42
22. Кухарєв О. Є. Спадкове право України : навч.-практ. посіб. К. : Правова єдність : Алерта, 2013. 328 с.
23. Лепіхіна О., Шейко В. Проблеми актуальної практики спадкування в зоні АТО. *Електронне видання «Юрист & Закон»*, 2015. № 28. URL: http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA008217
24. Майданик Р. А. Речове право України. Підручник. Київ, Алерта. 2019. 1092 с.
25. Майданик Р. А. Цивільне право. Загальна частина: підручник. КИЇВ.: нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Юрид. ф-т. - КИЇВ.: Алерта, 2012. (Багатотомне видання). Т. 1 : Вступ у цивільне право. 2012. 471 с.

26. Мегедь К. В. Практичні питання спадкування за цивільним законодавством України Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". 2018. №2. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/2018/2/3389>
27. Надієнко О. І. Генеза спадкового права України (радянський період). *Молодий вчений*, 2017. № 4. С. 322-327. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_4_78
28. Огляд практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду щодо розгляду справ у спорах, що виникають із спадкових правовідносин. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/ogljad_KCS.pdf
29. Право інтелектуальної власності : підручник. За заг. ред. О. І. Харитонової. Київ, Юрінком Інтер, 2019. 544 с.
30. Р.А. Майданик. Цивільне право. Практикум. Навчальний посібник. видання 3-тє, перероблене і доповнене. Київ, Алерта, 2019. 622 с.
31. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Спадкове право. Академічний курс : підручник З. В. Ромовська. 2-ге вид., допов. К. : Дакор, 2013. 304 с
32. Сегенюк А. В. Особливості спадкування за законом. *Часопис цивілістики*, 2016. Вип. 20. С. 146-150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chas_2016_20_32
33. Середницька І.А. Історико-правовий аспект розвитку спадкового права в Україні URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2018/1/30.pdf>
34. Сліпченко С. Хто такі спадкоємці за правом представлення, та їх місце серед кола спадкоємців за законом. URL: www.stride.com.ua
35. Слома В.М. Спадкування за законом у цивільному праві України. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/7672/1.pdf>
36. Федченко Т., Сліпченко Л. Спадкування та оподаткування <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100005398-spadkuvannya-ta-opodatкування>
37. Цивільне право України: навч. посібник за заг. ред. І. С. Тімуш. Дніпропетровськ: Середняк Т. К., 2015. 236 с.
38. Цивільне право України: посібник для підготовки до іспитів відп. ред. С. В. Губарєв, О. О. Лов'як. Дніпро: Середняк Т. К., 2017. 206 с.
39. Цивільне право України: підручник: У 2 т. В.І. Борисова, (кер.авт.кол.), Л.М.Баранова, Т.І.Бегова та ін.; За ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького.Х: Право, 2011. Т. 1. 656 с.
40. Цивільне право України. Загальна частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 976 с.
41. Цивільне право України. Особлива частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 1176 с.
42. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

ТЕМА 18. СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ.

Поняття і ознаки заповіту. Право на заповіт. Права заповідача. Заповідальний відказ. Предмет заповідального відказу. Право на обов'язкову частку у спадщині. Заповіт з умовою. Заповіт подружжя. Секретний заповіт.

Принцип свободи заповідальних розпоряджень. Обмеження свободи заповідальних розпоряджень. Підпризначення спадкоємця як різновид заповідального розпорядження. Заповідальний відказ як різновид заповідального розпорядження. Покладання та встановлення сервітуту як різновиди заповідальних розпоряджень.

Спадкування частини спадщини, що не охоплена заповітом. Позбавлення спадщини.

Форма заповіту. Посвідчення заповіту. Поняття секретного заповіту. Оголошення нотаріусом секретного заповіту. Посвідчення заповіту при свідках. Право заповідача на скасування та зміну заповіту. Таємниця заповіту. Тлумачення заповіту. Недійсність заповіту.

Спадковий договір: поняття, природа, елементи і виконання.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття «заповіт».
2. Хто має право на заповіт відповідно до цивільного законодавства?
3. Хто може бути призначеним спадкоємцем за заповітом?
4. Дайте визначення поняття «заповідальний відказ».
5. Що може бути предметом заповідального відказу?
6. Хто має право на обов'язкову частку в спадщині?
7. Охарактеризуйте поняття заповіту з умовою та його особливості.
8. Яка спадщина не охоплюється заповітом?
9. У якій формі укладається заповіт?
10. Які суб'єкти мають право посвідчувати заповіт відповідно до Цивільного кодексу України?
11. Дайте визначення поняття секретного заповіту та охарактеризуйте його особливості.
12. Які умови оголошення секретного заповіту?
13. Коли укладаються заповіти зі свідками?
14. Чи містить заповіт певну структуру встановлену законодавством?
15. Що таке заповідальне розпорядження?
16. Скасування заповіту заповідачем.
17. Зміна заповіту заповідачем.
18. Охарактеризуйте поняття «таємниця заповіту».
19. Ким здійснюється тлумачення заповіту?
20. При яких умовах заповіт визнається недійсним?
21. Хто може бути свідками при посвідченні заповіту ?

22. Хто призначає день оголошення заповіту?
23. Ким спадкується спадщина, яка не охоплюється заповітом?
24. Чи є заповіт з умовою обов'язковим для спадкоємців?
25. Коли заповідальний відказ втрачає чинність?
26. Хто немає права на обов'язкову частку в заповіті?
27. Кому заповідач може доручити виконання заповіту?
28. Чи мають право спадкоємці призначати виконавця заповіту?
29. Хто здійснює контроль за виконанням заповіту?
30. Скільки становить строк чинності повноважень виконавця заповіту?

Тести для самоконтролю:

1. Право на заповіт має:

- а) будь-яка особа;
- б) юридична особа;
- в) фізична особа з повною цивільною дієздатністю;
- г) фізична особа через представника.

2. Заповідач не може:

- а) позбавляти права на спадкування осіб, які мають право на обов'язкову частину у спадщині;
- б) без зазначення причин позбавити права на спадкування будь-яку особу з числа спадкоємців за законом;
- в) призначити своїми спадкоємцями одну або кілька фізичних осіб, незалежно від наявності у нього з цими особами сімейних, родинних відносин;
- г) скласти заповіт, щодо всієї спадщини.

3. Заповідальний відказ втрачає чинність у разі:

- а) коли спадкоємці відмовились від нього;
- б) смерті відказу одержувача, що сталася до відкриття спадщини;
- в) смерті відказоодержувача, що сталася після відкриття спадщини;
- г) рішення суду.

4. Право на обов'язкову частку у спадщині не мають:

- а) малолітні брат і сестра;
- б) непрацездатні батьки, непрацездатна вдова (вдівець);
- в) непрацездатні діти;
- г) неповнолітні діти.

5. Заповіт з умовою є:

- а) обов'язковим для спадкодавців;
- б) обов'язковим лише за рішенням суду;
- в) діє на власний розсуд спадкодавця;
- г) виконується тільки частиною спадкодавців.

6. Частина спадщини, що не охоплена заповітом спадкується:

- а) територіальними громадами;
- б) спадкоємцями за заповітом;
- в) спадкоємцями за законом;
- г) особами, які проживали з спадкодавцем однією сім'єю не менше 5 років.

7. Спадкоємець має право встановити в заповіті:

- а) сервітут, щодо земельної ділянки;
- б) емфітевзис ,що земельної ділянки;
- в) право розпорядження земельною ділянкою;
- г) право користуватися земельною ділянкою.

8. Заповіт складається в:

- а) усній формі;
- б) довільній формі;
- в) письмовій формі;
- г) письмовій та усній формі.

9. День оголошення заповіту:

- а) призначає заповідач;
- б) призначає нотаріус;
- в) призначають спадкоємці;
- г) призначається за рішенням суду.

10. Посвідчення заповіту відбувається:

- а) у присутності спадкоємців;
- б) у присутності не менше як 2 свідків;
- в) у присутності нотаріуса і 2 свідків;
- г) у присутності нотаріуса.

11. Свідками можуть бути:

- а) нотаріус або інша посадова особа;

- б) члени сім'ї чи близькі родичі спадкоємців за заповітом;
- в) особи, які не можуть прочитати чи підписати заповіт;
- г) незацікавлені в заповіті дієздатні особи.

12. Скасування заповіту, внесення до нього змін проводиться:

- а) нотаріусом за проханням заповідача;
- б) заповідачем особисто;
- в) іншою особою за дорученням заповідача;
- г) спадкоємцем за проханням заповідача.

13. Тлумачення заповіту може здійснити після відкриття спадщини:

- а) посадова особа;
- б) нотаріус;
- в) свідки;
- г) спадкоємці.

14. Заповіт є нікчемним якщо:

- а) він складений при свідках;
- б) він складений особою, яка немала на це право;
- в) він посвідчений посадовою особою;
- г) він посвідчений нотаріусом.

15. Секретним є заповіт:

- а) який посвідчується нотаріусом без ознайомлення з його змістом;
- б) який посвідчений посадовою особою;
- в) який складений при свідках;
- г) який був поданий не в письмовій формі.

16. Подружжя має право скласти спільний заповіт щодо майна, яке:

- а) зазначено у шлюбному договорі;
- б) набуто під час подружнього життя;
- в) належить йому на праві спільної сумісної власності;
- г) є нерухомим.

17. Заповідач може доручити виконання заповіту:

- а) фізичній особі з повною цивільною дієздатністю;
- б) нотаріусові;
- в) спадкоємцям за законом;
- г) заповідач немає такого права.

18. Не може призначати виконавця заповіту:

- а) нотаріус;
- б) зацікавлені спадкоємці;
- в) спадкодавець;
- г) посадова особа.

19. Дії виконавця заповіту контролює:

- а) спадкоємці;
- б) нотаріус;
- в) посадова особа;
- г) призначена заповідачем особа.

20. Повноваження виконавця заповіту тривають:

- а) 6 місяців;
- б) до повного здійснення волі спадкодавця;
- в) відповідно до умов заповіту;
- г) до набрання заповітом чинності.

Обов'язкові завдання:

Практичне завдання №1.

Громадянин С. склав заповіт, за яким усе своє майно заповів у рівних частинах внукам К., П., Т. та О. 20 листопада 2004 року С. помер.

Після його смерті залишилось майно: будинок (140 тис. грн.), автомобіль (15 тис. грн.), телевізор, холодильник, імпортні меблі та інші предмети домашньої обстановки (30 тис. грн.) та вклад в банку (12 тис. грн.).

Т. та П. подали заяву у нотаріальну контору про прийняття спадщини, К – відмовився від належної йому частини спадщини в користь сестри Т., з якою проживав спадкодавець, О. не вчинив жодних дій, що свідчить про прийняття спадщини.

З заявами про прийняття спадщини звернулися також Г. (брат померлого) та Ж. (дочка померлого).

Що таке заповіт?

Визначте коло спадкоємців.

Визначте склад спадщини кожного із спадкоємців. Відповідь обґрунтуйте.

Практичне завдання №2.

Гр-н. Петров заповів все своє майно сину, гр. К, та трьом племінникам – гр. Д, гр. Ф. та гр. Ю. в рівних долях. За такої умови спадкування за заповітом

відбувалося б наступним чином: по 25% (тобто $\frac{1}{4}$ частина) спадщини приймалася б кожним зі спадкоємців.

Але син спадкодавця гр. К, на момент відкриття спадщини став інвалідом II групи. Інших спадкоємців за законом гр. Петров не мав. Спадкову масу складає 3 – кімнатна квартира.

Що таке заповіт?

Визначте коло спадкоємців.

Визначте склад спадщини кожного із спадкоємців. Відповідь аргументуйте.

Практичне завдання №3.

У лютому 2004 року громадянин Н. пред'явив позов до С. про визнання заповіту недійсним і поділ спадкового майна.

Позивач зазначав, що його мати склала заповіт на належний їй будинок на користь відповідачки С. – своєї дочки (сестри позивача) перебуваючи у важкому стані, в якому не могла керувати своїми діями.

У судовому засіданні Н. змінив підстави позову і просив визнати заповіт недійсним у зв'язку з порушенням таємниці останнього та недотримання порядку його укладення.

Як зазначав позивач, що підтвердили свідки Ж. та О., заповіт був складений у палаті лікарні, у присутності інших хворих, посвідчений лікарем і в цей же день вручений відповідачці.

Що таке заповіт?

У якому випадку заповіт може вважатися недійсним?

Визначте процедуру укладення заповіту відповідно до цивільного законодавства.

Дайте правовий аналіз спору та вирішіть справу.

Практичне завдання №4.

Гр.Петров І.М. залишив заповіт, посвідчений 21.03.2007, яким заповів все належне йому майно дочці Сидоренко С.І. та сину Петрову В.І. в рівних частках кожному.

Спадкодавець Петров І.М. помер 15.04.2014. Дружина спадкодавця та його сини Петров В.І. померли до відкриття спадщини. До нотаріальної контори своєчасно звернулася дочка гр.Сидоренко С.І. із заявою про прийняття спадщини та про видачу на її ім'я свідоцтва про право на спадщину за заповітом на спадкове майно, зазначене у заповіті.

Охарактеризуйте поняття «заповіт», «свідоцтво про право на спадщину».

Визначте спадкоємців.

Як повинен діяти нотаріус. Які факти повинен перевірити нотаріус перед видачею свідоцтва?

Практичне завдання №5.

В лютому 2017 року позивачі звернулися в суд з вказаним позовом. Свої вимоги мотивує тим, що помер їх батько, який згідно заповіту від 05 грудня 1986 року, посвідченого Музичанською сільською радою все своє майно заповів позивачам.

Після його смерті відкрилась спадщина на житловий будинок за адресою м.Харків пр.Будівельний 83-А. Вони прийняли спадщину шляхом проживання з спадкодавцем на день смерті.

Нотаріальна контора не може видати свідоцтво про право власності за законом, оскільки не проведена первинна реєстрація на спадковий будинок.

Просять визнати право власності на житловий будинок м.Харків пр.Будівельний 83-А.

Що таке заповіт?

Визначте поняття «місце відкриття спадщини»?

Чи правомірні дії нотаріуса?

Вирішіть справу. Відповідь обґрунтуйте.

Практичне завдання №6.

У поданій до суду заяві К. просить визнати право власності на спадкове майно, а саме на житловий будинок з надвірними будівлями вул. Попівська, 43 с.Білашів Здолбунівського району Рівненської області та земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства площею 2,11 га, кадастровий номер 5622680400:02:002:0173, площею 0,22 га, кадастровий номер 5622680400:01:001:0052 на території Білашівської сільської ради та площею 1,0646 га, кадастровий номер 5622685100:11:001:0057, площею 1,0824 га, кадастровий номер 5622685100:11:001:0056 1,0985 га, кадастровий номер 5622685100:11:001:0058 на території Південської сільської ради Здолбунівського району Рівненської області

Свої вимоги обґрунтовує тим, що 22 березня 2018 року померла її мати. Після її смерті відкрилась спадщина на вказане домоволодіння і земельні ділянки, і вона як спадкоємець за заповітом прийняла спадщину, однак отримати свідоцтво про право на спадщину за заповітом не може, так як немає правовстановлюючих документів на майно.

Визначте поняття спадщина за заповітом.

Визначте склад спадщини та спадкоємців.

Як повинен вчинити суд? Відповідь обґрунтуйте.

Практичне завдання №7.

Позивач звернувся з позовом до суду, в якому вказав, що помер його батько, після смерті якого відкрилась спадщина за заповітом, відповідно до якого земельну ділянку для ведення товарного сільськогосподарського

виробництва площею 1, 6399 га, розташовану на території Коршівської сільської ради урочище «Кут», він заповів його брату К., а земельну ділянку для ведення товарного сільськогосподарського виробництва площею 16401 кв. м., розташовану на території Коршівської сільської ради, заповів йому. Крім них, інших спадкоємців та осіб, передбачених законом, зокрема малолітніх, неповнолітніх, недієздатних осіб, а також осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, не має.

Після смерті батька він звернувся до державного нотаріуса із заявою про прийняття спадщини, однак отримав відмову, оскільки пропущений строк прийняття спадщини після його смерті. Вважає, що пропустив строк на прийняття спадщини з поважних причин, оскільки не мав можливості за станом здоров'я з'явитися в нотаріальну контору у встановлений законом термін, так як з 10.06.2018 року по 20.06.2018 року хворів пневмонією та лікувався в Коршівській АЗПСМ в денному стаціонарі, що підтверджується відповідною довідкою. Просить суд визначити додатковий строк для прийняття спадщини тривалістю три місяці.

Визначте коло спадкоємців.

Який строк прийняття спадщини встановлено цивільним законодавством? Чи може він бути продовжений? Якщо так, то за яких умов? Вирішіть справу. Відповідь обґрунтуйте.

Практичне завдання №8.

Громадянка К. звернулася до суду із позовом про визнання за нею права власності на спадкове майно за заповітом. Позивач посилається на те, що померла її мати. Після її смерті відкрилася спадщина, яка складається із земельних ділянок для ведення товарного сільськогосподарського виробництва розмірами:

- 3,1198 га. (кадастровий номер 1234567890),
- 0,8820 га. (кадастровий номер 0987654321), згідно Державного акта на землю серії 78934,
- 3,0235 га. (кадастровий номер 1029384756), згідно Державного акта на землю серії 12345,
- 1,1268 га. (кадастровий номер 6758493021), згідно Державного акта на землю серії 56789, які розташовані на території Цебрівської сільської ради Зборівського району.

Мати, склавши заповіт, розпорядилась майном у її користь.

Вона, постійно проживаючи разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, спадщину прийняла. Оскільки нотаріусом Зборівської нотаріальної контори відмовлено в отриманні свідоцтва про право на спадщину, змушена звернутися до суду для захисту свого права.

Охарактеризуйте особливості спадкування за заповітом.

Чи правомірні дії нотаріуса? Чому?
Яке рішення повинен прийняти суд? Відповідь аргументуйте.

Практичне завдання №9.

У поданій до суду заяві громадянка просить визнати право власності на спадкове майно, а саме на земельну ділянку для ведення особистого селянського господарства площею 1,92 га, яка розташована на території Новосілківської сільської ради Здолбунівського району Рівненської області на підставі державного акту про право на землю серії ЯД №268519, який зареєстрований в Книзі записів реєстрації державних актів на право власності на землю та на право постійного користування землею, договорів оренди землі за №010759600002.

Свої вимоги обґрунтовує тим, 27 березня 2018 року померла К. Після її смерті відкрилася спадщина на вказану земельну ділянку, і вона як спадкоємець за заповітом прийняла спадщину, однак отримати свідоцтво про право на спадщину за заповітом не може, так як немає правовстановлюючих документів на майно.

Визначте поняття «заповіт», «спалкування за заповітом».

Які повинні бути правовстановлюючі документи на майно у спадкоємця?

Вирішіть справу. Відповідь обґрунтуйте.

Практичне завдання №10.

08 січня 2019 року громадянка звернулася в суд з позовом до Ямпільської селищної ради Білогірського району Хмельницької області про визнання права власності на житловий будинок, розташований під № 10 по вул. Шевченка с. Паньківці Білогірського району Хмельницької області в порядку спадкування за заповітом після смерті свого діда, який помер 16 січня 2014 року, вказуючи, що вона як спадкоємець за заповітом позбавлена права оформити свої спадкові права, так як за життя власника на житловий будинок не був виготовлений правовстановлюючий документ, а тому їй нотаріальною конторою відмовлено у видачі свідоцтва про право на спадщину.

Охарактеризуйте особливості спадкування за заповітом.

Чи правомірно було відмовлено громадянці нотаріальною конторою? Чому?

Вирішіть справу. Відповідь обґрунтуйте.

Підготувати словник з основних термінів:

заповіт; шлюбний договір; спадкоємець; підпризначення спадкоємця; секретний заповіт; заповіт з умовою; заповідальний відказ; заповідальні розпорядження; виконавець заповіту; покладання.

Бібліографічний список:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*, 1996. № 30. Ст. 141.
2. Конвенція відносно міжнародного управління майном осіб, які померли від 02.10.1973. URL: zakon3.rada.gov.ua
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (з наст. змінами і доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*, 2003. № 40-44. Ст.356.
4. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. *Відомості Верховної Ради України*, 2002 р. N 21-22. ст.135.
5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*, 2002 р. № 21-22. Ст.135.
6. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.березня 2004 (з наст. змінами і доповненнями). *Відомості Верховної Ради*, 2004. № 40-42. Ст. 492
7. Баранник Н. М., Синельник А. П. Наследство. Наследники. Наследование: учеб.-практ. пособие. Харьков: Эспада, 2004. 216 с
8. Бондарева М. В. Спадщина як юридична категорія: поняття, склад, ознаки (ч. 1). *Часопис Київського університету права*, 2016. № 2. С. 158-163. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2016_2_37
9. Борисова В. І. Словник цивільного права. Х. : Фактор, 2012. 167 с.
10. Васильєва В. В. Проблеми спадкування частки спадкоємця за заповітом у випадку його смерті до відкриття спадщини в Україні та країнах англо-американської правової системи. *Приватне право і підприємництво*, 2016. Вип. 16. С. 69-72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prp_2016_16_11
11. Гончарова А.В. Цивільно-правові аномалії в спадковому праві України . *Науковий вісник Херсонського державного університету*, 2014. Випуск 6-1. Том 1. С. 197-200.
12. Дзера О.В. Договірне право України. Загальна частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 896 с.
13. Дзера О.В. Договірне право України. Особлива частина. Київ, Юрінком Інтер, 2018. 1200 с.
14. Желіховська Ю. В. Охорона цивільних прав та інтересів нотаріусом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 Желіховська Юлія Віталіївна ; Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К., 2012. 19 с.
15. Заїка Ю.О. Актуальні проблеми спадкового права: навч. посібник. Київ: КНТ, ЦУЛ, 2014. 336 с.
16. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 342 с.
17. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 2. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 346 с.
18. Кисіль В. І. Спадкові відносини в сучасному міжнародному приватному праві. *Право України*, 2013. № 7. С. 154–182.

- 19.Кобзар В.В. Актуальні питання правового регулювання спадкування за заповітом. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2015. Випуск 32. Том 2. С. 45-48.
- 20.Кухарев О. Є. Спадкове право України: навч.-практ. посіб. КИЇВ.: Алерта, 2011.222 с.
- 21.Кухарев О. Є. Спадкове право України : навч.-практ. посіб. К. : Правова єдність : Алерта, 2013. 328 с.
- 22.Кухарев А. Е. Правовая природа отношений, возникающих в силу завещательного отказа, по гражданскому законодательству Украин. *Национальный юридический журнал: теория и практика (Молдова)*, 2018. № 2. С. 97–102.
- 23.Кухарев О. Є. Зміст диспозитивності при встановленні заповідального відказу у спадковому праві України. *Слово Національної школи суддів України*, 2018. № 1. С. 28–36.
- 24.Кухарев О. Є. Проблеми обмеження свободи заповіту у спадковому праві України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*,2017. Випуск 6. Том 1. С. 75–78.
- 25.Кухарев О. Є. Сутність заповіту подружжя за цивільним законодавством України. *Форум права*, 2016. № 3. С. 167-173.
- 26.Кухарев О. Є. Сутність свободи заповіту у спадковому праві України. *Eurasian Academic Research Journal (Арменія)*, 2018. № 2. С. 41–46.
- 27.Кухарев О. Є. Управління спадщиною: стан та перспективи розвитку. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей. Випуск 46. – Івано-Франківськ : *Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника*, 2018. С. 77–88.
- 28.Кухарев О.Є. Розгляд судами справ про встановлення факту належності заповіту у зв'язку з допущеними помилками у написанні прізвища, імені, по батькові спадкоємця. *Мала енциклопедія нотаріуса*, 2017. № 5. С. 105-114
- 29.Кухарев О.Є. Сутність імперативності в спадковому праві.*Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*, 2017. Том XX. С. 64–70.
- 30.Лаговська Н. В. Нормативно-правове регулювання спадкування за заповітом в Україні. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*, 2017. Вип. 2-3. С. 65-70.URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2017_2-3_21
- 31.Лежнева Т. М. Тлумачення заповіту за цивільним законодавством України. *Право і суспільство*, 2016. № 6(2). С. 47-52. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2016_6%282%29__11
- 32.Майданик Р. А. Речове право України. Підручник. Київ, Алерта. 2019. 1092 с.
- 33.Право інтелектуальної власності : підручник. За заг. ред. О. І. Харитонової.Київ, Юрінком Інтер, 2019. 544 с.

34. Предчук Т. В. Окремі аспекти здійснення спадкування за спадковим договором. Правоохоронна та правозахисна діяльність поліції в умовах формування громадянського суспільства в Україні. Київ: Нац. академія внутрішніх справ, 2016. С. 319–322
35. Р.А. Майданик. Цивільне право. Практикум. Навчальний посібник. видання 3-тє, перероблене і доповнене. Київ, Алерта, 2019. 622 с.
36. Розгон О. В. Актуальні питання встановлення сервітуту у заповіті. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. 2013. № 14. С. 110–113.
37. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Спадкове право. Академічний курс : підручник З. В. Ромовська. 2-ге вид., допов. К. : Дакор, 2013. 304 с
38. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Право власності: Академічний курс: підручник для студентів вищих навчальних закладів З. В. Ромовська; Мін. освіти і науки України. КИЇВ.: Центр учбової літератури : Правова єдність: Алерта, 2011. 244 с.
39. Федоренко Т.В, Особливості правового регулювання спадкування за заповітом Т.В. Федоренко Науковий збірник «Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції», 2017 9 № 3. С.63-65.
40. Фурса С.Я Спадкове право: Нотаріат, Адвокатура, Суд: наук.-практ. посібник С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, О. М. Клименко та ін.; за заг. ред. С. Я. Фурси. Київ: Видавець Фурса С. Я., КНТ, 2007. 1216 с. (Серія: «Ваш радник»)
41. Цивільне право України. Загальна частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 976 с.
42. Цивільне право України. Особлива частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, Юрінком Інтер, 2017. 1176 с.
43. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
44. Чуйкова В.Ю. Правові питання спадкування за заповітом. Автореф. дис... канд. юрид. наук. Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Х., 1999. 19 с.
45. Штепа О.О., Федоренко І.С. До питання про право спадкування за заповітом. URL:<http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/3695/1/Fedorenko.pdf>

Навчальне видання

Колектив авторів:

Аксютіна Анастасія Володимирівна
Нестерцова-Собакарь Олександра Володимирівна
Косяченко Ксенія Едуардівна
Поклонська Оксана Юріївна

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО (ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА)

ПРАКТИКУМ

Навчальний посібник

Видання друкується в авторській редакції

Відповідальний редактор *Біла К. О.*
Оригінал-макет *Аксютіна А. В., Біла К. О.*
Технічний редактор *Олексенко Н. С.*
Дизайн обкладинки *Дем'янчук М. О.*

Підписано до друку 22.05.20. Формат 60x84 ¹/₁₆.
Спосіб друку – плоский.
Ум. друк. арк. 10,7. Тираж 50 прим. Зам. № 0520-03/1.

Видавець та виготовлювач СПД Біла К. О.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3618 від 06.11.09

Надруковано на поліграфічній базі видавця Білої К. О.
Україна, 49000, м. Дніпро, пр. Д. Яворницького, 111, оф. 2
+38 (099) 7805049; +38 (067) 2100256
www.impact.dp.ua
e-mail: impact.dnepr@gmail.com